

87573

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞ HUKUKU VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU BİLİM DALI

TÜRK İŞ HUKUKUNDA SENDİKA DELEGELİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. A. Nizamettin AKTAY

Hazırlayan
Ali Canip KELEŞ

87573

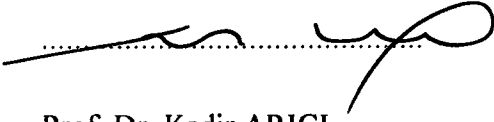
Ankara-1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü M¼d¼rl¼ğ¼ne,

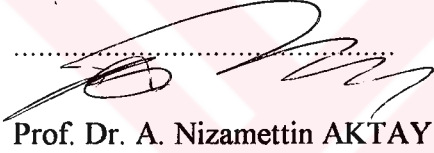
Ali Canip KELEŞ'e ait T¼rk İř Hukukunda Sendika Delegeliğ¼ adlı Çalışma j¼rimiz tarafından İř Hukuku ve Sosyal G¼venlik Hukuku Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Kadir ARICI

¼ye

Prof. Dr. A. Nizamettin AKTAY

¼ye

Doç. Dr. E. Tuncay KAPLAN

ÖZET

Bütün demokratik kuruluşlarda olduğu gibi sendikalarda da genel kurul, sendikanın tüm üyelerinden oluşur. Ancak günümüzde üye sayılarının çokluğu nedeniyle genel kurulların bütün üyelerin katılımıyla toplanması imkânı kalmamıştır. Bu fiilî imkânsızlık karşısında genel kurulun üyelerin seçtiği delegelerle toplanması usûlü benimsenmiştir.

Delege usûlü, 274 sayılı Sendikalar Kanununda 1970 yılında 1317 sayılı kanunla yapılan değişiklikle resmî metinlerde ilk defa yer almıştır. Delege usûlü ile ilgili düzenlemenin yetersizliği ve bu hususun sendika tüzüklerine bırakılmış olması, sendika tüzüklerinde sendika içi demokrasiyi baltalayan anti demokratik hükümlerin yer almasına imkân vermiştir.

274 sayılı kanun döneminde ortaya çıkan olumsuzluklar gözönüne alınarak 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu hazırlanırken delege usûlü, ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve genel kurulların oluşumunu düzenleyen maddenin gerekçesinde “sendika içi demokrasi amaçlanmıştır” denilerek bu husus somut bir şekilde ifade edilmiştir. 274 Sayılı Kanun döneminde sık görülen doğal delegelik yolu kapatılmış ve sendikal örgütlenmenin her kademesinde delegelerin mutlaka seçimle gelmeleri esası kabul olmuştur. Yine sendika tüzüklerinde delege seçilebilmeyi engelleyici hükümler konamaz, kuralına yer verilerek, bundan böyle tüzüklerde delege olabilmek için hiçbir şart konamayacak ve delege olabilme herkese açık olacaktır.

2821 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden hemen sonra yapılan değişiklikle sendika içi demokrasinin çıkış noktası sayılan sendika şube genel kurullarına delege seçimi yargı gözetimi dışına çıkarılmış ve bu husus, sendika tüzüklerindeki düzenlemelere bırakılmıştır.

Zaman zaman eleştirilse de 274 Sayılı Kanun dönemindeki uygulamalar gözönüne alınırsa sendika içi demokrasinin yerleşmesini 2821 Sayılı Kanun büyük ölçüde gerçekleştirmiştir.

ABSTRACT

As It is in all democratic institutions, union committees are established by gathering all members of a union. However, due to the increase in the number of union members, recently, it has almost become impossible to organize committee meetings with all members. This existing impossibility has led to a principle of selecting delegation for committee meetings.

The principle of delegation, first took place in official text in 1970 with a change in act 274 done by article 1317. However, Inadequacy in arrangements of principle of delegation and having been left to union statutes, has given opportunities for anti-democratic rules which democracy within the union.

Considering the problems occurred in the application of Act 274, Act 2821 has been arranged including all specifications of principle of delegation, and in the statement of reasons of this article "democracy within unions" has been objected. During the period of act 274 natural delegation system has been eliminated and the principle of electing delegates to all levels of union organization has been accepted. Also, the statement no rule put in union statutes that hinder being elected as a delegate has been accepted. Hence, there would be no conditions for being a delegate and delegation would be open to everyone.

With the changes just after the Act 2821, delegate elections for union committee branches have been taken out from the control of judicial power and left to union statutes.

Even though it has been criticized for time to time, taking into account of applications of Act 274- Act 2821 has managed to establish democracy within the unions.

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

DELEGE KAVRAMI, TANIMI, TÜRK SENDİKA HUKUKU VE DEMOKRASİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE GELİŞİMİ

I- DELEGE KAVRAMI, TANIMI VE TÜRLERİ	3
1. Kavramın Tanımı.....	3
2- Delegeliğin Türleri	6
A- Doğal Delegelik	6
B- Olağan Delegelik.....	8
II- DELEGELİK KAVRAMININ TÜRK İŞ HUKUKUNDAKİ GELİŞİMİ .8	
1-5018 Sayılı Kanun Dönemi, Öncesi ve 274 Sayılı Sendikalar Kanunu	9
A- 3512 Sayılı Cemiyetler Kanunundaki Durum.....	9
B- 5018 Sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanundaki Durum.....	10
C- 274 Sayılı Sendikalar Kanunundaki Durum	10
2- 1317 Sayılı Kanunla 274 Sayılı Sendikalar Kanunda Yapılan Değişiklik11	
3- 1630 Sayılı Dernekler Kanunundaki Durum.....	13
4- Tüzüklerde Yapılan Düzenleme.....	14
5- 2821 Sayılı Sendikalar Kanunundaki Düzenleme Ve Bu Kanunda Yapılan Değişiklikler.....	17

A- 2882 Sayılı Kanunla 2821 Sayılı Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklik.....	20
B- 3449 Sayılı Kanunla 2821 Sayılı Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklik.....	23
C- 4101 Sayılı Kanunla 2821 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklik.....	24
6- 2908 SAYILI DERNEKLER KANUNU.....	26
III- DEMOKRATİK SENDİKALARDA DELEGELİĞİN YERİ.....	26
1- Sendikalarda Genel Kurulun Bütün Üyelerden Oluşması.....	27
2. Genel Kurulun Delegelerden Oluşması.....	28
3- Genel Kurulların Delegelerle Toplanması İle İlgili Ortak Hükümler	29
A- İşçi Sendikası Şubesi Genel Kurulunun Oluşması.....	29
B- Bölge Şubesi Genel Kurulunun Oluşması.....	30
C- İşçi Sendikası Genel Kurulunun Oluşması	30
D- İşveren Sendikası Genel Kurulunun Oluşması	31
E- İşçi ve İşveren Konfederasyonu Genel Kurulunun Oluşması	31

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SENDİKA HUKUKUNDA SENDİKA DELEGELİĞİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

I. GENEL OLARAK	33
II. KANUNLARDAKİ DÜZENLEME.....	33
1. Sendikalar Kanunundaki Düzenleme	33
2- Dernekler Kanunundaki Düzenleme	36
III- TÜZÜKLERDE YAPILAN DÜZENLENME.....	37
1- Tüzükte Düzenlemenin Zorunlu Olması	38
2. Tüzükteki Düzenlemenin Demokratik Olması	39

3. Tüzükteki Kanuna Aykırılığı İddia Edebilecek Olanlar Ve Aykırılığın	
Müeyyidesi	42
A- Tüzükte Aykırılık veya Eksiklik İddiasında Bulunabilecek Olanlar ..	42
a- İdare	42
b- Üyeler	43
B- Görevli Mahkeme.....	43
C- Mahkemenin Kararı	43
IV-TÜZÜKLERDE DELEGE SEÇİMİ İLE İLGİLİ ESASLAR	44
1- Şube Genel Kuruluna Katılacak Delegelerin Seçimi	44
A- Şube Genel Kuruluna Katılacak Delege Sayısının Tespiti	44
B- Delege Seçim Zamanı	46
C- Delege Seçimi Yapılacak İşyerlerinin Tesbiti.....	46
D- İşyerlerinden Seçilecek Delege Sayılarının Tesbiti	46
E- Üye Listesinin Hazırlanması ve İlanı	47
F- İlan Süresi	47
G- Üye Listesine İtirazlar.....	48
H- Delege Adayı Olma ve Süresi.....	48
I- Adayların İlanı ve İtirazlar	48
İ- Seçim Sandık Kurulu.....	49
J- Delege Seçiminin Başlaması veya Ertelenmesi	50
K- Oy Pusulaları ve Oy Kullanma	50
L- Oy Ayrımı ve Seçim Sonuçları	51
M- Seçim Sonuçlarına İtiraz	51
N- Şube Genel Kurulu İçin Yapılan Delege Seçiminin Yargısal Denetimi	53
2- Sendika Genel Kuruluna Katılacak Delegelerin Seçimi	55
A- Sendika Genel Kuruluna Katılacak Delege Sayısının Tesbiti	55
B- Delege Seçim Zamanı	56
C- Şubelerden Seçilecek Delege Sayısının Tespiti	57

D- Genel Kurullarda Yapılacak Delege Seçimlerde Uyulacak Esaslar ...	58
3- İşveren Sendikası Genel Kurulunun Oluşumu	59
4- Konfederasyon Genel Kurullarının Oluşumu	60
V. DELEGE OLABİLMENİN ŞARTLARI.....	62
1- Aday Olmak	63
2- 16 Yaşını Doldurmuş Olmak.....	64
3- Bir Sendikaya Üye Olma.....	65
VI. DELEGELİK SÜRESİ	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DELEGENİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

I- GENEL OLARAK.....	68
II- DELEGENİN HAKLARI.....	68
1- Sendikanın Faaliyetine ve Yönetimine Katılma Hakkı.....	69
A- Genel Kurula Katılma Hakkı	69
B- Seçme ve Seçilme Hakkı.....	70
C- Oy Hakkı	70
D- Söz Serbestisi	72
E- Delegelikten Çekilme Hakkı	73
F- Şikayet Hakkı	73
G- Genel Kurul Gündemine Madde Koydurma Hakkı	74
H- Yönetim Kurulunun Süresi İçinde Gene Kurulu Toplamaması Halinde İş Mahkemesine Başvurma Hakkı	74
I- Genel Kurulu Olağanüstü Toplantıya Çağırabilme Hakkı	75
İ- İtiraz Hakkı.....	79
a) Delege Listesine İtiraz Hakkı	79
b) Seçim Sonuçlarına İtiraz Hakkı.....	79

J- Yargıya Başvurma Hakkı	80
2- Delegenin Korunmasına İlişkin Hakları.....	81
A- Tüzüğün Hukuk Düzenine Uygunluğunu Koruma Hakkı	81
B- Eşit İşlem Görmeyi İsteyebilme Hakkı	82
III- DELEGENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	83
1- Delegenin Üyelik İlişkisi Nedeniyle Devam Eden Yükümlülükleri	83
A- Sendika Düzenine Uyma Borcu.....	83
B- Aidat Ödeme Borcu.....	84
2- Delegelik Sıfatından Doğan Yükümlülükler.....	85
A- Temsil Görevini Yerine Getirme Borcu	85
B- Genel Kurul Çalışmalarını Takip Borcu	85
C- Genel Kurul Düzenine Uyma Borcu	86

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

I. GENEL OLARAK	87
II. DOĞAL SEBEPLERLE SONA ERMESİ.....	88
1- Ölüm.....	88
2-Temyiz Kudretinin Devamlı Kaybı.....	88
III- SENDİKA ÜYELİĞİNDEN ÇIKMA, ÇIKARILMA SONUCU	
KAYBEDİLMESİ İLE DELEGELİĞİN SONA ERMESİ	89
1- Çıkma	89
2- Üyelikten Çıkarılma (ihraç)	90
IV- İŞÇİ SENDİKASINA ÜYE OLMA NİTELİĞİNİN KAYBEDİLMESİ	
İLE DELEGELİĞİN SONA ERMESİ	91
1) Askerlik Görevi Nedeniyle Kaybı.....	91
2) Üyenin, İşveren veya İşveren vekili Sıfatını Kazanması	92

V- İŞYERİNİN İŞ KOLUNUN DEĞİŞMESİ İLE DELEGELİĞİN SONA ERMESİ.....	92
VI- İŞÇİLİK SIFATININ KAYBEDİLMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ.....	93
1- İşçilik Sifatının Kesin Olarak Kaybı	93
2- İşçilik Sifatının Geçici Olarak Kaybı	94
3- Aylık veya Toptan Ödeme Almak Amacıyla İşten Ayrılma	95
VII- SENDİKA YÖNETİCİLİĞİNİN SONA ERMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ	95
VIII- DELEGELİK SÜRESİNİN SONA ERMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ	96
IX- SENDİKA TÜZEL KİŞİLİĞİNİN SONA ERMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ	96
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	101

KISALTMALAR

AYMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
bkz.	: bakınız
Der. K.	: Dernekler Kanunu
E.	: Esas
İHU	: İş Hukuku ve Uygulaması, Kararlar ve İncelemeleri, İstanbul.
İkt. ve Mal. D.	: İktisat ve Maliye Dergisi
İşv. D.	: İşveren dergisi
K.	: Karar
Kamu-İş	: İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Kamu İşverenleri Dergisi, Ankara.
Karş	: Karşılaştırınız
Md.	: Madde
MK	: Medeni Kanun
MESS	: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
MMTD	: Millet Meclisi Tutanak Dergisi
RG	: Resmi Gazete
RKD	: Resmi Kararlar Dergisi, Adalet Bakanlığı, Ankara.
s	: Sayfa
Sen. K.	: Sendikalar Kanunu
TÜHİS	: Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Dergisi, Ankara.
vd	: ve devamı
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Y.2H	: Yargıtay İkinci Hukuk Dairesi
Y.4H	: Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi
Y.9H	: Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesi
Y.KD	: Yargıtay Kararlar Dergisi
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

ÖNSÖZ

Sendika içi demokrasinin gerçekleştirilmesinde önemli bir husus olan delege usulüne ilişkin uygulamalar geçmişte çok tartışılmıştır. Bu tartışmalar hâlâ yapılmakta ve konu, önemini korumaktadır.

Bu çalışmada sendika delegeliğinin kavram olarak tanımı yapılmış ve delege usulünün Cemiyetler, Dernekler ve Sendikalar Kanunundaki düzenlemeleri incelenmiştir. Bu inceleme sırasında çeşitli tarihlerdeki Yargıtay kararları ve sendika tüzükleri ile delege seçim yönetmeliklerinden örnekler alınmıştır. Örnek olarak aldığımız sendika tüzüklerindeki delege usulünü düzenleyen hükümlerin mevcut yasalara uygunluğu tartışılmıştır.

Çalışmalarım sırasında tez danışmanım olması sıfatıyla birçok konuyu yarattığı hoşgörü ortamı içerisinde benimle tartışan hocam Prof. Dr. A.Nizamettin AKTAY'a ve yüksek lisans derslerinde bilgilerini bizimle paylaşan hocalarıma teşekkür ederim.

Ali Canip KELEŞ

GİRİŞ

Siyasal anlamda iktidarın halka yayılması anlamına gelen “demokrasi” kavramının sendikalardaki ifadesi, tüm üyelerin kendi yöneticilerini belli bir süre için serbest seçimlerle seçmeleridir. Sendikalarda tüm üyelerin doğal bir üyesi olduğu ve en geniş biçimde katıldığı organ genel kuruldur. Üyelerin yöneticilerini seçebilmeleri, denetleyebilmeleri ve onları yönetimden uzaklaştırılabilmeleri genel kurulda gerçekleşir. İşte genel kurulun bu işlevleri yapabilmesine bütün üyelerin katılabilmesi halinde “sendika içi demokrasi” den bahsedilebilir.

Bütün demokratik kuruluşlarda olduğu gibi sendikalarda da genel kurul sendikanın tüm üyelerinden oluşur. Her sendika üyesi genel kurulun da üyesidir. Ancak, günümüzde üye sayısının çokluğu nedeniyle genel kurulların bütün üyelerin katılımı ile toplanması imkanı kalmamıştır. Bu fiili imkansızlık karşısında genel kurulun, üyelerin seçtiği delegelerle toplanması usulü benimsenmiştir.

Sendikaların kurulması ile birlikte sendika tüzüklerinde yerini alan delege kavramı ve delege usulü ile ilgili olarak kanunlarımızda uzun bir süre düzenleme yapılmamıştır. Bu boşluk uygulamada sendika tüzüklerine çok çeşitli demokratik ilkelere aykırı hükümler konulmasına sebebiyet vermiştir. Biz de çalışmamızın birinci bölümünde Fransızca’dan dilimize geçen “delege” kavramının tanımını yapıp, “delege usulü” nün sendikalar kanununa girmesinden önce tüzüklerde bu hususta yer almış olan düzenleniş biçimini, sendikalar kanununda düzenleme yapıldıktan sonraki durum ve yürürlükte bulunan 2821 sayılı sendikalar kanunundaki düzenlemeye göre sendikalardaki genel kurulların oluşumunu ikinci bölümde inceleyeceğiz.

Genel kurullara delege seçilmiş olan üyelerin üyelik haklarından başka ne gibi haklara sahip olduğunu delege olmakla ne gibi yükümlölükler altına girdiği tezimizin üçüncü bölümü oluşturmaktadır.

Sendika içi demokrasinin işlemleri, bireysel sendika özgürlüğüne sahip üyenin iradesiyle seçimlere katılıp kazandığı delege sıfatının, sona ereceği halleri dördüncü bölümde inceleyeceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

DELEGE KAVRAMI, TANIMI, TÜRK SENDİKA HUKUKU VE DEMOKRASİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE GELİŞİMİ

I- DELEGE KAVRAMI, TANIMI VE TÜRLERİ

1- Kavramın Tanımı

Delege” kelimesi dilimize Fransızca’dan geçmiştir. Fransız diline Latince’den geçmiş olan¹ delege kelimesi Fransızcada Latince anlamlarını korumuş olup, daha da genişleyerek² idari ve teknik anlamlar yüklenmiştir. “Délégué” ve “délégation” kelimeleri medeni hukuk terminolojisinde, mali konularda, askeri alanda, devletlerarası ilişkilerde, ülkeleri ve bölgeleri temsil eden görevli insan topluluğu ile parlamentodaki milletvekilleri gibi birçok kurumsal tanımlarda kullanılmıştır.³

¹ Fransız dilinde kullanılan “délégué” kelimesi de 1395 yılında latince “delegare” den alınmıştır. Latince “delegare” “birine bir şey emanet etmek”, “güvenmek, kendine bir şeye bırakmak”, bir borcu aktarmak, “birine bir yükümlülük (görev) yüklemek” “göreve göndermek” anlamlarının karşılığı olarak kullanılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Dictionnaire Historique De La Langue Française, Dictionnaire Le Robert-Paris, s.571.

² “Délégué” kelimesi Fransızcada 1534 yılından itibaren “délégation” kelimesi ile kullanılmaya başlanmıştır. “Délégation” da latinedeki “bir topluluğu tanıtmakla, temsil etmekle görevli insanlar topluluğu” nu ifade eden “delegatio” kelimesi ile aynı anlama sahiptir. Latince “delegare” den Fransızcaya geçen “délégué” fiilinden 1605 yılında “kendine bir şey verilen kişiyi ifade eden “délégataire” kelimesi türetilmiştir. Zaman içerisinde “délégué” kelimesine yapılan eklerle yeni kelimeler oluşturulmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Dictionnaire Le Robert, s.571. Dictionnaire De La Langue Française Lexis Larousse, 17 Rue Du Montparnase, Paris, Cedex 06, s.512-513.

³ Dictionnaire Le Robert, s.571. Dictionnaire De La Langue Française Lexis Larousse, s.513.

Ülkemizde ise delege kavramının karşılığı olarak Arapçadan dilimize geçen, “ruhsatlı, izinli” devlet veya bir teşekkül, bir kurum adına selahiyetli olarak bir yere birinin makamına gönderilen kimseyi⁴ ifade eden “murahhas” kelimesi kullanılmıştır.⁵

XX. yüzyılın başlarından itibaren önce devletlerarası ilişkilerde, sonra ülke içinde grupların ve tüzel kişilerin üyelerinin temsili hususunda murahhas kavramının yerine delege kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Murahhas kavramı, günümüzde Ticaret Kanununda yerini korumaktadır.⁶ Konumuzla ilgili olarak iş hukukunda ise 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun’un⁷ çıkarılmasından sonra kurulan Türk-İş’in Ana Nizamnamesinde⁸ “delege” kavram olarak kullanılmıştır. 29.07.1970 tarih ve 1317 Sayılı Kanunla 274 Sayılı Sendikalar Kanununda yapılan değişiklikle “delege” sözcüğü resmi metinlerimizde yerini almıştır.⁹

⁴ Develioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1978, s.817.

⁵ XVI. Yüzyılda savaş sonrası barış görüşmelerinde Osmanlı devletinin ve diğer devletlerin temsilcileri için “murahhas”, “başmurahhas”, “murahhaslar heyeti” kavramları kullanılmıştır. İlk önce devlet temsilcileri için kullanılan murahhas kelimesi XVIII. yüzyılda ülke içinde bazı gruplar adına devlet katında temsil etmesi için yetkilendirilenler içinde kullanılmaya başlanmıştır. “Murahhaslar Estergon ile Komorin arasında Zitva çayının Tunaya döküldüğü yerde buluştular.” (Naima, her iki taraf murahhaslarının kayıklara binerek nehir üzerinde görüştiklerini yazıyor. C.1. s.435) Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi III cilt, I. Kısım 2. Baskı, Türk Tarihi Kurumu Basımevi-Ankara, 1973, s.95. “Murahhas olarak saraya gönderilen ulemanın gelmediğini gören cemiyet erkanı saraya girmeye karar verdiler.” Uzunçarşılı, s.137.

⁶ Ticaret Kanununun 319. Maddesinin 2. Fıkrasında: “Esas mukavele ile temsil selahiyetinin ve idare işlerinin hepsini veya bazılarını idare meclisi azası olan murahhaslara veya...”

⁷ 26 Şubat 1947 tarih 6542 Sayılı RG.

⁸ Türk İş, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Ana Nizamnamesi, Belgelerle Türk-İş Tarihi (1) (1952-1963)Türkiye İşçi Sendikası Konfederasyonu, Ankara-1995, s.5.

⁹ 12 Ağustos 1970 tarih 13577 sayılı RG.

“Vekilliği kabul eden kişi” yi ifade etmek için kullanılan delege kelimesi Fransızca sözlüklerde latinedeki tanımına idari ve teknik anlamlar yüklenerek, “1. Bir kişinin bir grubun menfaatlerini temsil etme görevi olan, gerekirse bir şey yapma yetkisi olan kişi, 2. Asıl veya yasal hakka sahip olanın yerine yönetimle ilgili görevi yerine getirmekle görevli kişi” şeklinde verilmektedir.¹⁰

Fransızcadaki kavram olarak çok çeşitli alanlarda kullanılmasına karşılık, dilimizde kurum, kurul veya tüzel kişiliği temsil için seçilen veya atanan kişiler¹¹ için kullanılmıştır. Bu sınırlı kullanım nedeniyle tanımda Fransızcadaki tanımdan daha dar olarak yapılmıştır. Sözlüklerde delege “1. Kendisine devleti yada bir kuruluşu, kurumu temsil yetkisi verilerek bir yere bir toplantıya gönderilen kimse, 2. Parti, sendika, dernek gibi kuruluşlarda üst toplantılara katılma yetkisi verilen seçilmiş kimse şeklinde tanımlanmaktadır.¹²

Kanunlarımızda sendika delegeliği ile ilgili olarak bir tanım yapılmamış, iki tip delegelikten bahsedilmiştir. Senk.Md.10/II,III,IV ve V. fıkralarında üyeler tarafından serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre seçimle belirlenen delegelerden, VI. fıkroda ise Konfederasyon sendika ve sendika şubesi yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin taşıdıkları bu sıfatla kendi genel kurullarına delege olarak katılabileceklerinden bahsedilmiştir. Birinci halde delege sıfatının seçimle kazanılmasına karşılık, ikinci halde aynı sıfat teşekkülün yönetim ve denetleme kurulu görevlerinde bulunma nedeniyle kazanılmaktadır.

¹⁰ Dictionnaire De La Française Lexis Larousse, s.512.

¹¹ Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 4. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara-1992.

¹² Püsküllüoğlu, Ali, Türkçe Sözlük, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti. İstiklal cad. Beyoğlu-İstanbul-1995, s.429.

Kanunun bu düzenlemesine paralel olarak sendika tüzüklerinin genel kurul başlıklı maddelerinde de delege sıfatının kazanılış şekline yer verilmiş fakat tanımı yapılmamıştır. Ancak delege tanımı yapılan bazı sendika seçim yönetmelikleri de vardır.¹³

Sözlüklerdeki tanımlamaya ve sendikalar kanununda bu sıfatın kazanılmasındaki düzenlemeye bakarak sendika delegesini; “konfederasyon veya sendikanın her kademesindeki genel kurullarına, yine bu kuruluş üyeleri tarafından serbest eşit gizli oy açık sayım ve döküm esasına göre seçilerek katılma yetkisi almış olan veya kanunun bir hükmüne göre belirlenmiş olan kişi” olarak tanımlayabiliriz.

2- Delegeliğin Türleri

Yukarıda yapılan tanımda da görüldüğü gibi delegelik sıfatı iki şekilde kazanılmaktadır. Birinde kanunun veya tüzüğün bir hükmüne dayanarak atama suretiyle veya belirli bir görevde bulunulması nedeniyle kazanılmakta, diğerinde ise serbest seçimler sonunda kazanılabilmektedir. Birinci kazanım şekline “Doğal Delegelik” ikincisine ise “Olağan Delegelik” diyoruz.

A- Doğal Delegelik

Delegeliğin tanımından da anlaşılacağı gibi kanun veya tüzüğün bir hükmüne dayanarak yada atama suretiyle ama her halde seçimle belirlenmeyen delegeliğe doğal delegelik denilmektedir.¹⁴ 1961 Anayasasının 46 maddesindeki “sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri,

¹³ “Şubelerde ve bu yönetmelik hükümlerine uygun olarak öncelikle işyerlerinde, bunun mümkün olmaması halinde şube yönetim kurulunca tesbit edilecek sair mahallerde yapılacak seçim sonucunda şube genel kuruluna katılmak üzere seçilen üyelere “delege” denir”. Tarım-İş, Türkiye Orman-Topraksu-Tarım ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası Genel Kurul ve Seçim Yönetmeliği, madde 3, Eylül-1995.

yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz” kuralına rağmen, 274 sayılı Sendikalar Kanununda bu konudaki düzenlemenin yetersizliği delegelerin seçim usulleriyle sayılarının tespitinin(md.13/1.son) tüzüklere bırakılması sonucunda uygulamada oldukça farklı, sendika içi demokrasisine uygun olmayan tüzük hükümlerine rastlanmıştır.¹⁵ Öyle ki, genel kurul dışındaki organlarda görevli olanların, yönetim kuruluna verilen yetkiyle yönetim kurulunun atadığı kişilerin, sendikanın kurucularının, eski başkanların veya organlarda eskiden görev yapmış kişilerin sendika genel kuruluna doğal delege olarak katılabileceklerine ilişkin tüzük hükümleri mevcuttu. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında sendika tüzüğünün yönetim kuruluna sınırsız sayıda doğal delege atama yetkisi veren hükmünü yasaya aykırı bulmuştur. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ”... Bu durum genel kurula yönetim kurulunun hakim olmasını, her türlü kontrol ve murakabeden kendisini uzak tutmasını temin edebileceğinden hiçbir şekilde tecviz olunamaz...” demiştir.¹⁶

Sendika içi demokrasi ile bağdaşmayan ve baltalayan doğal delegelik¹⁷ yolu, 2821 sayılı sendikalar kanununda delegelik müessesine getirilen ayrıntılı düzenlemelerle kapatılmıştır. Kanun bu konuda bir istisna getirmiştir. O da 10.md. fıkra VI.daki “Konfederasyon, sendika ve sendika şubesi yönetim ve denetleme kurulu üyeleri bu sıfatla kendi genel kurullarına delege olarak katılırlar” hükmüdür. Maddenin gerekçesinde de “Yönetim ve denetleme kurulu üyelerine, sorumlu bulundukları dönemin hesabını vermek

¹⁴ Şahlanan Fevzi, Sendikalar Hukuku, İstanbul-1995, s.53. Dipnot, 8., Tunçomağ, Kenan, İş Hukuku, Cilt II, İkinci Bası, İstanbul-1995, s.88.

¹⁵ Çelik, Nuri, İş Hukuku, II. Kollektif İş Hukuku I, Sendikalar, 2. Bası, Sermet Matbaası-İstanbul, 1979, s.302. Eyrenci, Öner, Çalışma Hayatımızın Güncel Sorunları, İstanbul-1987, s. 133-134, Şahlanan, Fevzi, Sendikaların İşleyişinin Demokratik İlkelerine Uygunluğu, Fakülteler Matbaası, İstanbul-1980, s.126 vd.

¹⁶ YHGK18.6.1969-9-486/632, RKD, 1969/8, 234.

¹⁷ Tunçomağ, s.88., Şahlanan, s.73.

üzere izleyen olağan genel kurula katılma imkanı vermiştir” denilmiştir. Hemen söylemeliyiz ki yönetim ve denetleme kurulu üyelerine tanınmış olan bu doğal delegelik sıfatı yürütülen görevlerin süresine bağlıdır. Yöneticilik sıfatının kaybedilmesiyle birlikte doğal delegelik sıfatı da son bulacaktır.¹⁸

B- Olağan Delegelik

Sendikalarda ve derneklerde üst toplantılara katılmak üzere seçimler yoluyla belirlenmiş olan kişilere olağan (normal) delege denilmektedir. Olağan delege olabilmek için delege seçimine katılmak bütün sendika üyelerinin hakkıdır. Hiçbir üye sendika genel kuruluna katılabilmek hakkından yoksun bırakılamaz. Sendikalar Kanununun Genel kurulların oluşması başlıklı 10.mad. II,III,IV,V. fıkralarında genel kurula katılacak delegelerin mutlak surette seçimle belirlenmesi esası kabul edilmiştir. Artık eskiden olduğu gibi tüzük hükmüne göre bazı kişiler veya yönetim kurulunun atadığı belli sayıdaki kişiler genel kurula doğal delege olarak katılamayacaklardır.¹⁹

II- DELEGELİK KAVRAMININ TÜRK İŞ HUKUKUNDAKİ GELİŞİMİ

Sendikalar gibi üyeleri binlerle ifade edilen tüzel kişilerin genel kurullarını tüm üyelerin katılımı ile gerçekleştirebilmelerinin imkansızlığı, bu kuruluşları üyelerin seçtiği temsilcilerle genel kurullarını oluşturmayı zorunlu kılmıştır. Kanunlarımızda “delege” kavramı olarak geç yer almış olsa da Cemiyetler Kanununda ve Dernekler Kanununda “çağrılı azalar” ve “katılma hakkı bulunan üyeler” den bahsedilmesi “delege usulü’nün benimsendiğini

¹⁸ Berksun, Abdullah-Eşmelioğlu, İbrahim, Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Sendikalar Kanunu, Ankara-1989, s.223.

¹⁹ Şahlanan, s.53. Eren, Fikret, “Genel kurula katılacak üyeler sendikanın bütün üyeleri olabileceği gibi, delege usulünün uygulandığı hallerde seçimle belirtilen delegelerde olabilir. Delege usulünün kabulü için tüzükte hüküm olmalıdır. Tayin yoluyla delegelik kanuna aykırıdır. Zira bu takdirde sendikanın tüzük ve işleyişi

göstermektedir. Uygulamada da sendika tüzüklerinde genel kurulların delegelerle oluşturulacağına dair hükümlere yer verilmiştir.²⁰

1- 5018 Sayılı Kanun Dönemi, Öncesi ve 274 Sayılı Sendikalar Kanunu

A- 3512 Sayılı Cemiyetler Kanunundaki Durum²¹

Cemiyetler Kanununda delege usulünün kabulüne ilişkin açık bir hüküm yoktur. Ancak kanunun bazı maddelerinden delege usulünün benimsendiği ve uygulandığı anlamı çıkmaktadır. Kanunun “Umumi Hükümler” başlığı altındaki 2. mad. 6.fıkra “Cemiyet Umumi Heyetinin ne yolda kurulacağı şubelerinin ve öz alanının nasıl temsil edileceği”nin ana nizamnamede düzenleneceği belirtilmiştir. “Umumi Heyetler ve İdare Heyetleri” başlığı altındaki 18.maddede “Aşağıda yazılı hallerde umumi heyet içtimaa davet edilir”denildikten sonra 18 maddenin b fıkrasında “Cemiyet azasının en az beşte birinin talebi ile” ifadesi kullanılarak cemiyetin bütün üyelerinin umumi heyetin içtimasına katılma haklarının varlığı kabul edilmektedir. 19 maddede ise “Umumi heyet içtimai nizamnamesine göre bulunması lazım gelen azalar çağrılır...”denilerek umumi heyetin içtimasına her üyenin değil de üyeler tarafından seçilmiş umumi heyetin içtimasına katılma hakkı bulunan üyelerden söz edilmektedir. Kanunun bu hükmünden delege usulünün benimsendiğini ve genel kurula “çağrılı azalar”dan da delegelerin kastedildiği sonucuna varıyoruz.

demokratik ilkelere ters düşer.” Sendikalar Hukuku, Yol İş Dergisi Armağanı, Ankara, 1971, s.9.

²⁰ Türkiye Gemi Adamları Sendikası Nizamnamesi, İpek Matbaası, İstanbul-1952.

²¹ 14.7.1938 Tarih 3959 Sayılı RG.

**B- 5018 Sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri
Hakkında Kanundaki Durum²²**

5018 sayılı Sendikalar Kanununda, genel kurulların oluşumu ile ilgili olarak herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Kanunun 8.maddesinde “...birliğe katılmak isteyen sendikaların mevcut üyelerinin üçte ikisinin muvafakatine bağlıdır.” hükmünün varlığıyla genel kurulun bütün üyelerden meydana geldiği sonucuna varıyoruz. Genel kurulun oluşumu ile ilgili açıklık olmadığı için 1.maddenin 4.fıkrasındaki “Bu kanunda sarahat olmayan yerlerde Cemiyetler Kanunu ile Medeni Kanun hükümleri uygulanır” hükmüne dayanarak kanundaki bu boşluk cemiyetler kanununun 19.maddesinin uygulanmasını gerektirmektedir. Anılan kanunun 19.maddesindeki “bulunması lazım gelen azalar” la sendikalar genel kurullarını oluşturacaklardır. Bu kanuna dayanarak kurulan sendikalarda tüzüklerinde genel kurullarının delegelerle toplanacağına dair hükümleri koymuşlardır.²³ Delege usulünü düzenlemeyip üyelerin genel kurula katılmasını şart koşan tüzük hükümleri de vardır.²⁴

C- 274 Sayılı Sendikalar Kanunundaki Durum²⁵

5018 Sayılı Kanundan daha kapsamlı bir kanun olmasına rağmen, 274 Sayılı Sendikalar Kanununda da delegelik ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. Sendikalar da genel kurulların oluşumu ile ilgili olarak,

²² 26 Şubat 1947 Tarih 6542 Sayılı RG.

²³ 31 Temmuz 1952 Tarihinde Kurulan Türk İş'in Ana Nizamnamesinin 8. Maddesinde “Umumi Heyet Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun en yüksek kademesidir. TÜRK-İŞ'e bağlı teşekküllerin selahiyetli delegelerinden teşekkül eder.”

²⁴ Devlet Demiryolları Sanayi İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü, madde 12. İzmir-1949, s.7. “Her üyenin toplantıda bulunması şarttır”

²⁵ 24.7.1963 Tarih 11462 Sayılı RG.

oran, Katılma ve Çekilme başlıklı 13.maddenin 1.fıkrasında “...mesleki teşekküllerin genel kurullarının ve bu teşekküllerin şubelerinin kongrelerinin toplantı oranı üye tamsayısının salt çoğunluğu...”ndan bahsederek genel kurulun bütün üyelere oluştuğunu belirtmiştir. Ancak kanun üye sayısının yüksek olması halinde genel kurulların nasıl yapılacağına dair bir hüküm koymamıştır. Bu boşluğun doldurulması konusunda “Diğer Kanunların Uygulanması” başlığı altındaki 32.maddesinde “İşçi ve işveren sendikaları, birlikleri federasyonları ve konfederasyonları, Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanununun işbu kanuna aykırı olmayan hükümleri...”nin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Cemiyetler Kanununa yapılan bu yollamayla boşluklar nedeniyle oluşan aksamaların giderilmesine çalışılmıştır.²⁶ Dolayısıyla genel kurulların oluşumunda cemiyetler kanununda zikredilen “çağrılı azalar” usulü 274 Sayılı Sendikalar Kanunu döneminde de uygulanmış ve genel kurulların delegelerle toplanması sağlanmıştır. Bu kanun döneminde kanunda açık bir hüküm bulunmamasına rağmen “delege usulü” benimsenmiştir.

2- 1317 Sayılı Kanunla 274 Sayılı Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklik

Delege usulü 1317 Sayılı Kanunla 274 Sayılı Sendikalar Kanununun 13.maddesinde yapılan değişiklik sonucunda ilk kez sendikalar kanununda yerini almıştır. Bu usulün kabul edilmesinin nedeni binlerle ifade edilen üyeye sahip sendikaların genel kurullarını tüm üyelerin katılımıyla yapmalarındaki güçlülüdür. Sendika üyelerinin çokluğu karşısında uygulamada başvuru genel kurulun delegelerden oluşması usulü 29.7.1970 tarih 1317 sayılı kanunla değişik 13.maddenin 1.fıkrasında “...meslek teşekküllerinin genel kurullarının ve bu teşekküllerin şubelerinin kongrelerinin toplantı

²⁶ Çelik, Sendikalar, s.27.

nisabı, üye veya delege tamsayısının salt çoğunluğudur” 2.fıkra da “...delegeler mesleki teşekkül genel kurulunca seçilirler.” 3.fıkra ise “Delegelerin seçim usulleriyle sayılar mesleki teşekküllerin tüzüklerinde tesbit edilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Anılan kanunun 13.maddesinde yapılan değişikliğe ilişkin gerekçe de aynen şöyle denilmektedir.

“İş kolu esasına göre kurulan sendikaların genel kurullarının üye sayısı esasına göre toplanması ve toplantı oranını teşkil etmeleri fiilen imkansız olduğundan gerek sendikalar ve gerekse federasyon ve konfederasyonların genel kurullarında bugün tatbik edilmekte olan delege usulünün maddede yer alması sağlanmıştır.²⁷

Görüldüğü gibi kanunun gerekçesinden üye sayısı bakımından bir sınırlama getirilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum haklı olarak doktrinde eleştirilmiştir. Çünkü genel kurulların delegelerle toplanmasından amaç çok sayıdaki üyelerle toplanabilmesindeki zorluktur. Çok sayıda üyeye sahip olmayan sendikaların bütün üyelerle genel kurullarını oluşturabilmeleri imkanı varken delegelerle genel kurullarını oluşturmaları sendika içi demokrasinin sağlanmasına ters düşmüştür.²⁸

Ayrıca delege seçimi ve esasına ilişkin hususların kanunla düzenlenmeyip tüzüklere bırakılması, sendikaları demokratik esaslardan uzaklaştıracak hükümler konulmasına imkan vermiştir. 1961 Anayasasının 46.maddesindeki “sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve

²⁷ MMTD 1970, Cilt 6, Dönem 3, Toplantı 1, s.2.

²⁸ Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin, s.122. Dereli, Bengü, “Sendika ne kadar büyük olursa olsun mahalli seviyede ise genel kurul mutlaka bütün üyelerin katılması suretiyle teşkil edilmelidir” Teori ve Uygulama Yönüyle Türkiye’de Sendika-İçi Demokrasi Sorunu, İstanbul, Mayıs 1971, s.127.

işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz” kuralına uygun düzenlemenin yapılması gerekirken 1317 sayılı kanunla yapılan delege usulüne ilişkin düzenleme yetersiz kalmıştır.²⁹

3- 1630 Sayılı Dernekler Kanunundaki Durum³⁰

2.12.1972 tarihinde yürürlüğe giren Dernekler Kanununun 75.maddesinde diğer kanunlarda yürürlükten kalkan Cemiyetler Kanununa yapılmış olan yollamaların Dernekler Kanununa yapılmış sayılacağı belirtilmiştir. 274 sayılı Sendikalar Kanununun 32.maddesinde de “işçi ve işveren sendikaları, birlikleri, federasyonları, konfederasyonları, Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanununun işbu kanuna aykırı olmayan hükümlerine tabidirler” hükmünü koruduğundan Dernekler Kanunu, sendikalar kanunu karşısında genel kanun niteliğini taşımaktadır.³¹ Her ne kadar 1317 sayılı kanunla sendikalar kanununda delege usulünü benimseyen bir düzenleme yapılmışsa da düzenlemenin yetersiz kalması, ortaya çıkan meselenin çözümünde 32.maddede yapılan yollamayla Dernekler Kanununa gidilmesini zorunlu kılmıştır.³²

Delege usulünün uygulanması ile ilgili olarak 1630 sayılı Dernekler Kanununun Dernek Tüzükleri başlıklı 7.maddesinin fıkrasında “Dernek Genel Kurulunun kuruluş şekli...”, 9.fıkrasında “Derneğin şubesi bulunup bulunmayacağı,... ve dernek genel kurulunda şubelerin nasıl temsil

²⁹ Çelik, Sendikalar, s.303.

³⁰ 2 Aralık 1972 Tarih 14379 Sayılı RG.

³¹ Tuncay, Can, “Dernekler Kanunu ve Sendikalar Üzerine” İkt. ve Mal. D., Cilt XIX. Mart 1973, s.515-516. Çelik, sendikalar 26-27 Karş. Özsunay, Ergun, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1982, s.27 vd. Yazar Cemiyetler Kanunundan farklı olarak Dernekler Kanununun Sendikalar Kanunu bakımından genel bir kanun niteliğinde olmadığı ancak sendikalar kanunundaki boşlukların örnekleme yoluyla Dernekler Kanunu hükümleri ile doldurulabileceği görüşündedir.

³² Çelik, Sendikalar, s.27.

edileceği,”nin dernek tüzüğünde belirtilmesini zorunlu kılmıştır. Kanunun 16.maddesinde “Her üyenin genel kurulda bir oy hakkı vardır.” 18.maddesinin 2.fikrasında da “...dernek üyelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine...” denilerek genel kurulun bütün üyelerden oluştuğu anlatılmak istenmiştir.

Dernek, genel kurulunun bütün üyelerden oluşması asıl olmakla beraber kanunun 19 ve 21.maddelerinin 1.fikralarında “...genel kurula katılma hakkı bulunan üyeler...”den bahsedilmektedir. Yine Fesih başlıklı 43.maddenin 2.fikrasında da “...tüzüğe göre, genel kurula katılma hakkına sahip...” üyelerden söz edilmiştir. Kural olarak dernek genel kuruluna bütün üyelerin katılma hakkı bulunduğuna göre burada kanunun bu hükümlerinden delegelerin kastedildiği sonucuna rahatlıkla varılabilir.

4- Tüzüklerde Yapılan Düzenleme

Delege usulü ile ilgili olarak 3512 Sayılı Cemiyetler Kanununda açık bir hüküm bulunmadığını belirtmiştik. Bu kanunun Umumi Hükümler başlığı altındaki 2.maddesinde cemiyetini nizamnamesinin neleri düzenleyeceği belirlenmiştir. 2.maddenin 6.fikrasında “Cemiyet Umumi Heyetinin ne yolda kurulacağı ve şubelerinin ve azalarının nasıl temsil edileceği...” şeklindeki hükmü ile kanunun bu düzenlemenin cemiyet tüzüğünde yer almasını öngörmüştür.

5018 sayılı kanunda ise bir hüküm bulunmayıp bu konuda medeni kanun ve cemiyetler kanununa yollama yapıldığından sendikalarda bu hüküm çerçevesinde delege usulünü tüzüklerinde düzenlemişlerdir.

274 Sayılı Sendikalar Kanununda 1317 sayılı kanunla değişiklik yapılmıyaya kadar herhangi bir hüküm bulunmadığı için cemiyetler kanunundaki düzenlemeye müracaat edilmişti. Anılan kanunla yapılan

değişiklikle delegelerin seçim usulleriyle sayılarının sendika tüzüklerinde düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

1630 sayılı Dernekler Kanununda dernek tüzükleri başlıklı 7.maddesinin d fıkrasında “Dernek genel kurulunun şekli...”, g fıkrasında “...dernek genel kurulunda şubelerin nasıl temsil edileceği...”nden denilerek genel kurula katılacak olanların usulü tüzükteki düzenlemelere bırakılmıştır.

Yukarıda zikredilen kanunların, genel kurulların oluşturulmasını tüzüklere bırakılmasını öngörmesi sonucunda her sendikada farklı demokratik kurallara aykırı hükümlere rastlanmıştır. Tüzüklere konulan aykırı hükümlerin başında doğal delegelikle ilgili olanlar ile delege olmayı zorlaştıran hükümler gelmektedir.³³

Doğal delegelikle ilgili olarak, sendika tüzüklerinin “Genel Kurul” başlıklı maddelerinde farklı sayıda doğal delege tespit ettikleri görülmüştür. Sendikalar, tüzüklerinde genellikle “Genel Yönetim Kurulu”, “Denetim Kurulu”, “Onur Kurulu”, “Şube Yönetim Kurulu”, “İcra Kurulu”, “Merkez, Şube, Onur ve Denetleme Kurulu”, “Kontrol kurulu Başkan ve Üyeleri ile “Şube Başkan ve Sekreterleri”, “İşyeri Baştemsilcileri” “Sendikadan çıkarılmamış veya ayrılmamış kurucuları” ve “Sendikanın bağlı bulunduğu üst teşkilatlarda görevli sendika üyeleri”nin doğal delege olarak genel kurula katılacaklarına dair hükümlere yer vermişlerdir. Yine yönetim kurulu tarafından kontenjan olarak delege atama yetkisi veren tüzük hükümlerine de rastlanmıştır. Ayrıca bu sayılan üyelerin genel kurula katılan diğer delegeler gibi seçme ve seçilme hakkına sahip doğal üyeler olduğu ve diğer delegelerin

³³ Çelik, Sendikalar, s.303.

hesabına da dahil edilemeyecekleri belirtilmiştir.³⁴ Doğal delege sayısının bu

şekilde yükseltilmesi, sendika içi demokrasinin zedelenmesine yol açmıştır.

Tüzüklerde rastlanan diğer antidemokratik hükümler ise genel kurula katılacak olan delegelerin seçim usulleridir. Asıl olan üyelerin genel kurula katılmalarıdır. Ancak zorunluluk nedeniyle delegelerle toplanan genel kurula delege olabilme hakkı bütün üyelere açık tutulması gerekirken bazı tüzüklerde bunların zorlaştırıldığı görülmüştür. Mesela Türkiye Gazeteciler Sendikası Ana Tüzüğü'nün 11. Maddesinde "...şube genel kurul toplantı gününden bir ay evveline kadar aidatlarını muntazam ödemiş olmaları şarttır" hükmüne yer verilmiştir. Uygulamada delege olabilmenin şartları arasında, genel kuruldan önce belirli bir süre üye olma, başka bir organda görev almış olma gibi hükümlerle üyelerin delege olabilmelerini engelleyen tüzük hükümlerine rastlanmıştır.³⁵

Bu demokratik olmayan usullerin neticesinde yönetim kuruluna sınırsız sayıda doğal delege atama yetkisi veren tüzük hükmünün iptaline ilişkin bir mahkeme kararını "Davalı sendikaya ait ana tüzüğün 9.maddesi, yönetim kuruluna gayri mahdud sayıda temsilci atayarak genel kurula ve oya katılmalarını temin edici hükmü ile genel kurulun vazifelerini ve bilhassa yönetim kurulunun hesaplarını tetkik ve kontrol etmek, haklarındaki şikayetleri incelemek ve icabı halinde onları vazifeden uzaklaştırmak gibi

³⁴ Doğal delegelikle ilgili düzenlemelere yer veren sendika tüzüklerine örnek olarak birkaçını buraya alıyoruz. Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası Ana tüzüğü Genel iş yayınları Ankara 1967. Şeker-İş Ana Tüzüğü, Ankara-1967. Türkiye Maden Sanayi İşçileri Sendikası Anatüzüğü, Türkiye Gazeteciler Sendikası Anatüzüğü, İstanbul-1967, Diyarbakır Bayındırlık ve Karayolları İşçileri sendikası Anatüzüğü Ankara-1967, Koop İş Tüzüğü, Ankara-1973. Tekstil İşçileri sendikası Anatüzüğü. Tekstil Yayınları, 1970.

³⁵ Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin, s.129-130.

yetkilerini etkilemiş, bazı hallerde onu bu vazife ve yetkileri layıkı ile kullanamaz hale getirmiştir. Bilhassa olayda yönetim kurulu genel kurula seksen temsilci ile yani asıl üyeler adedine yaklaşık bir üye adediyle katılmış ve bu miktarda oya sahip bulunmuştur. 9.madde, atanacak temsilcilerin adedini tahdit etmediği için bu adedin daha da yükseltilmesini, hatta asıl üyelerin adedini geçmesi de mümkündür. Bu durum genel kurula yönetim kurulunun hakim olmasını, her türlü kontrol ve murakabeden kendisini uzak tutmasını temin edebileceğinden hiçbir şekilde tecviz olunamaz. Bu yetkiyi veren madde hükmünün iptal edilmiş oluşu bu nedenle doğrudur” diyerek Yargıtay Hukuk Genel Kurulu onaylamıştır.³⁶

Tüzüklerdeki doğal delege ve delege seçim usulleriyle ilgili sakıncalı hükümlerin varlığı bu konudaki düzenlemenin tüzüklere bırakılması sendika içi demokrasinin işlemesine engel olmuş ve doktrinde de eleştirilmiştir.³⁷

5- 2821 Sayılı Sendikalar Kanunundaki Düzenleme Ve Bu Kanunda Yapılan Değişiklikler

274 Sayılı Sendikalar Kanunu döneminde genel kurulların delegelerle toplanması ve seçilmesi konularının tüzüklere bırakılmasının uygulamada ortaya çıkardığı olumsuzluklar eleştirilere sebep olmuştu.³⁸ 2821 Sayılı Kanunda bir türlü gerçekleştirilmemiş olan sendika içi demokrasinin kurulmasına imkan verecek hükümlere yer verilmiş, genel kurullara katılacak delegelerin mutlaka seçimle belirlenmeleri esası benimsenmiş ve delege usulünü düzenleyen 10.maddenin gerekçesinde “sendika içi demokrasinin

³⁶ YHGK. 18.6.1969, E. 1969/9-486, K.632 RKD, 1969/8, s.234.

³⁷ Çelik, s.303. Dereli, s.128. Kutal, Metin, “Sendika İçi Demokrasi ve Sendikaların Denetimi”, İkt. ve Mal. D. Kasım 1981, Cilt XXVII, Sayı 8, s.357. Şahlanan, s.130.

³⁸ Tunçomağ, s.58. Çelik, Sendikalar, s.303. Eyrenci, Öner, Sendikalar Hukuku, Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası, İstanbul 1984, s.72. Şahlanan, Sendikaların

sağlanabilmesi amaçlanmıştır” denilmiştir. Yalnızca bir istisna olarak konfederasyon sendika ve bölge şubesi ve sendika şubesi yönetim ve denetim kurulu üyelerinin kendi genel kurullarına delege olarak katılabileceklerine izin verilmiştir (Senk. Mad.10/6).³⁹ Diğer zorunlu organ olan disiplin kurulu ve ihtiyari organ üyeleri ancak delege seçilmeleri halinde genel kurullara katılabileceklerdir. Yine delege sıfatının müteakip genel kurul için yapılacak seçim tarihine kadar süreceği hükmüne yer verilmiştir (SenK. Mad. 10/7). Bu süre seçimle delege olanları belirtmekte olup, tekrar seçilemeyen yöneticilerin doğal olarak delegelik sıfatı sona erecektir. Ancak disiplin kurulu kararı ile işten el çektirilen yöneticilerin kendilerini savunabilmeleri açısından sonraki olağan veya olağanüstü genel kurula kadar delegelik sıfatlarının devamını kabul etmek gerekir.⁴⁰

Senk. Md. 10/III fıkrasında “Delege sıfatı, müteakip olağan genel kurul için yapılacak delege seçimi tarihine kadar devam eder” hükmüyle delegelik süresi belirlenmiştir.

Senk. Md. 10/Son fıkrasında “Sendika tüzüklerine delege seçilebilmeyi engelleyici hükümler konamaz” denilerek delege olabilmenin tüm üyelere açık tutulduğu ve hiçbir şarta bağlanamayacağı maddenin gerekçesinde de vurgulanmıştır.

Sendika, bölge şubesi ve şube genel kurullarına katılacak en az ve en yüksek delege sayıları kanunda belirtilmiştir (Senk. Md. 10/II-III) işveren

İşleyişinin ...s.125 vd. Demircioğlu, A. Murat-Centel, Tankut, İş Hukuku 2. Baskı, İstanbul 1991, s.146.

³⁹ Fıkranın gerekçesinde “Yönetim ve denetleme kurulu üyelerine, sorumlu oldukları dönemin hesabını vermek üzere izleyen olağan genel kurula katılma imkanı verilmiştir” denilmiştir. “2821 Sayılı sendikalar Yasası Gerekçesi” Temel Sendikacılık Bilgileri, Şeker-İş Eğitim Yayınları, No:7, İlk-San Matbaası Ltd. Şti., Ankara, s.176. Tunçomağ, s.88. Şahlanan, s.53. Berksun-Eşmelioglu, s.224.

⁴⁰ Şahlanan, s.54.

sendikası genel kurulu ve konfederasyonlar için ise sadece üst sınır getirilmiştir (Sen K. Mad.10/IV,V). Bu fıkranın gerekçesinde “işveren sendikalarının özellikleri ve teşkilatlanmaları göz önünde bulundurularak, sendikalardaki delege sayısının tabanına bir sınır getirilmemiştir” denilmiştir.⁴¹

Kanunun “Genel Kurulların Toplantı Zamanı” başlıklı 12. Maddelerinde sendika veya konfederasyonun genel kurullarının toplantı zamanlarını düzenlemiştir. Tüzel kişilik kazandıktan sonraki ilk toplantı ve takip eden olağan toplantının yapılacağı azami süre belirlenmiştir. Tüzükte daha kısa bir sürede öngörülebilir. Maddedeki toplantı süreleri 10. Maddenin 7. fıkrasındaki delegelerin delege sıfatını taşıdıkları süreyi de belirlemektedir.

Delegelerle toplanan genel kurula, delegelerin katılmaları ve oy kullanmalarının engellenemeyeceği ile birinci ve ikinci toplantıdaki karar yeter sayısı 13. maddede düzenlenmiştir. (Senk. Md. 13/I,II,III,IV). Maddenin gerekçesinde de sendika içi demokrasi ilkelerinin göz önünde bulundurulduğu vurgulanmıştır.

Genel kurullarda zorunlu organlara delege veya üye seçimlerinde uyulacak esaslar 14. Maddede açıklanmıştır. Maddenin 2. Fıkrasında seçimlerin yargı gözetimi altında serbest, eşit, gizli oy açık sayım ve döküm esasına göre yapılacağı ayrıca, takip eden fıkralarda da seçimin yapılacağı şekil ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesinde de aynen şöyle denilmiştir. “Sendika, sendika şubesi ve konfederasyonların genel kurullarına organlara yapılacak seçimlerin yargı gözetimi altında yapılacağı 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun seçim esaslarına ilişkin hükümleri paralelinde sendika ve konfederasyonların nitelikleri göz önünde bulundurularak

⁴¹ Milli Güvenlik Konseyi, Sosyal Güvenlik, İş ve İşçi İlişkileri Komisyonu Raporu

düzenlenmiş, genel kurulca katılacakların listelerinin tanzimi, verileceği makam, onaylanması, itirazı, sandık kurulu, adayların listeleri oy kullanılması gibi hususlar açıklamaya gerek görülmecek genişlikte belirlenmiştir.”⁴²

Gerekçede de bahsedildiği gibi, 2821 sayılı kanun 274 sayılı kanunla kıyaslandığında gerçekten de genel kurullarda yapılan seçimlerle ilgili olarak 14. Madde geniş olarak düzenlenmiştir. 14. maddedeki esaslara aykırı olarak seçim yapılması veya seçim sonuçlarını etkileyecek bir usulsüzlük yapılmasının müeyyidesi de seçimlerin iptali ile yenilenmesi şeklinde 52. maddede hükme bağlanmıştır.

2821 sayılı sendikalar kanunu yürürlüğe girdiği 5.5.1983 tarihinden sonra değişiklikler yapılmıştır. Konumuzla ilgili olarak yapılan değişiklikleri altında inceleyeceğiz.

A- 2882 Sayılı Kanunla 2821 Sayılı Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklik⁴³

2821 sayılı sendikalar kanunun yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra özellikle şube genel kurullarına katılacak delegelerin seçimleriyle ilgili olarak getirilen esasların uygulamayı zorlaştırması, gecikmelere sebep olması maddi yük getirmesi ve geçici 1. Madde⁴⁴ ile getirilen 1 Ocak 1984 tarihine kadar sendikaların olağanüstü genel kurullarını yapma zorunluluğu, işçi sendikalarının itirazlarına sebep oldu. Sendikalardan gelen itirazlar sonucunda konumuzla ilgili olarak 10. Maddenin 2. Fıkrası ile 14. Maddenin

Milli Güvenlik Konseyi, S. Sayısı, 573, s.8.

⁴² Milli Güvenlik Konseyi, S. Sayısı 573, s.8.

⁴³ 29.8.1983 Tarih 18150 Sayılı RG.

⁴⁴ Kanunun “Geçici Hükümler” başlığı altında yer alan Geçici 1,2,3,4,5,6,7 inci maddeleri, 8.4.1995 tarih 4101 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

3. Fıkrasında değişiklik yapılmış, ayrıca sendikaların bölge şubesi kurmalarına imkan veren bir ek madde kanuna eklenmiştir.⁴⁵

Şube genel kuruluna katılacak olan delegelerin, değişiklik yapılmadan önce 14. Maddedeki esaslara ve tüzük hükümlerine uygun seçilmesi öngörülmüştü. Fıkranın değiştirilmesi ile 14. Maddeye yapılan yollama kaldırılmış delege seçiminin “serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına” ve tüzüğe göre yapılacağı hükmü getirilmiştir. Değişiklik yapılmadan önce “yargı gözetimine” ilişkin esasların şubeler için yapılacak delege seçimlerinde uygulanması imkanı varken bu gözetim kaldırılmış ve sadece yargı denetimi ile yetinilmiştir.⁴⁶ 10. Maddenin 2. Fıkrasında yapılan

⁴⁵ 5.5.1983 Tarihli ve 2821 Sayılı Sendikalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısının Gerekçesi:

Genel Olarak:

2821 sayılı Sendikalar Kanununun geçici 1 inci maddesine göre teşekküller bu kanuna göre teşkilatlanmalarını 1 Ocak 1984 tarihine kadar tamamlamak zorundadırlar.

Delege esasına göre yapılacak şube genel kurullarında delege seçiminin 14 üncü maddede belirtilen esaslara ve sendika tüzüğündeki hükümlere göre yapılacağının Kanunun 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasında; 14 üncü maddenin ikinci fıkrasında ise, delege seçiminin yargı gözetimi altında serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılacağının belirtilmiş olması karşısında, şube sayısı fazla olan sendikaların 1 Ocak 1984 tarihine kadar genel kurul toplantılarını zamanında yapmamaları gibi bir durumun doğmuş olması diğer taraftan, şube genel kurullarının bir gün içinde de bitebileceğinin göz önüne alınarak zaman kaybı ve masrafın önlenmesi ve sair sebeplerle bu tasarı hazırlanmıştır. Danışma Meclisi, Tutanaklar Dergisi, S.Sayısı 545, s.5.

⁴⁶ 10. Maddenin 2. Fıkrasındaki değişiklikle ilgili olarak Danışma meclisinde yapılan görüşmelerde Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu sözcüsü bu hususu şöyle açıklamıştır. “10 uncu maddede Anayasamızın da kabul ettiği gibi kongrelerin hakim huzurunda yapılması emredildiğinden ve ancak sendikaların da kendilerine göre bazı özellik arzetmeleri muvacehesinde bazı güçlükler karşımıza çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi küçük şubelerin kongrelerinin yapılmasında hakimin oraya gitmesinin güçlüğü veya hakim bulunmaması durumu idi. Örneğin vapurda, seyahat halinde yapılan bir toplantı veya kongre veyahut aynı yerde , ilçeden uzak ve yerleşim merkezi dışındaki işyerlerinde birkaç kongrenin aynı anda yapılması ve o

değişikliğin gerekçesinde de “şube sayısı fazla olan sendikaların 1 Ocak 1984 tarihine kadar genel kurul toplantılarını yapamamalarının mümkün olması sebebiyle 14. Üncü maddenin ikinci fıkrasındaki “yargı gözetimi” esası maddeden çıkartılmıştır” denilmiştir.⁴⁷

Yargı gözetiminin kaldırılması ile 10. Maddenin gerekçesinde, gerçekleştirilmesi amaç edilen sendika içi demokrasi ile ters düşülmüştür. Sendika içi demokrasinin ilk adımını oluşturan şube genel kurullarına delege seçimi eskiden olduğu gibi sendika tüzüklerine bırakılmıştır. Bu değişiklik doktrinde de eleştirilmiş ve bu değişikliğin yerine 10 ve 14. Maddelerdeki ilkelere dokunmadan 14. Maddenin daha uygulanabilir hale getirilerek şube genel kuruluna katılacak delegelerin seçiminin de yargı gözetiminde yapılabileceği savunulmuştur.⁴⁸

14. maddenin 3. Fıkrasında yapılan değişiklikle genel kurullardaki seçim sonuçlarının ilçe seçim kurulu başkanı olan hakime bildirilmesi yanında mülki amire de bildirilmesi istenmiştir. Yine bu fıkra zorunluluk olarak düzenlenmiş olan genel kurulların Cumartesi ve Pazar günleri yapılması hususu fıkranın sonuna eklenen “şube genel kurullarında görüşmeler ve seçimler, yukarıdaki günlerden birisi içinde de tamamlanabilir” cümlesi ile şubeler için zorunluluk olmaktan çıkarılıp imkan olarak düzenlenmiştir. Değişiklik gerekçesinde de şube genel kurullarının bir

ilçedeyse bir seçim kurulu başkanının bulunması gibi fiili imkansızlıkların zuhur etmesidir.

İşte bütün bunların halli için hakim denetiminde; ancak hakimin huzurunda olmaksızın ufak işyerlerinde kongre yapılması kabul edilmiştir.

⁴⁷ Danışma Meclisi, Tutanaklar Dergisi, 147 Birleşim, s.591.

⁴⁸ Çelik, s.333, Aynı görüş Şahlanan, s.56-57. Eyrenci, s.135, Demir, Fevzi, Sendikalar Hukuku, Türkiye Belediye-İş Sendikası, İstanbul, 1989, s.97.

gün içinde bitebileceği, üretimin azalması, zaman kaybı, masrafın önlenmesi hususunun göz önüne alındığı vurgulanmıştır.⁴⁹

2882 sayılı kanunla sendikalar kanuna bir madde eklenerek sendikaların bölge şubeleri de kurabilmelerine imkan sağlanmıştır. Daha önce federasyon şeklindeki örgütlenmeden sendikaya dönüşümdeki kolaylığı sağlamak için bölge şubelerinin kurulması öngörülmüştür. Madde gerekçesinde de “sendika şubeleri arasındaki koordinasyonun sağlanması ve federasyondan sendikaya dönüşümde bütünlüğün temini amaç edinilmiştir” denilmiştir.⁵⁰ Bölge şubelerinin genel kurulu da 10. Maddenin 2. Fıkrasındaki usule göre oluşturulacaktır.

B- 3449 Sayılı Kanunla 2821 Sayılı Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklik⁵¹

3449 sayılı kanunla sendikalar kanunun “Ortak Hükümler” başlıklı 9. Maddesinin sonuna eklenen bir fıkra ile işveren sendikalarında üyelerin genel kurulda kaç kişi ile temsil edileceğinin tüzüklerinde serbestçe düzenleme imkanı getirilmiştir. Maddenin gerekçesinde de genel kurulun oluşturulmasında birden fazla gerçek kişi ile temsil edilebilme ve bu hususta tüzüklerine objektif ölçülere dayalı hükümler koyma imkanının verildiği belirtilmiştir.

Ayrıca 14. Maddenin 11. Fıkrasının sonuna “...Ancak, ilgililerin bu kanunun 52. Maddesine göre başvuru hakkı saklıdır” cümlesi eklenmiştir. Yapılan bu ekle seçimlere hile karıştırılması veya usulsüzlük halinde, ilgililerin 52. Maddeye göre itiraz ederek seçimlerin iptalini isteme hakları vardır. Maddenin gerekçesinde sendika, sendika şubesi ve konfederasyonların

⁴⁹ Danışma Meclisi, S. Sayısı. 545, s.2.

⁵⁰ Danışma Meclisi, S. Sayısı. 545, s.2.

seçimlerine karıştırılacak hile ve usulsüzlüklerin önlenmesi bakımından ilgililere başvuru hakkı tanındığı vurgulanmıştır.⁵²

C- 4101 Sayılı Kanunla 2821 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklik⁵³

4101 sayılı kanunla sendikalar kanunun 10. Maddesinin 2. Fıkrasında, 12. Maddesinin 2. Fıkrasında değişiklik yapılmış ve 11. Maddenin sonuna bir fıkra eklenmiştir. 10. Maddenin 2. Fıkrasında delege sisteminin özünü oluşturan şube genel kurullarına katılacak delegelerin iş yerlerindeki seçimlerini düzenlemektedir. Maddenin ilk halinde bu seçimlerin yargı gözetimi altında yapılacağı hüküm altına alınmıştı. Ancak bu hüküm kanunun yürürlük tarihinden çok kısa bir süre sonra 2882 sayılı kanunla değiştirildi ve bu seçimler yargı gözetiminin dışına çıkarıldı. Yapılan eleştiriler sonunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yeni bir değişiklik taslağı hazırlanarak meclise sunulmuştur.⁵⁴ Sağlık ve sosyal işler komisyonunda görüşülen hükümetin teklif ettiği metinden mahkemenin kararına karşı yargıtaya başvurma ile ilgili bölüm çıkarıldı. Meclis genel kuruluna gelen teklifteki metinden bu kez de “seçimlere üç iş günü içerisinde yapılacak itiraz mahalli iş mahkemesinde üç işgünü içerisinde karara bağlanır” cümlesi çıkarılmıştır. 10. Maddenin 2. Fıkrasında yapılmak istenen değişiklik gerçekleşmemiş sadece fıkraya bir “göre” sözcüğü eklenerek kanun

⁵¹ 26.1988 Tarih, 19830 Sayılı RG.

⁵² Berksun-Eşmelioğlu, s.298.

⁵³ 8.4.1995 tarih, 22252 Sayılı RG.

⁵⁴ Hükümetin teklif ettiği metin

“İşçi sendikası şubesinin faaliyet sahasındaki işyerlerinde çalışan sendikalı işçi sayısı beşyüzü aştığı takdirde şube genel kurulu delege esasına göre yapılır. Genel kurula katılacak delegeler üyeler tarafından serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre ve sendika tüzüğündeki hükümlere göre seçilir. Seçimlere üç işgünü içinde yapılacak itiraz mahalli iş mahkemesince üç işgünü içinde karara bağlanır ve hükmün temyizi halinde yargıtay onbeş gün içinde uyuşmazlığı kesin olarak sonuçlandırır. Şube genel kuruluna katılacak delege sayısı yüzden az ikiyüz

çıkarılmıştır. Maddenin 2882 sayılı kanunla değiştirilen şeklinden bir farkı olmamıştır. Bu değişiklikte doktrinde eleştirilmiştir.⁵⁵

Genel kurulların toplantı zamanlarını düzenleyen 12. Maddenin 2. Fıkrasında değişiklik yapılmış 3 yıl olan olağan genel kurul süresi 4 yıla çıkarılmıştır. Fıkarda sendika tüzüğünde daha kısa bir sürenin de tesbit edilebileceği öngörülmüştür. Genel kurulların toplantı zamanlarının 4 yıla çıkarılması yöneticilerin kendilerini denetlemeden uzak tutmalarına sebep olmuştur. Kaldı ki, kısa bir süre öngörmesine rağmen hiçbir sendika tüzüğünde 4 yıldan az bir sürede genel kurul toplantısı düzenleyeceğine dair hüküm koymamıştır. 4101 sayılı kanunla yapılan bu düzenleme de doktrinde eleştirilmiştir.⁵⁶

4101 sayılı kanunla sendikalar kanununun 11. Maddesine bir fıkra eklenmiştir. “Delege seçiminde uyulacak esasların, kanuna aykırı olmamak üzere düzenlenmesi” fıkrasıyla genel kurullara kanunlara aykırı olmamak üzere delege seçim yönetmeliği yapma görevi verilmiştir.

elliden çok olmamak üzere sendika tüzüğünde belirlenir. TBMM. Tutanak Dergisi, Cilt 83.

⁵⁵ Şahlanan, “Değişen Anlayışla Yeni Yüzyılda Sendikalar” Çalışma Hayatında 21. Yüzyılın Yeni Ufukları. MESS Yayını Aralık 1995, s.163. Taşkent, Savaş, “Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklikler”, “Sonuçta 4101 sayılı değişiklik yasasında 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 10. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.” denilmesine rağmen, hiçbir şey değiştirilmemiş; delege seçimlerinde yargı denetimi ile ilgili düzenleme sadece bakanlığın taslağında kalmıştır. Basisen İşyeri Sendika Temsilcileri Eğitim Semineri Yalova-1996, s.57.

⁵⁶ Şahlanan, “Değişen Anlayışla Yeni Yüzyılda Sendikalar”, s.163. Taşkent, En yetkili organ olan genel kurulun toplanma zamanını, açıkçası bir bakıma yönetimin üyeye hesap vereceği bir dönemin uzatılmasını sendika içi demokrasinin işlerliği açısından onaylamak mümkün değildir, s.58.

6- 2908 Sayılı Dernekler Kanunu

1630 sayılı kanun gibi 1983 yılında çıkarılan Dernekler Kanunu da delege usulünü benimsemiştir. Kanunun, Dernek Tüzüğü başlıklı 8. maddesinin 5. fıkrasındaki “Dernek genel kurulunun şekli...”, ile 8. fıkrasındaki “...şubelerin...dernek genel kurullarında nasıl temsil edileceğin” den “delege usulü”, Çağrı başlıklı 21. maddesinde, Toplantı Yeter sayısı başlıklı 23. maddesinde ve Genel Kurul Kararıyla fesih başlıklı 49. Maddesindeki “”Genel kurula katılma hakkına sahip bulunan üyeler” den de “delegeler” kastedilmektedir.

5018 sayılı ve 274 sayılı kanunlarda delege usulü düzenlenmediğinden 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu ile 1630 Sayılı Dernekler Kanunu hükümleri uygulanmıştır. 2821 sayılı kanunun 63. maddesinde de bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde bu kanuna aykırı olmayan Medeni Kanun ve Dernekler Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Dernekler Kanununun Sendikalar Kanunu karşısında daha genel bir kanun olması nedeniyle eskiden beri delege usulünü düzenleyen hükümleri hep uygulanmıştır. 2821 sayılı kanunun eski kanuna göre delege usulünü ve delege seçimlerini ayrıntılı bir şekilde düzenlemesi bu hususta Dernekler Kanununa başvuruyu azaltmıştır.⁵⁷

III- DEMOKRATİK SENDİKADA DELEGELİĞİN YERİ

Sendikaların genel kurulu, bütün diğer tüzel kişilerde olduğu gibi en üst organdır ve sendika üyesi işçilerden oluşur.⁵⁸ Genel kurul diğer zorunlu organları ve ihtiyari organları da içinden çıkaran onları denetleme yetkisine

⁵⁷ Çelik, s.259.

⁵⁸ Çelik, Sendikalar, s.289. Esener, Turhan, İş Hukuku, 3. Bası, Ankara 1978, s.366. Eyrenci, s.71. Saka, Zafer, Uygulamada Sendikalar Hukuku, Adana, 1979, s.36. Tunçomağ, Kenan, İşletme Hukuku, Cilt 1, s.131.

sahip, bütün üyelerin ve delegelerin en yüksek şikayet (yakınma) yeridir.⁵⁹ Yöneticilerin denetlenmesi, uzaklaştırılması genel kurulda olmaktadır. Sendikaların demokrasi kavramına nedenli bağlı olduğunu, genel kurulun nasıl oluştuğunda ve işlediğinde aramak gerekir.⁶⁰ Sendikanın yönetiminde belirli kişilerin söz sahibi olmalarının reddedilmesi, seçilmiş olanların üyelere hesap verme zorunluluğunun bulunması halinde bir demokratik işleyişten bu işleyiş de genel kurulu oluşturan üyelerin elinde bulunduğu sürece “sendika içi demokrasiden” bahsedilebilir.⁶¹

1- Sendikalarda Genel Kurulun Bütün Üyelerden Oluşması

Sendika içi demokrasinin yaşandığı yer olan genel kurul sendikanın bütün üyelerinden meydana gelir ve hiçbir üyenin bu kurula üyeliği engellenemez.⁶² Sendikanın bütün üyelerinden oluşan bu kurul sendikanın en önemli varlığıdır. Üyelerin katılımı ile yapılan genel kurulun toplanabilmesi için ayrıca seçilmesi söz konusu değildir. Sadece üyelere toplantı için kanunun öngördüğü şekilde bir çağrı yapılması gereklidir.⁶³ Yargıtay’a göre de asıl olan sendika genel kurulunun üyelerden meydana gelmesidir.⁶⁴

Genel kurula bütün üyelerin katılımıyla demokrasi kavramının ifade ettiği mana gereğince üyeler egemenlik hakkını bizzat kullanmış olurlar. Bu egemenliğin kullanılmasına ne kadar çok üye katılırsa sendika içi demokrasi de o denli gerçekleşmiş olur. Siyasal manada halkın tümünün yönetime katılması olarak tanımlanan “doğrudan doğruya demokrasi” modeli sendikalarda bütün üyelerin genel kurula katılımıyla gerçekleşir. İdeal olan da

⁵⁹ Özsunay, Ergun, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, 3. Bası, İstanbul-1982, s.174.

⁶⁰ Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin, s.119.

⁶¹ Kutal, “Sendika içi demokrasi...”, s.356.

⁶² Şahlanan, s.52.

⁶³ Özsunay, s.171. Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin, s.120.

budur. Anayasa Mahkemesi'ne göre de; daha çok üyenin katılımı demokratik işleyişi güvence altına alacaktır.⁶⁵ Ancak günümüzde sendikalardaki üye sayılarının çokluğu nedeniyle bütün üyelerin genel kurula katılımı mümkün olmamakta ve doğrudan demokrasiden uzaklaşmaktadır.⁶⁶

2. Genel Kurulun Delegelerden Oluşması

Sendikalarda genel kurul kural olarak bütün üyelerden oluşur. Ancak sendikaların çok sayıda üyeyi bünyelerinde barındırması nedeniyle bütün üyeleri bir araya getirerek genel kurullarını yapabilmeleri imkansız hale gelmektedir. Ayrıca 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ile işyeri sendikacılığının yasaklanmış olması sendikaların Türkiye çapında faaliyette bulunma amacıyla kurulma zorunluluğunun sonucunda üyelerin katılımı yerine üyelerin seçtikleri delegelerle yapılması usulü benimsenmiştir.⁶⁷ Ancak üye sayısının çokluğu nedeniyle uygulamada genel kurulların delege usulüyle toplanması yine de bir istisnadır. Asıl olan genel kurulun bütün üyelerden oluşmasıdır.⁶⁸

1317 Sayılı kanunla 274 Sayılı Sendikalar Kanununda değişiklik yapılmadan önce kanunda delege usulüne ilişkin herhangi bir hüküm bulunmadığından sendikalar delege usulünü tüzüklerinde düzenlemişlerdir. Yargıtayda bunu uygun bulmuştur.⁶⁹ 274 Sayılı Sendikalar Kanununun 13.

⁶⁴ Y. 10.H.D. 18.11.1976. E.1976/3094, K. 1976/7813, Y.K.D, 1977/3 , s.371 vd.

⁶⁵ AYMK. 21.1.1971, 1969/37-1971/18, RG., 18-4-1971, 13813.

⁶⁶ Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin, s.120.

⁶⁷ Erkul, İhsan, Türk İş Hukuku, İkinci Cilt, 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ve Uygulaması, Eskişehir, 1984, s.114. Eyrenci, Çalışma Hayatımızın Güncel Sorunları, s.133. Şahlanan, s.52. Akunal, Teoman, Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1995, s.84.

⁶⁸ Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin, s.120.

⁶⁹ YHGK. 18.6.1969, E. 1969/g-486, K.632. Sayılı Kararında "... genel kurulun bütün üyelerin tam sayısının salt çoğunluğu ile değil genel kurula katılmak üzere

Maddesinin 1. Bendinde 1317 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle delege usulünün kanundaki yerini alması sağlanmıştır.

Genel kurulun esas olarak üyelere oluşması gerçeğinden ayrılarak delegelerden meydana gelmesiyle “doğrudan demokrasiden” ayrılmış “temsili demokrasi” uygulanması yoluna gidilmiştir. Egemenlik hakkının kullanılmasında halk adına bu hakkı kullanan temsilciler gibi delegelerde sendika üyeleri adına bu hakkı genel kurulda kullanmaktadırlar. Temsili demokrasiye benzer bir usulün esas olan üyenin genel kurula katılma hakkını ortadan kaldırdığı muhakkaktır. Bu sebeple delege usulü geçmişte çok eleştiri alan uygulamaları nedeniyle 2821 sayılı kanunda ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.⁷⁰

3- Genel Kurulların Delegelerle Toplanması İle İlgili Ortak Hükümler

A- İşçi Sendikası Şubesi Genel Kurulunun Oluşması

SenK. Md./10'e göre işçi sendikası şubesi genel kurulu üyelere oluşur. Ancak işçi sendikası şubesinin faaliyet alanındaki işyerlerinde çalışan işçi sayısı beşyüzü aştığı takdirde şube genel kurulu delege esasına göre yapılır. Şubenin faaliyet alanındaki işyerinde veya işyerlerinde üye işçi sayısı beşyüzü aşmaz ise şube genel kurulu tüm üyelerin katılımıyla, eğer beşyüzü aşar ise seçilecek delegelerle yapılacaktır. Üye sayısının beşyüzü aşması halinde genel kurulun delegelerle yapılmasını kanunumuz zorunlu sebep

seçilen üyelerin salt çoğunluğu ile toplanması lazım geldiğine ...” diyerek delege usulünü onaylamıştır.

⁷⁰ Çelik, s.332. Şahlanan, s.53. 2821 Sayılı Kanunda Genel Kurulların Oluşumu başlıklı 10. maddenin 2. fıkrasının gerekçesinde “sendika içi demokrasinin sağlanması amaçlanmıştır” denilmiştir. Milli Güvenlik Konseyi S. Sayısı 573, s.618.

saymıştır. Şahlanan’ında belirttiği gibi önemli olan üyelerin katılımı olduğuna göre bu rakamın aşılmasında delege usulü ile genel kurul oluşturma bir zorunluluk değilde başvuru olan bir imkan olarak düzenlenmeliydi.⁷¹

Sen. K. Md. 10/II de “Şube genel kuruluna katılacak delege sayısı yüzden az ikiyüzelliden çok olmamak üzere sendika tüzüğünde belirlenir” denilerek şube genel kuruluna katılacak delege sayısının azami ve asgari sınırları tesbit edilmiştir.

B- Bölge Şubesi Genel Kurulunun Oluşması

2882 sayılı kanun ile 2821 Sayılı Sendikalar Kanununa ek madde ile sendikalara bölge şubeleri kurabilme imkanı getirilmiştir. Bölge şubelerinin genel kurulları da bağlı şubelerin genel kurullarından seçilecek delegelerden oluşturulacaktır. Sen. K. Md. 10/II de şubeler için öngörülmüş olan hükümler bölge şubeleri içinde geçerli olacak, genel kurula katılacak delege sayısı yüzden az ikiyüzelliden çok olmamak üzere tüzükte belirtilecektir.

C- İşçi Sendikası Genel Kurulunun Oluşması

İşçi sendikası genel kurulu da ilke olarak bütün üyelerden oluşur. Ancak üye sayısı bini aştığı takdirde genel kurulun delegelerden oluşması zorunludur. Sendika genel kurulun delegelerden oluşması halinde delegelerin; bölge şubelerinin genel kurullarından ve varsa bölge şubelerine bağlı olmayan şubelerin genel kurullarından seçilecek delegelerden oluşturulacaktır (Senk Ek Md. 1). Eğer sendikanın şubesi bulunmuyorsa delegelerin seçimi 10 md. 2. Fıkrasındaki usulle yapılacaktır. İşçi sendikası genel kuruluna katılacak delege sayısı ikiyüzden az beşyüzden çok olmamak üzere sendika tüzüğünde belirlenecektir (Sen. Md. 10/III).

⁷¹ Şahlanan, s.55, 14 nolu dipnot.

D- İşveren Sendikası Genel Kurulunun Oluşması

Sen. K. Md. 10/IV'e göre işveren sendikası genel kurulu üyelerden, üyenin tüzel kişi olması halinde temsilcisinden üye ve temsilci sayısı bini aştığı takdirde delegelerden oluşur. Genel kurulun delegelerden oluşması halinde delegeler 2. fıkradaki usulle seçilirler. Kanunda, işveren sendikası için şube ve bölge şubeleri ile ilgili bir hüküm bulunmamakla beraber bu örgütlerin kurulması mümkündür. 2882 sayılı kanunla eklenen ek madde ile işçi ve işveren sendikası ayrımı yapılmamış sadece sendika kavramına yer verilmiştir. Şube ve bölge şubesi bulunan işveren sendikası da, işçi sendikasının tabi olduğu usullerle seçilecek delegelerle genel kurulunu oluşturacaktır.⁷²

Kanunumuz işveren sendikası genel kurulunun delegelerden oluşması halinde delege sayısının beşyüzden fazla olmamak üzere sendika tüzüğünde belirleneceğini öngörmüştür (Sen. K. Md. 10. f.4). Bu hükümle sadece üst sınır belirlenmiş alt sınır getirilmemiştir.⁷³

E- İşçi ve İşveren Konfederasyonu Genel Kurulunun Oluşması

Sen. K. Md. 10. f.5'e göre işçi ve işveren konfederasyonu genel kurulu, üye sendikalarca seçilen en çok beşyüz delegeden oluşur. Üye sendikaların genel kurulda kaç delege ile temsil edileceği konfederasyon tüzüğünde belirlenir. Burada da kanun konfederasyon genel kurulu için delege sayısının üst sınırını belirlemiş ancak alt sınır koymamıştır.⁷⁴ 10.

⁷² Eyrenci, s.75, Şahlanan, s.60

⁷³ Ekonomi, Münir, "Sendikaların Zorunlu Organlarının Oluşturulmasında Yeterli Üye Sayısı", İşv D. Ocak 1987, s.7. Erkul, s.116.

⁷⁴ Şahlanan, üye sendikaların konfederasyon genel kurulunda kaç delege ile temsil olunacağını konfederasyon tüzüğüne bırakılmasının demokratik bir hüküm olmasına rağmen antidemokratik uygulamaya yol açabileceği düşüncesiyle, konfederasyon tüzüğünün üye sendikaların konfederasyon genel kuruluna

maddenin 6. fıkrasında sendika ve sendika şubesi, yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin bu sıfatla kendi kurullarına delege olarak katılacakları belirtilmiştir.

katılabilecek delege sayılarını belirleyen hükümlerine veya toplantı ve karar yeter sayılarını belirleyen hükümlerine baraj hükümlerinin konulabileceği görüşündedir. s.62.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SENDİKA HUKUKUNDA SENDİKA DELEGELİĞİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

I. GENEL OLARAK

İşçi sendikalarında üye sayısının çokluğu nedeniyle genel kurulların tüm üyelerin katılımı ile gerçekleştirilmesi maddi olarak mümkün olmamaktadır. Bu sebeple üyelerin kendi aralarından seçtikleri delegelerle sendikalar genel kurullarını oluşturabilmektedirler. 274 sayılı sendikalar kanunu döneminde genel kurulların oluşum biçimi ve delegelerin seçim usulleri ile ilgili düzenlemeler tüzüklere bırakıldığı için sendika içi demokrasi bir türlü gerçekleşmemiştir. 2821 sayılı Sendikalar Kanunu hazırlanırken geçmişteki demokratik olmayan uygulamalar göz önüne alınarak, genel kurullara delege seçimine ilişkin usuller tümüyle tüzüklere bırakılmamış ve kanunla düzenleme yoluna gidilmiştir. Biz de bu bölümde genel kurullara delege seçimi ile ilgili kanun ve tüzüklerdeki düzenlemeler ile delege olabilmenin şartlarını inceleyeceğiz.

II. KANUNLARDAKİ DÜZENLEME

1. Sendikalar Kanunundaki Düzenleme

Sendika içi demokrasinin gerçekleştirilebilmesi öncelikle genel kurulların demokratik esaslara uygun olarak kurulması ve işlemesine bağlıdır. 1982 Anayasasında yer alan işçi ve işveren kuruluşlarının tüzüklerinin, yönetim ve işleyişlerinin demokratik esaslara aykırı olamayacağına dair hükme (md. 51/son) 1961 Anayasasında da yer verilmişti. Ancak bu kurala rağmen 274 sayılı kanunda bu hususların düzenlenmeyip tüzüklere

bırakılması olumsuzluklara sebep olmuştur. Bu olumsuzluklarda doktrinde eleştirilmiştir.⁷⁵ 2821 sayılı kanunun genel gerekçesinde de bu kanunun hazırlanmasında, uygulamadaki aksaklıklardan başka, yargı içtihadlarının ve doktrininin görüşlerinin değerlendirildiği belirtilmiş, giderilmesi amaçlanan aksaklıkların arasında, genel kurullara katılmada demokratik esaslara aykırı olan doğal delegelik usulünün kötüye kullanılması da sayılmıştır⁷⁶.

2821 sayılı kanunun genel gerekçesinde de bahsedildiği gibi eski kanun dönemindeki aksaklıklar göz önüne alınarak genel kurulların delegelerle oluşması ve delegelerin seçimi hususunda ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir.

Sendikalar kanununun 10. Maddesinde sendikaların her kademedeki genel kurullarına katılacak delegelerin bu sıfatı kazanmaları için tek yolun seçim olduğu belirtilmiştir. Böylece önceki kanun dönemindeki doğal delegelik gibi demokratik kurallara aykırı uygulamaların önüne geçilmiştir. Maddenin bu şekilde düzenlenmesi Anayasanın 51. Maddesinin son fıkrası ile kanunun 6. Maddesinin 6. Fıkrası ve 37. Maddesinin 1. Fıkrasında sözü edilen demokratik ilkelere uygun bir nitelik taşımaktadır. Maddenin gerekçesinde “sendika içi demokrasinin sağlanabilmesi amaçlanmıştır” denilerek konu somut bir şekilde ifade edilmiştir⁷⁷.

Kanunda, delegelik sıfatının kazanılmasının seçim yoluyla mümkün olduğu hükmüne yer verilmiş başka bir kazanım şekli öngörülmemiştir. Yalnızca bir istisna olarak konfederasyon, sendika, bölge şubesi ve sendika şubesi yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin kendi genel kurullarına delege

⁷⁵ Çelik, Sendikalar, s.302, Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin, s.121 vd.

⁷⁶ Milli Güvenlik Konseyi, Sosyal Güvenlik, İş ve İşçi Komisyonu Raporu, Milli Güvenlik konseyi S Sayısı 573, s.6.

⁷⁷ Milli Güvenlik Konseyi, Sosyal Güvenlik, İş ve İşçi İlişkileri Komisyonu Raporu, Milli Güvenlik konseyi 5. Sayısı, 573, s.8.

olarak katılabilmelerine izin verilmiştir. (Senk. Md. 10/6). Diğer zorunlu organ olan disiplin kurulu üyeleri ancak delege seçilebilmeleri halinde bu sıfatı kazanacaklardır. Maddenin gerekçesinde de “Yönetim ve denetleme kurulu üyelerine sorumlu bulundukları dönemin hesabını vermek üzere izleyen olağan genel kurula katılma imkanı verilmiştir” denilmiştir⁷⁸. Yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin istisna olarak kazandıkları doğal delegelik sıfatı tekrar seçilememeleri halinde sona erecektir.

Senk. Md. 10/son fıkrasında “sendika tüzüklerine delege seçilebilmeyi engelleyici hükümler konamaz” hükmü ile genel kurulu oluşturacak delegeler içim seçim yapılırken her üyenin delege adayı olabileceği, tüzüklere bunu engelleyici bir şartın konulamayacağı vurgulanmıştır⁷⁹. Fıkranın gerekçesinde de “Delege olabilmenin tüm üyelere açık tutulduğu ve hiçbir şarta bağlanamayacağı gerekçesiyle de son fıkra hükme bağlanmıştır” denilmiştir⁸⁰.

Kanunun “Genel Kurulların Görevleri” başlıklı 11. Maddesine 4101 sayılı kanunla “Delege seçiminde uygulanacak esasların kanuna aykırı olmamak üzere düzenlenmesi” şeklinde bir fıkra eklenmiştir. Bu fıkra ile genel kurullara, delege seçimlerinde uygulanacak esaslarla ilgili olarak kanuna aykırı olmamak üzere bir düzenleme yapmaları hususunda bir görev verilmiştir. Burada dolayısıyla sendikaların birer delege seçim yönetmeliği

⁷⁸ Milli Güvenlik Konseyi, 5. Sayısı, 573, s.8.

⁷⁹ 23.9.1981 tarihinde çalışma bakanlığınca hazırlanıp Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanıp Bakanlar Kurulunca 23.9.1981 tarihinde Milli Güvenlik konseyi Başkanlığına sunulan “Sendikalar Kanunu Tasarısı”nın 13. Maddesinde; “konfederasyon ve sendika genel merkez yöneticilerinin genel kurula doğal delege olarak katılabilecekleri, ayrıca sendika tüzüklerine genel kurula delege seçilebilmek için en çok iki yıllık sendika üyeliği kıdemi dışında engelleyici hükümler konulamaz” şeklinde delege olabilmeyi engelleyici hükümler yer almaktaydı. Milli Güvenlik Konseyi 5. Sayısı, 573, s.17.

⁸⁰ Milli Güvenlik Konseyi 5. Sayısı, 573, s.8.

yapmaları istenmiştir⁸¹. Geçmişte delege seçimleri öncesinde sendika genel merkezinden gelen yazılı emirler doğrultusunda seçimler yapılırken 11. Maddeye eklenen bu fıkra ile artık seçimlerde uygulanacak kurallar kalıcı olarak belirlenecektir.

Delege seçilebilmenin engellenemeyeceği yönünde yukarıdaki kuralların tamamlayıcısı niteliğindeki 13. Maddenin 3. fıkrasında da “delegelerin veya üyelerin genel kurula katılmaları ve oy kullanmaları engellenemez” denilmiştir. Kanun bu düzenlemelerle demokratik kurallara uygunluğun sağlanmasına çalışılmıştır.

2- Dernekler Kanunundaki Düzenleme

2908 sayılı dernekler Kanununda genel kurullara katılacak olan delegelerin seçimine ilişkin olarak açık bir hüküm bulunmamaktadır. Dernekler Kanununun 21, 23 ve 49. Maddelerinde genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerden söz edilerek delege usulü kabul edilmiş, ancak bu katılma hakkı bulunan üyelerin ne şekilde seçileceğine dair bir hüküm konulmamıştır. Dernekler kanununun 8. Maddesinin 8. fıkrasında, dernek şubelerinin genel kurulda nasıl temsil edileceğinin tüzükte belirtilmesi zorunlu sayılmış olmasına rağmen, bu temsil edeceklerin seçimine ilişkin bir düzenlemenin tüzükte gösterilmesi zorunlu hususların arasında sayılmamıştır. Dolayısıyla delege seçimi konusunun genel kurulun görev ve yetkileri arasında saymak gerekecektir.

Dernekler kanununun 16. Maddesinin 1. Fıkrasında “Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve onsekiz yaşını bitirmiş bulunan herkes derneklere üye olabilir.” Denilmektedir. 18. Maddenin 2. Fıkrasında da “dernek üyeleri eşit haklara sahiptir..... tüzüğe eşitliği bozan veya bazı

⁸¹ Şahlanan, “yeni Yüzyılda Sendikalar”, s.163.

Üyelere ayrıcalık tanıyan hükümler konulamaz” denilerek derne e  ye olan herkesin eşit haklara sahip olduğu, ayrıcalık tanınamayacağı hükme ba lanarak Anayasanın eşitlik ilkesine uygun bir düzenleme yapılmıştır.

Kanunun 18/2. Maddesinde düzenlenmiş olan üyelik haklarının kapsamına  ye ile dernek arasında kanun ve tüzük hükümleri doğrultusunda hukuki ilişkiden doğan bütün haklar girmektedir. Bu hakların arasında genel kurula katılma hakkını, seçme ve seçilme hakkını da sayabiliriz.

Seçme ve seçilme hakkına sahip olan bütün bu üyelerin, genel kurulun delegelerden oluşması halinde, delege olabilmek için üyelik şartları olan medeni hakları kullanma ehliyetine sahip onsekiz ya ını bitirmiş olmak ve aday olmak gereklidir.

III- TÜZÜKLERDE YAPILAN DÜZENLENME

Tüzük, sendikanın örgütlenmesini ve örgüt içi çalışmalarını düzenleyen kuralların bütünüdür. Sendikanın amacı, adı, çalışma şekli, faaliyetine ilişkin kurallar, sendikaya  ye alınması, üyelerin dernekten ayrılması, üyelerin hakları görevleri, toplantıları ve sona ermesine ilişkin bütün hususlar tüzükte yer alır. Bütün  yeler ve yöneticiler tüzükteki kurallara uymakla y k ml d rl r. Tüzük sendikanın i  hayatını düzenlediği için önemli bir hukuk kaynağıdır⁸².

274 sayılı Sendikalar Kanunu sendika tüzüklerinde hangi hususların bulunacağını d zenlemedi inden kanunun 32. Maddesindeki Dernekler kanununa yapılan yollamayla mesele   z lmeye çalışılmıştır. 2821 sayılı sendikalar kanununda ise sendika ve konfederasyon tüzükleri hakkında daha ayrıntılı düzenlemeler getirilmiştir. Senk. 7. Maddesinde bir sendika ve

konfederasyonun tüzüğünde yer alması zorunlu hususlar 16 bent halinde sayılmıştır. Ayrıca kanun, 7. Maddede sayılan konular dışında, kanunun diğer maddelerinde belirtilen hususlarında tüzükte yer almasını zorunlu kılmıştır.

1- Tüzükte Düzenlemenin Zorunlu Olması

274 sayılı Sendikalar Kanununun 1317 sayılı kanunla 13. Md. 1/3 fıkrasında “Delegelerin seçim usulleriyle sayıları mesleki teşekkülün tüzüklerinde tesbit olunan” denilerek ilk defa delege seçim usulleri ile ilgili düzenlemelerin zorunlu olarak tüzüklerde yer alması sağlanmıştır. Ancak ayrıntılı bir hüküm getirmediğinden yetersiz kalmıştır.

2821 sayılı kanun ise eski kanuna göre oldukça ayrıntılı düzenlemeler yapmıştır. Sendika tüzüğünde yer alması zorunlu hususlar tek tek sayılmıştır. Kanunun “Sendika ve Konfederasyon Tüzüğü” başlıklı 7. Maddesinin 6. Fıkrasında “Sendika ve konfederasyon genel kurulunun kuruluş şekli ve toplanma zamanı”, 10. Fıkrasında “sendika şubelerinin nasıl kurulacağı, ... sendika genel kurulunda şubelerin nasıl temsil edileceği” nin sendikanın tüzüğünde belirtilmesi zorunlu hususlar olarak düzenlenmiştir.

Delege usulü ve delege seçimi ile ilgili olarak 7. Maddede sayılan kanunların yanında diğer maddelerde, tüzükte düzenlenmesi öngörülen hususların da sendika tüzüğünde yer alması zorunludur.

Senk. 10/II. ye göre, şubenin faaliyet sahasındaki işyerlerinde çalışan ve sendikaya üye olan işçi sayısı beşyüzü aştığı takdirde şubenin genel kurulu delegelerle yapılacak delegeler ise üyeler tarafından seçimler yoluyla belirlenecektir. Madde ayrıca genel kurula katılacak delege sayısının yüzden az ikiyüzelliden çok olmayacağını da hüküm altına almıştır. Delegelerin

⁸² Özsunay, s.137, Çelik, Sendikalar, s.206. Eyrenci, s.66, Demir, s.89. Serozan,

seçimleri ve sayıları hususunda tüzükte düzenleme yapılmasını zorunlu saymıştır.

Sendikalar Kanuna 4101 sayılı kanunla eklenen bir madde ile (Ek madde 1) sendikalar, tüzüklerinde belirtmek kaydı ile bölge şubeleri kurma imkanı getirilmiştir. Bölge şubelerinin genel kurulları da Senk. Md. 10/II deki usule göre oluşturulacaktır. Bu hususunda tüzükte düzenlenmesi zorunludur.

Yine Senk. Md. 10/III.IV.V. fıkralarında işçi sendikası genel kurulu, işveren sendikası genel kurulu ile işçi ve işveren konfederasyonu genel kurulları da kanunda belirlenmiş olan delege sayısını aşmamak kaydı ile kaç delege ile toplanacağının sendika tüzüğünde tanzim edilmesi zorunludur.

2. Tüzükteki Düzenlemenin Demokratik Olması

Sendikalar kanununun 10. Maddesinin II. III. IV. V. fıkraları ve ek madde 1 uyarınca delegelerin seçim usullerine ilişkin tüzükteki düzenlemelerin demokratik ilkelere uygun olması gerekir. Esasen Anayasa'da belirlenen cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz. (md. 51/son) hükmünü koymakla sendika tüzüklerinin demokratik ilkelere uygun olmasını emretmiştir. Anayasanın bu hükmü kanunun 6/6 maddesinde ve 37/1 maddesinde tekrarlanarak sendika tüzüklerindeki düzenlemelerin demokratik ilkelere aykırı olamayacağı vurgulanmıştır.

Anayasada ve kanundaki bu esaslara uygun olarak tüzüklerde de demokratik kurallara yer verilmesi zorunludur. Delegelerle toplanan genel kurullara katılacak delegelerin üyeler tarafından serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre seçilmesi yolunda sendika tüzüğünde düzenleme yapılması zorunludur.

Rona, Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar 2. Bası, İstanbul 1994, s.60.

Senk. 10. Maddesi sendikaların her kademedeki genel kurullarına katılacak olan delegelerin mutlaka seçimle belirlenmeleri esasını koymuştur. Delegelerin seçimden başka bir yolla bu sıfatı kazanmaları mümkün değildir. Delege sıfatının seçimle kazanılmasına bir istisna olarak 10. Maddenin 6. Fıkrasında konfederasyon, sendika, sendika bölge şubesi ve sendika şubesi yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin kendi genel kurullarına delege sıfatıyla katılma imkanı verilmiştir. Bu istisnanın dışında bütün delegeler seçimle belirlenecektir. 274 sayılı kanun dönemin olduğu gibi tüzüklere konulan hükümlerle belirli kişilerin veya tüzüğün bir hükmünün verdiği yetkiyle yönetim kurulunun atadığı belli sayıdaki kişilerin doğal delege olarak genel kurula katılmaları mümkün değildir. Tüzüğe böyle bir hüküm konulması kanuna ve anayasaya aykırılık teşkil edecektir.

Tüzükteki düzenlemenin demokratik kurallara uygunluğunun bir diğer yanı sıra delege olabilmeye ilişkin hükümlerdir. Eski kanun dönemindeki gibi tüzüklere konulan hükümlerle sendika üyelerinin delege olabilmelerini yöneticilerin iradesine bırakan düzenlemelere yer verilmeyecektir. Bu hususta Senk. 10/son fıkrasında “Sendika tüzüklerine delege seçilebilmeyi engelleyici hükümler konamaz” denilerek, sendika üyelerinin delege olabilmesini engelleyen hiçbir hükmün tüzüğe konulamayacağı ve delege olabilmenin bütün üyelere açık tutulacağı hüküm altına alınmıştır. Aksine bir tüzük hükmü üyenin en doğal hakkı olan seçilebilme hakkını ortadan kaldıracağı için bu tür bir düzenleme demokratik kurallara aykırılık teşkil edecektir.

Delege seçilebilmeyi engelleyici tek bir istisna 14. Maddenin son fıkrasıdır. Sözü edilen hükme göre “Onaltı yaşını doldurmamış üyeler genel kurullarda oy kullanamazlar ve delege olamazlar”. Kanundaki bu hükmün tüzükte yer alması zorunlu sayılmadığı için bazı sendika tüzüklerinde bu

paralelde bir düzenleme yapılmış⁸³ bazı sendika tüzüklerinde düzenleme yapılmamıştır.

2821 sayılı kanunun, tüzüklerin demokratik ilkelere aykırı hüküm taşıyamayacağına dair emredici kuralına rağmen bazı sendika tüzüklerinde bu kurala aykırı tüzük hükümlerine rastlanmıştır. Mesela kanun her kademedeki katılım için seçimi şart koşarken bir sendika tüzüğü yönetici kadrosundaki bazı kişilerin bu göreve seçilmeleri nedeniyle üst kurul delegeliğine de seçilmiş sayıldıklarını, diğer üst kurul delegelikleri için ise ayrıca seçim yapılmasını öngörmektedir⁸⁴.

Bir diğer demokratik kurala aykırılık, bazı sendika tüzüklerine yönetim kurulu, disiplin kurulu ve denetleme kurulu üyelerinin kendi genel kurullarına bu sıfatla katılma hakkına sahip olduklarına dair hükümler konmasıdır⁸⁵. Halbuki kanun, yönetim ve denetleme kurulu üyelerine bu sıfatla kendi genel kurullarına katılma imkanını vermiştir (Senk. Md. 10/IV). Sendika tüzüğünün bu hükmü ile disiplin kurulu üyelerine de doğal delegelik sıfatı verilmiştir. Yine aynı sendika tüzüğünde olağanüstü genel kurula katılmış delegeler ile son olağan genel kurula, genel yönetim, genel denetim ve genel disiplin

⁸³ DİSK/Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü, İstanbul-1997, s.17. LAS, PETKİM-İŞ, Lastik, Petrol ve Kimya İşçileri Sendikası, Ana Tüzüğü, İstanbul, 1989, s.15. TES-İŞ, Türkiye, Enerji, Su ve Gaz İşçileri sendikası Seçim Yönetmeliği, s.2.

⁸⁴ Petrol-İş, Türkiye Petrol, Kimya, Lastik İşçileri Sendikası, Ana Tüzüğünün “Üst Kurul Delegeleri” başlıklı 19. Maddesinde; Genel Başkan, genel Sekreter, Genel Mali Sekreter, Genel Yönetim ve Genel Teşkilatlanma Sekreteri olarak seçilenler aynı zamanda üst kurul delegeliğine seçilmiş sayılacağı, altıncı ve müteakip sıralar için ayrıca üst kurul delegeliği seçimi yapılacağı öngörülmektedir.

⁸⁵ DİSK/Tekstil İşçileri sendikası Tüzüğünün “Genel Kurulun Oluşumu” başlıklı 11. Maddesinin b bendinin 2. Fıkrasında “sendikanın Genel Kurul dışındaki zorunlu merkez organlarında görevli üyeler, kendi genel kurullarına delege olarak katılma hakkına sahiptirler.” “Şube Genel Kurulunun Oluşumu” başlıklı 29. Maddesinin b. Bendinin 2. Fıkrasında da “şubenin genel kurul dışındaki zorunlu organlarında görevli üyeler, kendi genel kurullarına delege olarak katılma hakkına sahiptirler”

kurulu üyesi olarak eski ve yeni seçilen üyeler olarak belirlenmiştir.⁸⁶ Burada hem olağan genel kurula katılan fakat seçilemeyen yöneticilere hem de disiplin kurulu üyelerine doğal delege sıfatı verilmiştir.

3. Tüzükteki Kanuna Aykırılığı İddia Edebilecek Olanlar Ve Aykırılığın Müeyyidesi

A- Tüzükte Aykırılık veya Eksiklik İddiasında Bulunabilecek Olanlar

a- İdare

Kanunumuz, kuruluş sırasında ve tüzük değişikliklerinde teşekküllerin tüzüklerini inceleyerek eksiklik ve aykırılık iddiasını ileri sürebilme yetkisini İşçileri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Valilik (Senk. Md. 54/1 ve 55). Sendikalar Kanunu kuruluş ve tüzükteki değişikliklerden sonraki incelemelerde gözden kaçmış olabilecek aykırılıkların sonradan ileri sürülebilmesine ilişkin hususları düzenlemiştir. Kuruluş sırasındaki inceleme ile aykırılığın ve eksikliğin giderilmiş olacağı düşünülmüştür. Oysa bir şekilde ortaya çıkan aksaklığın giderilebilmesi her zaman istenebilmelidir. Bir başka hususta idari makamların tüzüğü ne kadar süre içerisinde inceleyeceklerinin düzenlenmemiş olmasıdır. Sendikalar kanunundaki bu duruma karşılık Der. K. Md. 10'a göre idare derneğin tüzüğünü, bir ilde faaliyet gösteren dernekler için 30 gün, birden fazla ilde faaliyet gösteren dernekler içinse 90 günlük süre içinde inceleyecektir. Ayrıca tüzükte bir aykırılık bulamaz ise durum idare tarafından bir yazı ile derneğe bildirilir.

denilmektedir. Benzer bir düzenleme Las-Petkim-İş anatüzüğünde de mevcuttur. Benzer bir düzenleme Las-petkim-iş Ana tüzüğünde de mevcuttur.

⁸⁶ Disk/Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğünün "Olağanüstü Genel Kurul" başlıklı 14.maddesi.

Kanımızca, dernekler kanunundaki bu düzenlemeye paralel bir düzenlemede sendikalar kanununda yapılmalıdır⁸⁷.

b- Üyeler

Kanundaki bir diğer boşlukta üyelerin tüzüğün kanuna aykırılığını ileri sürebilmeleri hususunda bir düzenlemenin olmamasıdır. Kanun, tüzükteki aykırılığı sadece idari makamların yetkisi dahilinde düzenlemiş üyelerin bu aykırılığı ileri sürebilmesine yönelik bir hüküm koymamıştır. Halbuki sendikanın üye ile ilişkisinden dolayı bir taraf sıfatı (husumet) vardır. Taraf sıfatına sahip sendika üyelerinin sendika tüzüğünün kanuna aykırılığını ileri sürerek Sen. K. Md.54'e göre konuyu yargıya götürebilmelerini en doğal hakları olarak kabul etmek gerekmektedir.

B- Görevli Mahkeme

Kanunumuzdaki düzenlemeye göre kuruluş sırasında veya tüzük değişikliklerinde kanunlara aykırılık tesbit edilmesi halinde 54. maddede sayılan idari makamlardan her biri sendika veya konfederasyonun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilirler (Sen. K. Md. 6/III). Buradaki görevli mahkeme sendika merkezinin bulunduğu yer iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkemedir.

C- Mahkemenin Kararı

Sen. K. Md. 54 ve 55'e göre idarenin başvurusuyla mahkeme gerekli görürse kurucuları da⁸⁸ dinleyerek 3 işgünü içinde sendika veya

⁸⁷ Şahlanan, "idarenin inceleme sonunda tüzüğün yasaya uygun bulunduğunu yada aykırılığa rastlanmadığını bildirmesinin kurucuların sendikal yaşamı aktif bir şekilde harekete geçirebilmeleri bakımından gerekli olduğu söylenebilir ve bu noktada Der. K. Md. 10/IV'den yararlanılabilir görüşündedir. 293.

konfederasyonun faaliyetinin durdurulmasına karar verebilir. Mahkeme kanuna aykırılığın veya eksikliğin giderilmesi için altmış günü aşmayan bir mehil verir. Bu süre içinde aykırılık giderilirse ve eğer verilmişse, mahkeme faaliyetin durdurulması kararını kaldırır (Sen. K. Md. 54/II). Eğer verilen altmış günlük süre içinde tüzükteki kanunlara aykırılık uygun hale getirilmez ise mahkeme sendika veya konfederasyonun kapatılmasına karar verir. Bu karar kesindir (Senk. Md. 54/II)⁸⁹.

IV-TÜZÜKLERDE DELEGE SEÇİMİ İLE İLGİLİ ESASLAR

Sendikalar kanununda, sendika şubesi genel kuruluna katılacak delegelerin seçimi, 2882 sayılı kanunla yapılan değişiklikle 14. Madde kapsamı dışında bırakılarak bu hususta sendika tüzüğünde düzenleme yoluna gidilmiştir (Sen. K. Md. 10/II). Sendikalarda delege seçimlerine ilişkin esasları ya tüzüklerinde yada tüzükteki bir hükme dayanarak çıkarılan bir sendika yönetmeliğinde düzenlemişlerdir.

1- Şube Genel Kuruluna Katılacak Delegelerin Seçimi

Şube genel kuruluna katılacak delegelerin seçimi tüzüklere bırakıldığı için sendikalarda az farklılıklarla birbirine paralel düzenlemeler yapmışlardır.

A- Şube Genel Kuruluna Katılacak Delege Sayısının Tespiti

Şube genel kuruluna katılacak delege sayısı yüzden az ikiyüz elliden çok olmamak üzere sendika tüzüğünde belirlenir. (Sen. K. Md. 10/II) Bütün

⁸⁸ Kanunun 54. Maddesi kuruluş sırasındaki kanuna aykırılığı düzenlediği için sendikanın kurucularından söz etmektedir. Bunu aynı zamanda sendika yöneticileri olarak anlamak gerekir.

⁸⁹ 54. Maddenin gerekçesinde, Tüzük ve belgelerde kanuna aykırılık halinde Anayasamızın 51/2 maddesi hükmüne göre düzenlenen madde, basit eksiklik ve yanlışlıklar veya maddi hatalar için sendika veya konfederasyonun faaliyetini

sendikalar bu hükme uymuş ancak belirlenen en az ve en çok delege sayısı arasında farklı bir sayıda düzenlemeye gitmişlerdir. Mesela, Tarım İş Sendikası, seçim yönetmeliğinin dördüncü maddesinde şube genel kurulu şubenin faaliyet sahasındaki işyerlerinde çalışan,

üye sayısı 500-1500 arasında ise 100 delegeden,

üye sayısı 1501-3000 arasında ise 125 delegeden,

üye sayısı 3001 ve yukarı ise 150 delegeden oluşur.

Şube yönetim ve denetleme kurullarının görevi devam eden asıl üyeleri şube genel kurulunun tabi üyeleridir.

DİSK/Tekstil İşçileri Sendikası tüzüğü'nün 28. Maddesinde

500-1000 üyesi olan şubelerde 100 seçimli delegeden,

1001-1500 üyesi olan şubelerde 150 seçimli delegeden,

1500-2000 üyesi olan şubelerde 200 seçimli delegeden,

2001 den yukarı sayıda olan şubelerde toplam 250 delegeden oluşur.

Bu sayıya şube genel kurulu dışındaki zorunlu organlarda görevli üyeler de bu sayıya dahildir.

Türk Metal Sendikası tüzüğü'nün 28. maddesinde şube genel kurulu,

Üye sayısı 501-1000 arasında ise 100 delegeden,

Üye sayısı 1001-2000 arasında ise 125 delegeden,

Üye sayısı 2001-3000 arasında ise 150 delegeden,

Üye sayısı 3001-4000 arasında ise 175 delegeden,

Üye sayısı 4001-5000 arasında ise 200 delegeden,

Üye sayısı 5001-6000 arasında ise 225 delegeden,

Üye sayısı 6001 ve daha yukarı ise 250 delegeden oluşur.

Bu sayılara şube yönetim ve denetim kurulu üyeleri dahildir.

durdurmadan veya kapatmadan bu durumları telafi imkanını sağlamak üzere hakime takdir hakkı vermektedir.” denilmektedir.

Diğer sendika tüzüklerinde de şube genel kurullarına katılacak delege sayısı çok az farklılıklarla yukarıdaki örneklerdeki gibi düzenlenmiştir.

B- Delege Seçim Zamanı

Şube genel kurulları için yapılacak delege seçimleri, şubenin genel kurulu için belirlenen tarihten önceki bir tarihte yapılır. Bu tarih her sendika tüzüğünde farklıdır. Kimi sendika tüzüğünde şube genel kurul tarihinden en az 15 gün önce⁹⁰, kimi sendika tüzüğünde iki ay önce⁹¹ Kimi sendika tüzüğünde ise bir ay önce⁹² bitirilmesi zorunludur şeklinde düzenlenmiştir.

C- Delege Seçimi Yapılacak İşyerlerinin Tesbiti

Şubenin faaliyet sahasına giren işyerleri ile bu işyerlerindeki üyelerin listeleri ve şubenin yukarıda verilen örneklerdeki gibi üye sayısına göre kaç delege ile toplanacağı tesbit edilerek sendikanın yönetim kurulunun onayına sunulacağı şeklinde düzenlenmiştir.

Genellikle, genel merkezin muhasebe kayıtlarıyla karşılaştırma yaparak onaylayacağına dair hüküm yer almaktadır.

D- İşyerlerinden Seçilecek Delege Sayılarının Tesbiti

Hemen bütün tüzük ve yönetmeliklerde şubenin faaliyet alanına giren işyerlerindeki üye sayısının, genel kurula katılacak delege sayısından doğal delege sayısı düşüldükten sonra kalan delege sayısına bölünmesiyle bulunan üye sayısı bir delegelik için gerekli olan üye sayısı olarak kabul edilmiştir. Bazı tüzüklerde üye sayısına bakılmaksızın her işyerinin şube genel

⁹⁰ Tarım İş Sendikası Seçim Yönetmeliği; 6. Madde.

⁹¹ Disk/Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü, 28. Madde.

⁹² Tes-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği, 21. Madde.

kurulunda en az bir delege ile temsil edileceğine dair hükümler konulmuştur⁹³.

Üye sayısına göre kaç delege seçileceği şube yönetim kurulunca belirlenen listeler sendika yönetim kurulundan aynen veya değiştirilerek onaylandıktan sonra kesinlik kazanacağı öngörülmüştür.

E- Üye Listesinin Hazırlanması ve İlanı

Tüzük ve delege seçim yönetmeliklerinde, seçime katılacak olan üyelere ait listelerin her işyeri için ayrı ayrı seçim yapılacaksa seçim yapılacak her işyerinde, eğer birkaç işyeri birleştirilerek bir yerde seçim yapılacaksa seçim yapılacak yerde, ve şube hizmet binasında üyelerin görebileceği yere asılarak ilan edileceği düzenlenmiştir.

F- İlan Süresi

Delege seçimine katılacak üye ve delege sayısına ait liste seçimin yapılacağı tarihten önce şubede ve işyerlerinde ilan edilir. İlan süresi her tüzük ve yönetmelikte farklıdır. Bir delege yönetmeliğinde delege seçiminden 20 gün önce⁹⁴ bir yönetmelikte en az 3 gün önce⁹⁵ bir başka seçim yönetmeliğinde şubede 7 gün önce 3 gün boyunca⁹⁶ yine bir başka tüzükte ise seçimden en az 6 gün önce⁹⁷ ilan edileceği şeklinde farklı ilan süreleri tesbit edilmiştir.

⁹³ Disk/ Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü, 28. Madde.

⁹⁴ Teksif Sendikası, Delege Yönetmeliği, Md. 25.

⁹⁵ Tarım-İş Sendikası, Delege Seçim Yönetmeliği, Md. 6.

⁹⁶ Tes-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği, Md. 25.

⁹⁷ Disk/ tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü Md. 25.

G- Üye Listesine İtirazlar

Üye listesine ve işyeri delege sayısına itirazlar, şube yönetim kurulunca 2 işgünü içinde (bir başka tüzükte 3 işgünü) sonuçlandırılır. Bu karara karşı da Genel Yönetim Kuruluna başvurulursa Genel Yönetim Kurulu da 3 işgünü içinde sorunu kesin olarak karara bağlar şeklinde düzenlenmiştir.

H- Delege Adayı Olma ve Süresi

Sendika tüzüklerinde ve seçim yönetmeliklerinde somut olarak delege adayı olmaya engel hiçbir hüküm bulunmamakla beraber aday olma süresi bazı tüzüklerde 3 gün, bazı tüzüklerde 4 işgünü, tüzüklerde ise 5 gün olarak tesbit edilmiştir.

İlan tarihinden sonra adaylar başvuru formlarını doldurarak alındı belgesi karşılığında yetkililere teslim edeceklerdir⁹⁸.

Başvurularını bu süre içinde yapmayanların ve sözlü başvuranların bu haklarını kaybedecekleri belirtilmiştir.

I- Adayların İlanı ve İtirazlar

Delege aday listesi başvuruları alan sendika şubesi tarafından ilan edilir. İlan süresi genellikle 3 gün olarak belirlenmiştir. İlanın yapıldığı tarihten itibaren aday listesinde adı bulunmayan aday veya üyeler tarafından yapılan itirazlar, bazı yönetmeliklerde genel yönetim kurulu,⁹⁹ bazı yönetmeliklerde şube yönetim kurulu, şube yönetim kurulunun kararına karşı

⁹⁸ Bir sendika tüzüğünde, adaylar başvuru formlarını Genel Yönetim Kurulunca onaylanan “Delege Kayıt Defteri” ne kayıt ettirirler ve kendilerine alındı belgesi verilir hükmü bulunmaktadır. Teksif, Delege Yönetmeliği, 25. Madde. Bir başka tüzükte ise üyelerin adaylıklarını yazılı alındı belgesi karşılığında şube yönetim kurulu başkanı veya sekreterine vermek zorundadırlar. Disk/Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü/ 28. Madde.

da Genel Yönetim Kuruluna¹⁰⁰ bazı yönetmeliklerde de şube veya Genel Yönetim Kurulunca görevlendirilen komisyon tarafından incelenir. Komisyonun kararına karşı da yine Genel Yönetim Kuruluna başvurabilir¹⁰¹.

Bazı yönetmeliklerde ise delege aday listesine itirazlar ile ilgili olarak düzenleme yapılmamıştır¹⁰². Yönetmeliklerde itiraz süresi genellikle 2 gün olarak düzenlenmiştir. İtirazların reddedilmesi veya karara bağlanamaması veyahutta itirazın olunmaması halinde delege aday listesi kesinleşir.

İ- Seçim Sandık Kurulu

Seçimlerde sandık kurulunun oluşturulması ve seçimlerin hangi görevlilerin gözetimi altında yapılacağına dair düzenlemeler her yönetmelikte farklı düzenlenmiştir. Bazı tüzüklerde seçim genel yönetim kurulunun görevlendireceği bir başkan ile şubece görevlendirilen ve aday olmayan en az iki görevliden oluşan bir sandık kurulu tarafından yapılacağı şeklindedir. Buna karşılık bir başka tüzükte seçim sandık kurullarının oluşturulması ve denetimi şube yönetim kuruluna bırakılmıştır.¹⁰³ Bir başka seçim yönetmeliğinde ise sandık kurulunu oluşturma şube yönetim kuruluna bırakılmış ancak gerektiğinde seçim sandık kurulu başkanı olacak kişilerin genel yönetim kurulu tarafından görevlendirileceği hakkı saklı tutulmuştur.¹⁰⁴

⁹⁹ Tarım-İş Sendikası, Seçim Yönetmeliği, Md. 9.

¹⁰⁰ Disk/Tekstil İşçileri Sendikası, Md 28.

¹⁰¹ Teksif sendikası, Delege Yönetmeliği md. 25/5.

¹⁰² Tes-iş sendikası Seçim Yönetmeliği.

¹⁰³ Disk/Tekstil işçileri sendikası tüzüğü, 28. Madde, seçim.47.

¹⁰⁴ Tes-İş sendikası seçim yönetmeliği, 28. Madde.

J- Delege Seçiminin Başlaması veya Ertelenmesi

Tüzüklerin ve delege seçim yönetmeliklerinin pek azında delege seçiminin yapılacağı gün seçime katılacak üye sayısında çoğunluk “bulunmadığı takdirde ne yapılacağına dair hüküm bulunmaktadır. Bir kısım yönetmeliklerde bu husus düzenlenmemiştir. İş yerinde delege seçimi yapılması halinde o gün iş başı yapmış olan üyelerin salt çoğunluğunun varlığı halinde seçimin yapılacağı aksi takdirde seçimin erteleneceği, ikinci seçim gününde ise üye sayısının 1/3 oranında mevcudun varlığı halinde seçim yapılacağı şeklinde düzenleme yapılmıştır. Eğer 1/3 çoğunluk sağlanamazsa genel merkez onayı ile o işyerinden delege seçilmez veya şube genel kurulu ilgili birimdeki delege sayısı kadar az bir delege ile yapılır şeklinde bir çözüm yolu gösterilmiştir.¹⁰⁵ Bu çözüm şekli her tüzük ve seçim yönetmeliklerinde bulunmamaktadır.

K- Oy Pusulaları ve Oy Kullanma

Kesinleşen delege aday listelerini şube yönetim kurulu tarafından seçim sandık kuruluna verileceği bu listelerin ve oy kullanma zarflarının seçim sandık kurulu tarafından mühürleneceği, üyelerin kimlik tesbiti yapıldıktan sonra imza atarak o işyerinde seçilecek delege sayısı kadar delege adayının aday listesindeki isminin karşısına işaret koymak suretiyle oylarını kullanabilecekleri şeklinde bir düzenleme bütün yönetmeliklerde yer almaktadır. Bazı yönetmeliklerde delege seçimlerinin işgünü içinde yapılacağı belirtilmiş, bazı yönetmeliklerde bu belirtilmemiştir.

¹⁰⁵ Tes-İş sendikası seçim yönetmeliği, 29. Madde.

Oy kullanma saatleri kimi tüzüklerde 10.00-18.00¹⁰⁶ Kimi yönetmeliklerde 09.00-17.00¹⁰⁷ olarak düzenlenmiş bazı yönetmeliklerde ise bir düzenleme yapılmamıştır¹⁰⁸.

L- Oy Ayrımı ve Seçim Sonuçları

Oy kullanma işleminin bitmesinden sonra seçim sandık kurulunun oyları açık sayım ve döküm esasına göre tasnif edileceği bütün yönetmeliklerde oy sandığının açılmasından oy sayım işleminin bitimine kadar çok ayrıntılı düzenlemelere yer almaktadır¹⁰⁹. Yine bazı yönetmeliklerde oy pusulalarının 3 ay süreyle saklanması yönünde hükümler de mevcuttur.¹¹⁰ Oy sayım sırasında en çok oy alan delege adayından başlanarak o işyerinin şube genel kuruluna getireceği delege sayısının sıralanacağı ve seçim sandık kurulunun bunu bir tutanakla tesbit ederek seçim yapılan yerde ilan edileceği bütün yönetmeliklerde yer almıştır.

M- Seçim Sonuçlarına İtiraz

Seçim sandık kurulunun ilanından sonra seçim sonuçlarına itirazın genel yönetim kuruluna yapılacağı bütün yönetmeliklerde yer almıştır. Ancak itiraz süresi bazı tüzük ve yönetmeliklerde 3 işgünü¹¹¹ bazı tarihlerde 2

¹⁰⁶ Disk/Tekstil işçileri sendikası tüzüğü, madde 28. Laspetkim-iş sendikası tüzüğü madde 29.

¹⁰⁷ Tarım-İş sendikası seçim yönetmeliği madde 10.

¹⁰⁸ Deri-İş Sendikası seçim yönetmeliği, Tes-iş sendikası seçim yönetmeliği Teksif sendikası Delege yönetmeliği

¹⁰⁹ Tarım-İş sendikası seçim yönetmeliği madde 21.

¹¹⁰ Deri-İş Sendikası seçim yönetmeliği, madde 21.

¹¹¹ Deri-İş Sendikası seçim yönetmeliği madde 21, Tes-iş sendikası seçim yönetmeliği, madde

işgünü¹¹² olarak düzenlenmiş, bazı tüzüklerde ise bir süre konulmamıştır.¹¹³

Yapılan itirazlar genel yönetim kurulunca 3 işgünü içinde incelenerek karara bağlanacaktır. İtirazların incelenip sonuçlandırılması her tüzük ve yönetmeliklerde farklı şekilde düzenlenmiştir. Bir yönetmelikte genel yönetim kurulunun itirazı inceleyip 7 gün içinde bildirmediği takdirde reddedilmiş sayılacağı ayrıca bütün yönetmeliklerde genel yönetim kurulunun seçim sonucunda oluşan delege listesini onaylamasıyla kesinleşeceği hemen bütün yönetmeliklerde yer almıştır. Farklı şekillerde ifade edilmiş olsa da çoğunlukla genel yönetim kurulunun, delege seçim sonuçlarına itirazın ilk ve son karar mercii olduğu şeklindeki hükümlere yer verilmiştir.¹¹⁴ Bunun yanında yapılan itirazların genel yönetim kurulunca reddedilmesi halinde yetkili İş Mahkemesine başvurma hakkının varlığını düzenleyen tüzüklerde vardır.¹¹⁵

Şube genel kuruluna katılacak delege seçimlerinde kanun tüzük ve yönetmeliklere aykırılık tesbit edildiği takdirde ne gibi bir işlem yapılacağı hususunda bir seçim yönetmeliğinde itirazların sendikaca kabulü halinde seçimin tüm sonuçlarıyla iptal edilmiş sayılacağı belirtilmiş ancak iptal kararından sonra ne olacağı hakkında bir düzenleme yapılmamıştır.¹¹⁶ Bir başka seçim yönetmeliğinde ise, seçimlerde bir aykırılık sendika yönetim kurulunca doğrudan tesbit edilir veya itiraz üzerine meydana çıkarsa, delege seçimlerinin iptal edileceği delege seçiminin yenilenmesi dikkate alınarak şube genel kurulunun yapılma tarihinin de yeniden tesbit edileceği hüküm

¹¹² Teksif Sendikası Delege Yönetmeliği, madde 33.

¹¹³ Tarım-İş sendikası seçim yönetmeliği madde 11.

¹¹⁴ Tarım-İş sendikası seçim yönetmeliği madde 13.

¹¹⁵ Disk/Tekstil işçileri sendikası tüzüğü, madde 28. Laspetkim-iş sendikası tüzüğü madde 29.

altına alınmıştır.¹¹⁷ Bir kısım yönetmeliklerde ise iptal edilen delege seçimlerinden sonra ne yapılacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır.

N- Şube Genel Kurulu İçin Yapılan Delege Seçiminin Yargısal Denetimi

2821 Sayılı Kanunun ilk şeklinde şube genel kurulu için yapılacak delege seçiminin 14. Maddedeki esaslara ve sendika tüzüğündeki hükümlere göre seçilmesi şeklinde idi. Ancak 2882 Sayılı Kanunla Sendikalar kanununun 10. Maddesinin II. fıkrasında yapılan değişiklikle 14. Maddeye yapılan yollama kaldırılmış ve delege serbest eşit gizli oy açık sayım ve döküm esasına göre yapılacağı hükmü konulmuştur.

Bu düzenleme, şube genel kurullarına yapılan delege seçimlerine itiraz halinde kimin görevli olduğu hususunda anlaşmazlıkları da beraberinde getirdi. Doktrinin genel hüküm olan 63. Maddenin 2. fıkrasına göre iş mahkemelerinin görevli olduğu şeklindeki görüşüne karşılık¹¹⁸ Yargıtay “2821 sayılı yasanın 10. Maddesinde 14. Maddeye yapılan göndermenin 2882 sayılı yasa ile kaldırılmasındaki amaç, uygulamada doğabilecek güçlükleri önlemek ve delege seçimlerinin sadece sendika tüzüğüne göre yapılmasını sağlamaktır. Yargısal denetim, sendika seçimlerinin tüzüğe uygun olarak yapılıp yapılmadığı konusunda olacaktır. Bu hükümle ayrıca seçimlerde yargı denetiminin kaldırılması düşünülmemiştir. Ne var ki, yargısal denetim

¹¹⁶ Tes-iş sendikası seçim yönetmeliği madde 33.

¹¹⁷ Tarım-İş sendikası seçim yönetmeliği madde 14.

¹¹⁸ Oğuzman, Kemal, “2882 sayılı kanun yapılırken bu sonuç göz önünde tutularak, şube genel kurulu delege seçimlerine itirazın süresi ve itirazın nasıl ve nerede inceleneceği basit bir tarzda düzenlenmek gerekirken, bu husus ihmal edilmiştir. Bu sebeple, sözü geçen seçimlerin iptali davası, 2821 sayılı kanunun 63. maddesindeki genel kural uyarınca iş davalarına bakmakla görevli mahkemelerde çözümlenmek gerekir.” İ.H.Ü. 1994. SenK. 10 (No.1) Aynı görüş Şahlanan, s.58. Çelik, s.334. Eyrenci, s.73.

konusunda 14. Madde iş mahkemelerini görevli kılmamış, seçim kurulu başkanı olan hakime özel görev vermiştir.”¹¹⁹ demiştir.

Şube genel kuruluna katılacak delege seçimlerine yapılacak itirazlar hususunda Yargıtayın ve yüksek seçim kurulunun görevsizlik kararı vermesi üzerine Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvuruya uyuşmazlık mahkemesi de görev alanının dışında olduğuna karar vermesi ile uyuşmazlık ortada kalmıştır.¹²⁰

Yargıtay doksanlı yılların başında görüşünü değiştirerek sendika şubesi genel kurulu için yapılacak delege seçimlerine yapılacak itirazların iş mahkemesinin görev alını içinde olduğuna karar vermiştir.¹²¹ Yargıtayın bu görüş değişikliğinden sonra kanunun 10. Maddesine göre genel kurullarda zorunlu organlara yapılacak üye ve delege seçimleri seçim hakiminin gözetiminde olup, delege seçimlerinin denetimi ise iş mahkemesinin görev alanı içindedir.

¹¹⁹ Y. 9.HD. E.1983/8689 K.1983/10151 T.1.12.1983. YKD. C.8. Sayı.2. Şubat 1984. s.242. Benzer başka bir karar Y. 9.HD. 3.6.1987 T.E.5547. K.5534. Berksun-Eşmeloğlu, s.225. Y. 9.HD 30.3.1984. 1984/1531-3345. Özbek, Oğuz, Açıklamalı-İçtihatlı Sendikacılık ve Toplu Sözleşme Mevzuatı, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul-1986, s.78.

¹²⁰ Uyuşmazlık Mahkemesi E. 1986/48 K. 1986/47 RG 21 Aralık 1986, Sayı 19318. Yüksek Seçim Kurulunun görevsiz olduğuna dair verdiği bir kararda; Sendika seçiminin iptali hakkında yüksek seçim kurulunun görevi bulunmamaktadır. Zira görev alanı 298 sayılı yasanın 1. Maddesindeki seçimlerle sınırlıdır. YSK. 15.9.1989. 1501/1408 Yavuz, Nihat, Seçim kanunları (Açıklamalar, Yasalar, Kararlar) Ankara, 1994, s.590.

¹²¹ “Delege seçiminin denetimi, genel hükümlere göre yargı denetimine tabidir” Y. 9.HD. 26.9.1991. E.1991/12791 K.1991/12470, İş Hukuku dergisi Ocak-Mart 1992 sayı 1. Cil.2. s.146. “Sendika şube genel kuruluna katılacak delege seçimine itirazların iş mahkemesince çözülmesi gerekir. Y. 9. HD. E. 1992/6304, K.1992/6423. 18.6.1992 Türk-İş, Aylık Yayın Organı Ocak 1995 Sayı 297, s.16.

2- Sendika Genel Kuruluna Katılacak Delegelerin Seçimi

İşçi sendikası genel kurulu kural olarak üyelere oluşur. Sendikaya üye olan herkesin sendika genel kuruluna katılma hakkı vardır. Ancak üye sayısı bini aştığı takdirde genel kurulu delegelerden oluşur. (SenK. Md. 10/III).

Delegelerle toplanan sendika genel kuruluna katılacak delegeler, bölge şubesi bulunan sendikalarda bölge şubelerinin genel kurullarınca ve bağımsız şubelerin genel kurullarınca seçilirler (Ek madde 1). Eğer sendikanın şubeleri bulunmuyorsa delegeler doğrudan üyeler tarafından seçilirler. Bu durumda sendika genel kuruluna katılacak delegelerin seçiminde yukarıda açıklamaya çalıştığımız şube genel kurullarına katılacak delegelerin seçimindeki usuller uygulanacaktır. Buna göre şubesi bulunmayan sendikanın genel kuruluna katılacak delegelerin seçimi sendika tüzüğüne göre yapılacak, şubesi ve bölge şubesi bulunan sendikanın genel kuruluna katılacak delegelerin seçimi ise sendikalar kanununun 14. maddesindeki hükümlere göre yapılacaktır.

A- Sendika Genel Kuruluna Katılacak Delege Sayısının Tesbiti

Sendika genel kuruluna katılacak delege sayısı iki yüzden az beş yüzden çok olmamak üzere sendika tüzüğünde belirlenir (Senk. Md. 10/III). Sendika yönetim ve denetleme kurulu üyeleri bu sıfatla genel kurula doğal delege olarak katılırlar (Senk Md. 10/VI). Kanunun bu hükümleriyle sendika genel kuruluna katılacak olanların sayısı da en az ve en çok olarak belirlenmiştir.

Sendikalar tüzüklerinde en az ve en çok olarak belirlenen delege sayısı aralığında farklı sayıda delege sayısı tesbit etmişlerdir. Mesela;

Deri-İş Sendikası ana tüzüğünde, sendika genel kurulunun şube genel kurullarınca seçilecek 200 delege ile sendika yönetim ve denetim kurulu üyelerinden teşekkül edeceği şeklinde düzenlenmiştir.¹²²

Disk/Tekstil İşçileri Sendikasının tüzüğünde ise sendika genel kurulunun şube genel kurullarınca ve şube kurulmamış bölgelerde bölge temsilciliklerine bağlı işyerlerinde çalışan üyelere seçilen 350 seçimli delege ile genel kurul dışındaki zorunlu merkez organlarındaki üyelere oluşacağı hüküm altına alınmıştır.¹²³

Basın-İş Ana Tüzüğünde de şube genel kurullarından tüzük hükümlerine göre seçilerek 238 delege ile yönetim ve delege kurulu üyelerinden oluşmak üzere toplam 250 delegeden meydana geleceği belirtilmiştir.¹²⁴

Türkiye Yol-İş sendikası tüzüğünde genel kurulun şube genel kurullarından seçilerek 400 delege ile yönetim ve denetim kurulu üyelerinden meydana geleceği şeklinde düzenlenmiştir.¹²⁵

Diğer sendika tüzüklerinde de kanunda belirtilen iki yüzden az olmamak beş yüzden çok olmamak üzere çok az farklarla benzer düzenlemeler mevcuttur.

B- Delege Seçim Zamanı

Sendika genel kuruluna katılacak delegelerin seçimi şube genel kurullarının toplanma zamanıdır. Daha önce üç yılda bir toplanan genel

¹²² Deri-İş Sendikası ana tüzüğü madde 14.

¹²³ Disk/Tekstil işçileri sendikası tüzüğü, madde 11. Benzer bir düzenleme Laspetkim-iş sendikası tüzüğü madde 11.

¹²⁴ Basın-İş Ana Tüzüğü, madde 13, Ankara, 1987.

¹²⁵ Türkiye Yol-İş Sendikası Tüzüğü. Madde 13, Ankara, 1983.

kurullar kanunun 12. maddesinde 4101 sayılı kanunla yapılan değişikle dört yılda bir toplanmaya başlanmıştır. Kanun değişikliğinden sonra hemen bütün tüzüklerde değişiklik yapılmış ve genel kurullarının toplanma zamanı dolayısıyla delege seçimi de zamanı da dört yılda bir yapılmaya başlanmıştır. Bu dört yıllık süreyi aşmayacak şekilde genel kurullarının toplantı tarihini sendika yönetim kurulu belirlemektedir. Sendika genel kuruluna katılacak delegelerin seçildiğı şube genel kurullarının toplanma zamanı her sendika tüzüğünde farklı tespit edilmiştir.

Bazı sendika tüzüklerinde şube genel kurulunun sendika genel kurulundan en az bir ay önce,¹²⁶ bir başka sendika tüzüğünde sendika genel kurulundan en az iki ay önce¹²⁷ yapılacağı belirtilmiştir. Bir sendika tüzüğünde de şube genel kurulunun dört yılda bir genel yönetim kurulunun uygun göreceğı bir tarihte yapılacağı hüküm altına alınmıştır.¹²⁸ Bir başka sendika tüzüğünde ise şube genel kurulunun sendika genel kurulundan kırk beş gün önce yapılması öngörülmüştür.¹²⁹

C- Şubelerden Seçilecek Delege Sayısının Tespiti

Sendika üyesi olan toplam işçi sayısının tüzükte belirtilen genel kurula katılacak olan delege sayısına bölünmesiyle bulunan üye sayısı bir delegelik için aranan üye sayısıdır. Genel kurula delege gönderecek olan her şubenin

faaliyet alanı içindeki üye sayısının anahtar üye (bir delegelik için gerekli üye sayısı) sayısına bölünmesiyle bulunan delege sayısı o şubenin sendika genel kuruluna göndereceğı delege sayısıdır. Ancak şubenin faaliyet alanı içindeki

¹²⁶ Türkiye Yol-İş Sendikası Tüzüğü. Madde 28.

¹²⁷ Basın-İş Ana Tüzüğü, madde 27. Türkiye Haber-İş Sendikası Tüzüğü Madde 27.

¹²⁸ Öz Gıda-İş Sendikası Ana Tüzüğü Md. 27

üye sayısı bu orandan az olsa bile bir delege seçilir. Amaç her şubenin genel kurulda temsil edilmesidir.

Şube genel kurullarınca seçilecek delege sayıları yönetim kurulu tarafından tespit edildikten sonra şube genel kurulunun yapılmasına ilişkin kararla birlikte şubelere bildirilir. Hemen bütün sendika tüzüklerin de bu usulle sendika genel kuruluna katılacak delegeler belirlenmektedir.

D- Genel Kurullarda Yapılacak Delege Seçimlerde Uyulacak Esaslar

Şube genel kurullarına delege seçimi sendika tüzüklerindeki düzenlemelere göre yapılmasına karşın genel kurullardaki her türlü seçim sendikalar kanununun 14. maddesindeki usullere göre yargı gözetiminde serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılacaktır(Senk. Md.14).

Seçim yapılacak genel kurul toplantılarından en az on beş gün önce genel kurula katılacak olan üye veya delegeleri belirleyen listelerin toplantının yeri, günü, saati belirten bir yazı ile birlikte o yer seçim kurulu başkanı olan hakime verilmesinden sonra hakim gerekli incelemeleri yaparak onayladığı bu listeyi toplantı tarihinden yedi gün önce sendika şubesi veya sendika binasında asılmak suretiyle üç gün süreyle ilan edilir.

İlan süresi içinde genel kurula katılacak delege listesine itiraz olursa hakim en geç iki gün içinde kesin olarak karara bağlar.

Genel kurullarda üst kuruluş delegeliği için yapılacak seçimlerde aday olmak isteyenler delege adaylık başvuru formunu doldurarak genel kurul başkanlık divanına alındı belgesi karşılığında verirler.

¹²⁹ Türkiye Denizciler Sendikası Ana Tüzüğü madde 50.

Hakimin bir başkan ve iki üyeden oluşturduğu seçim sandık kurulu, seçimlerin kanunun ve tüzüğün öngördüğü esaslara uygun olarak yürütülmesi ve yönetimi ile görevli olup, tasnif işlemi bitinceye kadar görev yapar (SenK. Md. 14/VI, VII).

Seçim süresinin sonunda seçim sonuçları tutanakla tespit edilir. Seçim tutanağının bir örneği seçim yerinde asılmak suretiyle ilan edilir (SenK. Md. 14/X).

Seçimin devamı sırasında yapılan işlemler ile tutanakların düzenlenmesinden itibaren iki gün içinde seçim sonuçlarına yapılacak itirazlar o yer seçim kurulu başkanı olan hakim tarafından incelenip karara bağlanmasından hemen sonra hakim kesin sonuçları ilan eder ve sendikaya bildirir. İlgililerin 52. maddeye göre başvuru hakkı saklıdır (SenK. Md. 14/XI).

Üst kuruluş delegeliğine seçilmiş olanların delegeliği bir sonraki olağan genel kurul için yapılacak delege seçimine kadar devam eder (SenK. Md.10/VII)

3- İşveren Sendikası Genel Kurulunun Oluşumu

İşveren sendikasının genel kurulu da Sen. K. Md 10/IV'e göre sendika üyelerinden, üyelerin tüzel kişi olması halinde temsilcilerinden üye ve temsilci sayısı bini aştığı takdirde delegelerden oluşur. Eğer genel kurul delegelerle toplanacak olursa delegeler, işçi sendikası şubesi genel kuruluna katılacak delegelerin seçimi usulüne göre, üye ve temsilciler tarafından serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına ve sendika tüzüğündeki hükümler dikkate alınarak seçilir (Sen K. Md.10/II).

İşveren sendikası genel kurulunu oluşturacak delege sayısı için alt sınır getirilmemiştir. Maddeye göre genel kurula katılacak delege sayısının beş yüzden fazla olmamak üzere sendika tüzüğünde belirlenecektir. Maddenin gerekçesinde de “işveren sendikalarının özellikleri ve teşkilatlanmaları göz önünde bulundurularak, sendikalardaki delege sayısının tabanına bir sınır getirilmemiştir¹³⁰. Kanunda, işveren sendikasının şube ve bölge örgütlerine ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Bunun sebebi de işveren sendikasının üye sayısının işçi sendikasının üye sayısı gibi kalabalık olmayacağı varsayımına dayanmaktadır¹³¹. Kanunun şube örgütünden bahsetmemesi şube örgütü bulunamayacağı manasında değildir. Tüzüklerinde belirtmek şartıyla taşra örgütleri kurabilirler. Ancak uygulamada taşra örgütlerini şube şeklinde değil de temsilcilikler kurarak gerçekleştirmişlerdir. İşveren sendikaları bölge şubeleri ve şubeleri kurmaları halinde sendika genel kuruluna katılacak delegeler bölge şubesi ve şube genel kurulunda kanunun 14. maddesindeki usullere göre seçileceklerdir¹³².

4- Konfederasyon Genel Kurullarının Oluşumu

İşçi ve işveren konfederasyonu genel kurulu, üye sendikalarca seçilen en çok beş yüz delegeden oluşur. Üye sendikaların genel kurulda kaç delege ile temsil edileceği konfederasyon tüzüğünde belirlenir(Sen.K.Md.10/V). Kanun konfederasyon genel kurullarına katılacak delege sayısına bir üst sınır koymuş alt sınır koymamıştır. Konfederasyon genel kuruluna katılacak olan

delegeler işçi ve işveren sendikalarının genel kurullarında, kanunun 14. maddesindeki esaslara göre seçileceklerdir.

¹³⁰ Milli Güvenlik Konseyi S. sayısı. 573, s.8.

¹³¹ Şahlanan, s.60.

Üye sendikaların konfederasyon genel kurulunda kaç delege ile temsil edileceği kanunla düzenlenmemiş bu husus tüzüklere bırakılmıştır. Tüzüklerde de üye sendikaların konfederasyon genel kurulunda eşit sayıda delege yerine, her sendikanın üye sayısına göre konfederasyon genel kurulunda temsil edileceği şeklinde düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme ile çok sayıda üyeye sahip sendikaların az sayıdaki üyeye sahip sendikaların egemenliğine sokulmasını önlemektedir. Bunun yanında büyük sendikaların, konfederasyonu egemenlik altına almasını önlemek içinde kanunun veya tüzüğün toplantı ve karar yeter sayısına baraj hükümlerinin konulabileceği savunulmuştur¹³³.

Konfederasyonlarda sendikaların kaç delege ile temsil edileceği ile ilgili olarak Hak-İş Konfederasyonunun Ana tüzüğünün “Genel Kurul” başlıklı 9. maddesinde;

- a) 1-500’e kadar üyesi bulunan sendika 2 delege,
- b) 501-1000’e kadar üyesi bulunan sendika 4 delege,
- c) 1001-5000’e kadar üyesi bulunan sendika 8 delege,
- d) 5001-10.000’e kadar üyesi bulunan sendika 12 delege,
- e) 10.000’den yukarı üyesi bulunan sendikalar her tam 1000 üye için 1 delege seçeceklerdir.

Şeklinde düzenlenmiştir. Yine Türk-İş Konfederasyonunun Ana tüzüğünün “Genel Kurul” başlıklı 7. maddesinde;

- a) 500-1000’e kadar üyesi bulunan sendika 1 delege,
- b) 1001-2000’e kadar üyesi bulunan sendika 2 delege,
- c) 2001-3000’e kadar üyesi bulunan sendika 3 delege,
- d) 3001-5000’e kadar üyesi bulunan sendika 4 delege,

¹³² Eyrenci, s.75.

¹³³ Şahlanan, s.62.

- e) 5000'den sonra 15000'e kadar üyesi bulunan sendikalar her tam 2000 üyesi için ayrıca bir delege daha,
- f) 5001'den sonra 30.000'e kadar üyesi bulunan sendika her tam 3000 üyesi için ayrıca 1 delege daha,
- g) 30001'den sonra 50.000'e kadar üyesi bulunan sendika her tam 4000 üyesi için ayrıca 1 delege daha,
- h) 50.000'den fazla üyesi bulunan sendika her tam 5000 üyesi için ayrıca 1 delege daha,
- i) (e), (f), (genel), (h) bentlerinde, son tamsayısının yarısından fazla artık üye sayısı kaldığı takdirde bu sayı için bir delege daha ilave edilir.

şeklinde düzenlenmiştir.

Konfederasyonun yönetim ve denetleme kurulu üyeleri genel kurula doğal delege olarak katılırlar. Konfederasyonların genel kuruluna katılacak delegelerin sıfatı müteakip olağan genel kurul için yapılacak delege seçim tarihine kadar devam eder (Sen.K. Md.10/VI ve VII).

V. DELEGE OLABİLMENİN ŞARTLARI

274 Sayılı kanun döneminde uygulanan işyeri ve meslek sendikacılığı 2821 sayılı kanunla yasaklanarak sendikaların iş kolunda ve Türkiye çapında faaliyette bulunma amacıyla kurulma zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluğun sonucu olarak işçi sendikalarındaki üye sayısının çokluğu genel kurulların üyelerle toplanmasını imkansızlaştırmıştır. Genel kurulların üyelerle toplanmasındaki imkansızlık bu kuruluşları temsili demokrasilerdeki gibi üyelerin seçtiği delegelerle toplanmasını zorunlu kılmıştır.

Genel kurulların delegelerle toplanması usulü 274 sayılı kanun döneminde uygulanmış ancak kanunda delege usulüne ilişkin düzenlemenin sendika tüzüklerine bırakılması, her sendikada farklı ve demokratik ilkelere

aykırı hükümlerin sendika tüzüklerine konulması fırsatını doğurmuştur. Demokratik ilkelere aykırı hükümlerin başında gelen, doğal delegelik ve delege olabilmeyi engelleyici hükümlerdir.

2821 sayılı kanun hazırlanırken, geçmişteki aksaklıklar yargı içtihatları ve doktrindeki eleştiriler göz önünde tutularak genel kurulların oluşumundaki delege usulü kapsamlı olarak düzenlenmiştir.

Kanunun “Genel Kurullar oluşumu” başlıklı 10. maddenin gerekçesinde “sendika içi demokrasinin sağlanabilmesi amaçlanmıştır” denilerek maddenin son fıkrasına sendika tüzüklerine delege olabilmesi engelleyici hükümler konulamayacağı hüküm altına alınmıştır(Sen.K.Md 10/son). Kanunun bu hususu tüzüklere bırakmayıp kendisinin düzenlemesi sendika içi demokrasinin yerleşmesini ve korunmasını sağlayacaktır.

Kanun delege olabilmenin herkese açık olduğunu, engelleyici hiçbir hükmün konulamayacağı söylemekle birlikte bütün üyeler için aynı oranda geçerlilik taşıyan bazı şartların yerine getirilmesi gereklidir.

1- Aday Olmak

Delege seçimlerine katılmak her sendika üyesinin hakkı olduğu için sendika tüzüklerine delege olabilmeyi engelleyici hükümler konamaz (Sen.K.Md 10/son). Sendika üyesinin en doğal hakkı genel kurula katılma hakkıdır. Zorunluluk nedeniyle başvuru delege usulünde de delege seçilebilmek bütün üyelerin hakkıdır ve bütün üyelere açık tutulmalıdır. Kanunun düzenlenmesi de bu yöndedir.

Genel kurula katılmak için delege olmak isteyen her üyenin çalıştığı işyerinin faaliyet alanı içinde bulunduğu şubenin genel kurul tarihinden önce işyerinden seçilecek delege sayısına ait listenin ilanından sonra sendika

tüzüğünde veya seçim yönetmeliğinde belirlenen günler içinde “Adaylık Başvuru Formunu” doldurup yine sendika tüzüğünde veya delege seçim yönetmeliğinde gösterilen makama veya görevliye verilmesiyle delege olabilmenin ilk şartı yerine getirilmiş olur.

Eğer üst kuruluşlar için delege olunmak isteniyorsa adaylık başvurusunun genel kuruldaki divan başkanlığına yapılması gereklidir (Sen.K.Md.14/8).

Delegelik için “önceden Aday Olmak” kanunda bir şart olarak düzenlenmemiştir. Dolayısıyla önceden aday olmayı, delege olmak isteyen üyenin bir irade açıklaması ve gerekli işlemin yapılabilmesi ile birlikte diğer üyelere duyurulması şeklinde değerlendirmek gereklidir.

2- 16 Yaşını Doldurmuş Olmak

2821 sayılı Sendikalar Kanununda delege usulü ve delege seçebilme ile ilgili düzenlemeler yapılmadan önce 5018 sayılı ve 274 sayılı kanunlarda delege yaşı ile ilgili bir hüküm bulunmamaktaydı. 5018 sayılı kanunda da sadece 18 yaşını bitirmemiş olanların temsilcilerinin izniyle yardımlaşma tesislerine üye olabileceklerinden bahsedilmiştir(md.10). Kanundaki bu düzenlemeye uygun olarak tüzüklerde de sendikaya üyelik yaşı on sekiz olarak yer almıştır¹³⁴. Dolayısıyla delegelik yaşı da 18 olarak düzenlenmiştir.

274 sayılı kanunda “İşçi sendikalarına üye olmak için bu kanuna göre işçi sıfatını taşıyan kimsenin on altı yaşını doldurması gerekir...” denilerek

¹³⁴ “Sendikaya girme şartları şunlardır: a) 18 yaşını bitirmiş olmak...” Türkiye Ayakkabı İşverenler Sendikası (Ayakkabı-İş) Ana Nizamnamesi, 4. maddesi, İstanbul-1956 s.4. “Sendikaya girebilmek için 18 yaşını bitirmiş olmak ve medeni haklara sahip bulunmak...” Ankara Noter ve Büro İşçileri Sendikası Ana Nizamnamesi, 5. maddesi, Ankara-1952. s.3.

sendikalara üyelik yaşını on altıya indirmiştir (md. 5/II)¹³⁵. Delegeelik yaşı da buna bağlı olarak on altıya inmiştir.

2821 sayılı kanunda ise “on altı yaşını doldurmuş olupta bu kanuna göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilirler” denilerek sendikalara üyelik konusundaki eski uygulama devam etmiştir (Sen.K.Md.20/I). Sendikaya üyelik yaşına paralel bir düzenlemede üye işçilerin yönetime katılma olarak değerlendirebileceğimiz delege olabilme yaşı olarakta tespit edilmiştir (Sen.K.Md.14/son).

Sendika genel kurullarına delege olabilmek için on altı yaşının doldurulması şarttır. On altı yaşını doldurmamış olanlar kanuni temsilcilerinin izniyle sendikalara üye olabilirler ancak delege olamazlar, oy kullanamazlar(Sen.K.Md.14/son).

3- Bir Sendikaya Üye Olma

İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olmazlar(Any.md.51/V). Anayasanın bu hükmü paralelinde Sendikalar Kanunu 22/I.de işçi ve işverenlerin aynı zamanda aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olamayacakları düzenlenmiştir. Birden fazla sendikaya üye olunması halinde tüm üyelikler geçersizdir şeklindeki 22. maddenin I. fıkrasının son cümlesi 3449 sayılı kanunla değiştirilerek “Birden fazla sendikaya üyelik halinde sonraki üyelikler geçersizdir” şeklinde düzenlenmiştir. Anayasanın daraltıcı` bir nitelik taşımasına kuralına rağmen

kanunun 22. maddesindeki hüküm sadece aynı işkolunda ve aynı zamandaki birden fazla üyeliklerin geçersiz sayılacağını düzenlemektedir. Doktrinde de

¹³⁵ 274 sayılı kanunun “Üyeliğin Kazanılması” başlıklı 5. maddenin gerekçesinde “... ülkemiz şartlarına uygun olarak işçi sendikalarına üye olabilmek için 16 yaşın

yeğlenen görüş ayrı işkollarında çalışan bir işçinin birden fazla sendikaya üye olmasına engel bulunmadığı yönündedir.¹³⁶ Ancak Yargıtay aksi görüşte olup diğer üyeliklerin geçersiz olduğuna karar vermiştir.¹³⁷

Birden fazla sendikaya üye olan işçinin, dolayısıyla birden fazla sendikanın genel kuruluna delege adayı olup olamayacağı tartışmalıdır. Doktrinde yeğlenen görüşe göre birden fazla farklı işkolundaki sendikaya üye olan işçi üyesi bulunduğu sendikanın genel kurullarına delege olabilir. Zorunlu organlarına da seçilebilir. Ancak Yargıtay bütün üyelikleri geçersiz saydığı için zorunlu organlardaki görevleri de hükümsüz saymıştır.¹³⁸

VI. DELEGELİK SÜRESİ

Delegelik sıfatının kazanılmasından sonra bu sıfatın ne kadar süreceği kanunda belirtilmiş ve “Delege sıfatı, müteakip olağan genel kurul için yapılacak delege seçimi tarihine kadar devam eder” denilmiştir (sen. K. md. 10/VII). Kanundaki bu süre seçimle belirlenmiş delegenin delegelik süresine

doldurulması öngörülmüştür” denilmiştir. Olcay, Mis-Özsoy, Erbaşar, Sendikalar kanunu, Ankara-1983, s.85.

¹³⁶ Aynı Görüş; Çelik, 2821-2822 sayılı kanunlar semineri s.54. Eyrenci, s.107-108. Şahlanan, s.158-159. Demir, s.135. Ekonomi, Sendikalar açısından Yargıtay’ın 1988 yılı kararlarının değerlendirilmesi s.140 vd. Oğuzman, Kemal, Toplu İlişkiler Açısından Yargıtay’ın 1985 yılı kararlarının değerlendirilmesi. Demircioğlu, Centel, s.118. Akünal, Teoman, “Yeni Yasal Düzenlemede Türk İşveren ve İşçi Sendikalarının Statüsü”, İşv. D., cilt XXIII. Sayı 3. Aralık 1984, s.7.

¹³⁷ Yargıtay 274 sayılı kanun döneminde verdiği bir kararda “Bir işçinin aynı zamanda iki sendikaya üye olmasını engelleyen bir yasa hükmü yoktur.” demiştir. Y.9.H.D.K. E.10468. K. 13191. Tarih 31.10.1968 sayılı Sendikalar Kanunu ile ilgili İçtihat ve Mahkeme Kararları Türkiye Maden İşçi Sendikaları Federasyonu Yayınları Ankara 1979 seçim.220. 2821 sayılı kanun döneminde ise aynı işkolunda olduğuna bakılmaksızın birden fazla sendika üyeliğini geçersiz saymıştır. Y.9.H.D. 10.7.1985, 3738/7474 YKD, Mart 1986. s.369-370.

¹³⁸ Yargıtay “Aynı zamanda birden çok sendikaya üye olunamaz. Olunması halinde tüm üyelikler geçersizdir. Sendika üyesi olmayanların sendikaların zorunlu organlarında görev almaları da mümkün değildir.” Y.9.H.D. E. 1988/557 K.1988/434 25.1.1988 İşv D. Mart 1988 s.16-17.

ilişkindir. Fakat seçimle belirlenmeyen yönetim ve denetim kurulu üyelerinin doğal delegeliği, şüphesiz ki yöneticilik görevini sürdürdükleri süreyle sınırlıdır.

274 sayılı kanun döneminde iki yıl olağan toplantı döneminin 1317 sayılı kanunla üç yıla çıkarılmasıyla delegelik süresi de uzamıştır. Bu değişiklik doktrinde eleştirilere uğramış¹³⁹ olmasına rağmen 2821 sayılı sendikalar kanunu çıkarılırken bu süre korunmuş, daha sonra 4101 sayılı kanunla 12. maddenin 2. fıkrasında yapılan değişiklikle olağan toplantı döneminin dört yıla çıkarılmasıyla delegelik süresi de uzamıştır.

¹³⁹ Kutsal, Sendikalar, s.105. Dereli, s.126-127.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DELEGENİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

I- GENEL OLARAK

Delegelik, sendika üyesi işçi ile sendika arasındaki hukuki ilişkiden sendika üyesi lehine ortaya çıkan üyelik haklarından biridir. Bu hakların kaynağı da kanun ve tüzük hükümleridir.¹⁴⁰ Delegelik sıfatını kazanmış olan bir sendika üyesinin haklarının ve yükümlülüklerinin neler olduğu kanunda özel olarak düzenlenmemiştir. Delegelerin öncelikle sendika üyesi olduğu düşünülürse üyelerin sendika üyeliğinden kaynaklanan üyelik haklarına ve yükümlülüklerine delegelerin de sahip olacağı muhakkaktır. Sendikalar kanununda hak ve yükümlülükler bir başlık altında toplanmamış olsa da sendikaların faaliyetlerine ve işleyişlerine ilişkin düzenlemelerin içinde delegelerin haklarına ilişkin hükümler vardır. Biz burada bir üye olarak sahip olduğu haklarda delege sıfatını kazanmasıyla elde ettiği hakları ve bu sıfatın getirdiği yükümlülükleri inceleyeceğiz.

II- DELEGENİN HAKLARI

Yukarıda bahsettiğimiz gibi delegenin haklarının kaynağı kanun ve sendika tüzüğüdür. Bu hakların neler olduğu kanunda özel olarak düzenlenmemiştir. Sendikal işleyişe ilişkin hükümlerin içinde yer verilmiştir. Buna karşılık Dernekler Kanununda üyelik hakları bir başlık altında toplanmıştır (Der. K. Md. 18). Dernekler Kanununun ve Medeni Kanundaki düzenlemelerin bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde sendika üyelik haklarına kaynak teşkil ettiği ölçüde delegeler için de geçerli olacaktır.

¹⁴⁰ Özsunay, s.255; Çelik, Sendikalar, s.253; Şahlanan, s.169; Tunçomağ, s.135; Eyrenci, s.115.

Üyelik hakları doktrinde klasik bir ayırım yapılarak üç grupta incelenmektedir. Üyelerin hakları aynı zamanda delegelerin de hakları olduğu düşünülürse bu klasik ayırım delegenin hakları için de geçerlidir. Bu hakları; genel kurula katılma, oy kullanma, seçme ve seçilme, genel kurulda söz alarak görüşünü açıklama, genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilme, itiraz edebilme, yargıya başvurabilme hakkını “sendikanın faaliyet ve yönetimine katılma hakkı”, delegenin de üye gibi sendika veya organlarının hukuk düzenince sağlanmış olan kurallara uyulmasını isteme hakkını “delegenin korunmasına ilişkin haklar” ve sendikaların, sendikalar kanununun 33. Maddesinde bahsedilen tesisleri kurması halinde bu tesislerden ve 32. Maddede sayılan faaliyetlerinden yararlanma hakkı “sendika tesislerinden ve faaliyetlerinden faydalanma hakkı” başlığı altında toplamak mümkündür.

Üç grupta topladığımız delegenin haklarından sendikal işleyişteki önemi nedeniyle sadece sendikanın faaliyet ve yönetimine katılma hakkı ile delegenin korunmasına ilişkin haklarını inceleyeceğiz.

1- Sendikanın Faaliyetine ve Yönetimine Katılma Hakkı

A- Genel Kurula Katılma Hakkı

Sendikanın her kademesindeki genel kuruluna katılmak her üyenin en doğal hakkıdır. Bu durum kanunla da hüküm altına alınmıştır. (Sen. K. Md. 10/I, III, IV, V ve Ek Madde 1). Ancak delegelerle toplanan sendika şubesi, bölge şubesi, sendika ve konfederasyon genel kurullarına katılacak olanlar delegelerdir. Delegelerin bu kurullara katılmalarının engellenmemesi ve sendika içi demokrasinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamak için bu husus emredici nitelikteki bir hükümle düzenlenmiştir. Sen. K. Md. 13/III’e göre “Delegelerin veya üyelerin genel kurula katılmaları ve oy kullanmaları

engellenemez”. Bu düzenleme ile delegelerin genel kurula katılmalarını güçleştirecek her türlü baskı ve engelleme önlenmek istenmiştir.

B- Seçme ve Seçilme Hakkı

Sendikanın faaliyetlerine ve yönetimine katılma haklarından olan seçme ve seçilme delegeye sendikanın idaresinin oluşmasına, organizasyonuna ve yönetimine aktif olarak katılma yoluyla etkili olma imkanı sağlar. Delege sendika içi demokrasi ile çok yakın ilişkisi olan bu hakkını oy kullanarak ve yönetimdeki görevlere talip olarak kullanır. Delege olarak katıldığı genel kurulda seçme hakkını şubenin, bölge şubesinin sendikanın ve konfederasyonun yöneticilerinin ve üst kurul delegelerinin seçiminde oy verme yoluyla kullanır. Yine sendikanın her kademesindeki yönetimle üst kurul delegeliklerine de aday olma yoluyla seçilme hakkını kullanır. Bu haklar delegeye sıkı sıkıya bağlı haklar olup devri mümkün değildir.

C- Oy Hakkı

Sen. K. Md. 13/III’e göre “Delegelerin veya üyelerin genel kurula katılmaları ve oy kullanmaları engellenemez.” Kanunun bu hükmüyle sendika tüzüğüne delegenin oy kullanmasını engelleyici yada bir kısım delegelere ayrıcalık tanıyan hükümlerin konulması kabul edilemez. (Der. K. Md. 18/II).

Oy hakkı kanundan doğan bir üyelik haklarındandır. (MK. 60/I). Genel kurula katılan delegenin oy hakkı vardır. Bu hakkını serbestçe kullanır. Bu hakkın bölünmesi, devri mümkün olmadığından delege bu hakkını bizzat kullanmak zorundadır. Dolayısıyla delegenin oy hakkını bir başkasına

devretmesi veya bir temsilci vasıtasıyla kullanması mümkün değildir.¹⁴¹ Ancak sendika tüzüğüne temsilci aracılığıyla oy kullanılabileceğine dair bir hüküm konulmuşsa bu şekilde bir oy kullanma kabul görmektedir.¹⁴² Yargıtay 4. Hukuk Dairesi bir kararında “genel kurulda azalardan birinin diğer bir azayı teşkil suretiyle reyini kullanamayacağı hususunda Medeni Kanunda ve ne de Cemiyet Kanununun da sarıh bir hüküm mevcut olmadığından tevkil suretiyle rey kullanılabilir”.¹⁴³ Dernekler Kanununun 18. Maddesinin 4’üncü fıkrası değiştirilmeden önce dernek üyesinin oyunu bizzat kullanabileceği gibi bir başka üye aracılığı ile de kullanabilmesini düzenliyordu. Ancak 2.3.1988 tarih 3415 sayılı kanunla 18. Maddenin 4’üncü fıkrası “...üye oyunu bizzat kullanmak zorundadır” şeklinde değiştirilmiştir. Bu kural emredicidir. Bunun yanında işveren sendikalarında üye tüzel kişilerin genel kurulda temsilciler vasıtasıyla oylamaya katılması yukarıdaki açıklamaların dışındadır.

Sendikalarda demokratik düzen ilkelerince delege genel kurulda oyunu serbestçe kullanır. Delegenin oyunu şu veya bu yönde kullanmaya zorlanamaz. Delegenin oyunu kullanmadaki serbestliği oy kullanmama hali içinde geçerlidir. Doktrinde oy kullanmanın bir yükümlülük olarak öngörülebileceğine ilişkin görüşler ileri sürülmüştür.¹⁴⁴

¹⁴¹ Özsunay, s.197; Şahlanan, s.83.

¹⁴² Özsunay’a göre “tüzükle, oy hakkının bir iradi temsilci tarafından da kullanılabileceği kabul edilebilir. s.261. Şahlanan “üyenin şahsen oy kullanmasının olanaksız olduğu durumlarda ve ancak başka bir üye tarafından kullanılmak koşulu ile kabul edilmesinin daha uygun olacağı kanısındayız. Öte yandan bir üyenin çok sayıda kişinin temsilcisi sıfatıyla oy kullanabilmesi kesinlikle kabul olunmamalıdır.” S.84. Aynı görüş Tunçomağ, s.406.

¹⁴³ Y.4.H.D. E.395.T. 29.11.1946. Ballar, Suat, Türk Dernekler Hukuku, İstanbul,-1987, s.87.

¹⁴⁴ Özsunay, “Oy verme hakkı kural olarak özgürce kullanılması gereken bir haktır. Bununla beraber, dernek tüzüğü ile, oy verme yükümlülüğü öngörülebilir. Ancak böyle bir durumda üyenin sadece oyunu kullanma yükümlülüğü söz konusu olup,

Sen. K. Md. 13/III'e göre delegelerin genel kurula ve oylamaya katılma hakkı vardır. Ancak bazı hallerde şahsi menfaatlerin sendikanın menfaatleri ile çakıştığı takdirde delegenin oylamaya katılamayacağı kabul edilmektedir.¹⁴⁵ Medeni Kanunun 61. Maddesinde düzenlenmiş olan “oy hakkından mahrumiyet” şeklinde açıklanan bu kuralla delegenin şahsi menfaatinin bulunduğu genel kuruldaki oylamaya katılması engellenmiş olur.¹⁴⁶

D- Söz Serbestisi

Delegenin genel kurula katılma hakkı, aynı zamanda delegenin genel kurul gündeminde bulunan konular hakkında görüşlerini açıklama hakkını da kapsar.¹⁴⁷ Bu nedenle genel kurula katılan delegeler görüş ve düşüncelerini açıklayarak, genel kuruldaki tartışmalara katılabilirler.

Genel kurul görüşmeleri gündemdeki maddelere göre yürütülürken, görüşülen gündem maddesi veya usulüne uygun verilmiş önerge ile müzakere edilmesi karara bağlanmış hususlarda her delegenin kişisel görüş ve düşüncelerini genel kurula açıklama hakları vardır. Görüşlerini açıklayan delegenin konuşma süresi kısıtlanamaz. Ancak bütün katılımcılar için bir konuşma süresi belirlenebilir. Bu da yalnızca genel kurul kararı ile mümkündür.¹⁴⁸

oyunu, belli bir önerinin kabulü yada reddi yönünde kullanmak doğrudan doğruya üyeye aittir.” s.199. Şahlanan, Dernekler için ileri sürülen bu görüşün sendikalar için yerinde olmadığı görüşündedir. s.84.

¹⁴⁵ Şahlanan, s.85.

¹⁴⁶ Şahlanan, Medeni Kanunun 61. Maddesindeki bu kuralın Sen. K. Md. 63 yoluyla sendikalarda uygulanması yerinde olur” görüşündedir. s.85.

¹⁴⁷ Özsunay, s.195.

¹⁴⁸ Özsunay, s.196.

E- Delegelikten Çekilme Hakkı

Her üyenin delege seçildikten sonra delegelik süresi içinde dilediği zaman delegelikten istifade ederek bu hakkını kullanabilir. Bu hak delegenin sendika içindeki bireysel sendika özgürlüğünün kapsamı içindedir. Bireysel sendika özgürlüğü delegenin sadece bir üye olarak sendika kurma bunlara üye olma organlarında görev alma hakkını değil sendika yönetiminden, seçildiği bütün görevlerinden ve sendika üyeliğinde ayrılma haklarını da kapsar.¹⁴⁹

Anayasanın 51.maddesinde yer alan “Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz” şeklindeki kural sendikalar kanununun 25/I fıkrasında da tekrarlanmıştır. Bu kural bireysel sendika özgürlüğünün dayanağını teşkil eder. Delegenin, delegelikten çekilmesi bireysel sendika özgürlüğünün olumsuz yanının bir sonucudur¹⁵⁰

F- Şikayet Hakkı

Delegeler, sendika organlarının faaliyetlerini beğenmemeleri, yöneticilerin yolsuzluk yapmaları görevlerini kötüye kullanmaları halinde bunu şikayet hakkına dayanarak genel kurula getirebilirler. Çünkü genel kurul en yüksek yakınma yeridir. Bu hakkı sadece genel kurula katılma hakkı bulunanlara tanınmıştır. Delegenin genel kurulda yaptığı şikayet ve eleştiriler sonuçsuz vermez, şikayet konusu organla ilgili olarak genel kurul bir karar alırsa artık ortaya çıkan genel kurul kararına karşı mahkemeye başvurma hakkı doğar. Ancak mahkemeye başvurabilmek için iç hukuk yollarını tüketmiş olmak yani genel kurulda bu şikayet hakkını kullanmış olmak gereklidir.¹⁵¹

¹⁴⁹ Eyrenci, s.43, Şahlanan, s.13. Özsunay, s.259.

¹⁵⁰ Çelik, s.279.

¹⁵¹ Özsunay, s.263, Şahlanan, s.96.

G- Genel Kurul Gündemine Madde Koydurma Hakkı

Sendikanın her kademesindeki genel kurul toplantılarında, genel kurulun gündemini önceden düzenleme hakkı yönetim kuruluna aittir (Der. K. Md. 21/I). Genel kurulda kural olarak yalnızca gündemdeki konular görüşülür (Der. K. Md. 25). Ancak yönetim kurulunun bu yetkisi mutlak değildir. Eğer

delegelerin önceden bildirdikleri konular yönetim kurulu tarafından gündeme alınmamışsa, genel kurulda hazır bulunan delegelerin en az onda birinin başkanlık divanına başvurmasıyla bu haklarını kullanabilirler. Genel kurul başkanlık divanına bu şekilde yapılacak bir talebin muhakkak surette gündeme alınması zorunludur (Der. K. Md. 25). Bu hak sendikadaki azınlığa tanınmış önemli bir haktır.¹⁵² Genel kurul gündemine madde koydurma hakkı da üyelik haklarındandır.¹⁵³

H- Yönetim Kurulunun Süresi İçinde Gene Kurulu Toplamaması Halinde İş Mahkemesine Başvurma Hakkı

Sendika genel kurulunun toplanmasına ilişkin çağrı yönetim kurulu tarafından yapılır (Sen. K. Md. 12/son). Yönetim kurulunun süresi içinde çağrıyı yaparak genel kurulun toplanmasını sağlamadığı takdirde delege iş mahkemesine başvurabilir. Mahkeme yönetim kurulunu işten el çektirerek genel kurulu en kısa zamanda toplamak ve yeni yönetim kurulunun seçilmesine kadar işlerin görülmesini sağlamak amacıyla bir veya üç kayyım tayin eder. (Sen. K. Md. 53).¹⁵⁴

¹⁵² Şahlanan, s.81.

¹⁵³ Özsunay, s.194.

¹⁵⁴ Çelik, s.335.

I- Genel Kurulu Olağanüstü Toplantıya Çağırabilme Hakkı

Sendikada, genel kurulların belirli toplanma dönemlerinin dışında önemli sebepler veya zorunluluklar sebebiyle olağanüstü olarak toplanması mümkündür. Olağanüstü genel kurul toplantısı için gerekli nedenlerin neler olduğu kanunda sayılmamıştır. Kanunda, “olağanüstü genel kurul, yönetim kurulu veya denetleme kurulunun gerekli gördüğü hallerde yahut genel kurul üye veya delegelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine toplanır” denilmektedir (Sen. K. Md. 12/V). Burada her ne kadar beşte bir sayıya ulaşmış olan delegelerinin genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilme hakkı gibi gözükse de aslında bu hak doğrudan genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma olmayıp, yönetim kurulundan bu çağrıyı istemeye yöneliktir. Çünkü kanunda genel kurul için çağrının yönetim kurulu tarafından yapılacağı belirtilmiştir. (Sen. K. Md. 12/5). Beşte bir delegenin olağanüstü genel kurul talebinin yerine getirilmemesinin müeyyidesi kanunun 53. Maddesinde düzenlenmiştir. Madde, 12. Madde hükmüne aykırı hareket eden konfederasyon sendika ve sendika şubesi yönetim kurulunun Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının başvurusu veya delegelerden birinin başvurusu üzerine görevli mahkeme tarafından işten el çektirileceğini düzenlemektedir. (Sen. K. Md. 53). Azınlığın hakkı ile ilgili olarak M.K.’nın 57. Maddesinde “Bundan başka azadan beşte biri isterse, heyeti umumiyenin behemehal davet edilmesi kanunen lazım gelir.” Hükmünün varlığı yer almaktadır. Dernekler Kanununda da, beşte bir üyenin olağanüstü toplantı talebinin yerine getirilmemesi halinde istekte bulunan üyelere birinin müracaatı üzerine sulh hukuk hakiminin duruşma yaparak dernek üyeleri arasından üç kişilik heyeti genel kurulu toplantıya çağırarak görevlendireceği şeklindedir. (Der. K. Md. 20/IV).

Sendikalar Kanununda ve Dernekler Kanunu ile Medeni Kanunda beşte bir oranında delegenin isteği üzerine olağanüstü genel kurul yapılacağı hüküm altına alınmış olmasına rağmen delegeler bunu bir hak olarak her zaman kullanabilirler mi? Genel kurulu toplantıya çağırma yetkisini elinde bulunduran yönetim kurulu bu isteği hemen yerine getirmek zorunda mıdır? İşte doktrinde oldukça tartışılmış konulardan biri de budur. Delegelerin beşte bir azınlık sayısına ulaşmış olsa dahi bunu bir hak olarak kullanıp kullanamayacakların ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

Berksun-Eşmelioglu'na göre beşte bir delegenin olağanüstü genel kurul taleplerinde, iyi niyetli düşüncenin hakim olması gerektiğini, çünkü genel kurulların sendikanın bütçesine bir külfet getirdiğini, işlerin yürütülmesinde aksamalara yol açtığını, bu nedenle haklı ve objektif esaslara dayandırılması görüşündedirler.¹⁵⁵

Özsunay da, dernek üyelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine yönetim kurulunun genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırması için, bu istemin dürüstlük kuralı (M.K. 2) çerçevesinde kullanılması ve derneğin çıkarları bakımından önemli sebeplere dayanması gerektiğini, dernek üyelerinin beşte birinin bir araya gelerek olur olmaz nedenlerle toplantı isteğini azınlığa tanınan çağrı hakkının kötüye kullanılması olarak değerlendirmektedir.¹⁵⁶

Kocayusufpaşaoğlu da, azınlığa tanınan olağanüstü genel kurul toplantısı isteme hakkının kanunun aradığı şekil şartlarını yerine getirmiş olmakla sınır söz konusu olmaksızın her zaman ve serbestçe kullanılabilecek bir hak olmadığını, hangi amaçla yaptıklarını açıkça bildirmeleri ve belgelemeleri gerektiğini sadece şekil şartını yerine getirmenin

¹⁵⁵ Berksun-Eşmelioglu, s.248.

yetmeyeceğini, bu isteğin haklı nedene dayanması gerektiğini ve bu haklı neden ölçüsünde M.K. Md. 2'deki hakkın kötüye kullanılması olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁷

Çelik azınlığın bu isteğine karşın yönetim kurulunun biçimsel bir inceleme ile yetinip yetinmeyeceği hususunda, hakkın kötüye kullanılması halleri dışında yönetim kurulunun olağanüstü genel kurulu toplantıya çağırarakla yükümlü bulan Yargıtay görüşünü isabetli bulmuştur.¹⁵⁸

Şahlanan'a göre, beşte bir azınlığın bu isteklerinde olağanüstü toplantıyı gerektiren nedenleri de bildirmeleri gerekir. Bu şekilde yönetim kurulu istemin yerindeliğini inceleme imkanı da bulacaktır. Olağanüstü genel kurul isteği hakkına aykırı nitelenebiliyorsa yönetim kurulu bu isteği reddedebilecektir.¹⁵⁹

Tuncay da beşte bir üyenin olağanüstü genel kurul isteği hakkında mahkemeye tanınan inceleme ve takdir yetkisini M.K. Md. 2 çerçevesinde yönetim kuruluna da tanınması görüşündedir.¹⁶⁰

Kaplan yukarıda savunulan görüşlerden farklı bir yaklaşımla beşte bir delegenin olağanüstü genel kurul talebini yönetim kurulunun sadece şekli bakımından yani talepte bulunanların genel kurul üyesi veya delegesi olup olmadıkları, beşte bir sayısına ulaşp ulaşmadıkları açısından

¹⁵⁶ Özsunay, s.177-178.

¹⁵⁷ Kocayusufpaşaoğlu, Nazif, "Azınlığın Dernek Genel Kurulunun Olağanüstü Toplantıya Çağırılmasını İsteme Hakkının Kötüye Kullanılması" Hıfzı Timur'un Anısına Armağan, İstanbul-1979, s.383 vd.

¹⁵⁸ Çelik, s.335.

¹⁵⁹ Şahlanan, s.65.

¹⁶⁰ Tuncay, A. Can, "Azınlığın Sendika Genel Kurulunu Olağanüstü Toplantıya Çağırma Hakkı Sınırsız mıdır?" Metin Kutal'a Armağan, Ankara-1998, s.233 vd.

inceleyebileceğini hakkın kötüye kullanıp kullanılmadığı hususunda inceleme yapamayacağı görüşündedir.¹⁶¹

Ballar'a göre de yönetim kurulu beşte bir üyenin yazılı dilekçesini inceleyip nedenlerin önem ya da yerindeliliğini tartışmaksızın sadece isteğin yöntem yönünden kanun ve dernek tüzüğü hükümlerine uygun bulunduğunu saptaması durumunda genel kurulu bir ay içinde olağan toplantıya çağırarak zorundadır.¹⁶²

Yargıtayımızda bazı kararların da yönetim kurulunun ve hakimin olağanüstü genel kurul taleplerini sadece şekle uygunluk açısından inceleme yetkisine sahip olduğunu,¹⁶³ bazı kararlarında ise yönetim kurulunun sadece şekli değil esastan yani hakkın kötüye kullanılıp kullanılmadığı yönünde bir inceleme yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁴

Doktrindeki, beşte bir delegenin olağanüstü genel kurul taleplerinde kanuni ve gerektirici sebepleri belirtmelerinin gerektiği yolundaki görüşe paralel olarak birçok sendika da tüzüklerinde olağanüstü genel kurul başlıklı maddelerinde bu sebeplerin belirtilmesi yönünde hükümler koymuşlardır.¹⁶⁵

Özetle denilebilir ki beşte bir sayıya ulaşmış delegeler olağanüstü genel kurulu toplantıya çağırabilme haklarını kullanabilmeleri diğer hakların

¹⁶¹ Kaplan, E. Tuncay, "Sendika genel kurul Toplantıları ve Genel Kurul Kararlarının İptali İle İlgili Sorunlar", TÜHİS, Mayıs-1992, s.24.

¹⁶² Ballar, s.96.

¹⁶³ Y. 2.HD. 9.12.1974 tarih ve E. 1974/8073, K. 1974/7800. Ballar, s.97. Y. 2.HD. 31.3.1975 tarih ve E. 2686.K.2977, Ballar, s.101. Y. 9.HD. 27.5.1988 tarih ve E. 6141.K.5848 Berksun-Eşmelioğlu, s.274-279.

¹⁶⁴ Y. .HGK. 12.10.1988 tarih ve E. 9-304, K.774. Berksun-Eşmelioğlu, s.282-287. Y. 9.HD. 27.5.1988 tarih ve E.2611.K.5849 Berksun-Eşmelioğlu, s.280.

¹⁶⁵ Tarım-İş Sendikası, Madde 16, Türk Metal sendikası Madde 17, Teksif sendikası, Madde 17, Tes-İş sendikası, Madde 17, Petrol-İş sendikası, Madde 17, Basisan Ana Tüzüğü, Madde 20.

kullanılmasından biraz farklı olarak MK. Md. 2'deki dürüstlük kuralı çerçevesinde olduğu müddetçe mümkün olacaktır.

İ- İtiraz Hakkı

Seçim yapılacak genel kurula hangi delegelerin katılacağı ve toplantının yeri, günü, saatine ilişkin hususları içeren yazı yönetim kurulunca hazırlanarak en az on beş gün önce o yer seçim kurulu başkanı olan hakime verilir. (Sen. K. Md. 14/III). Hakim belgeleri inceledikten varsa noksanları tamamladıktan sonra delege listelerini ve diğer belgeleri onaylar, Onaylanan liste toplantı tarihinden yedi gün önce sendika şubesi, bölge şubesi sendika ve konfederasyon binasında üç gün süreyle ilan edilir. (Sen. K. Md. 14/IV).

a) Delege Listesine İtiraz Hakkı

Hakim tarafından onaylanan liste toplantı tarihinden yedi gün önce üç gün süreyle ilan edilir. (Sen. K. Md. 14/IV). İlan edilen delege listesine ilgililerin itiraz hakları vardır. İtiraz mercii genel kurul toplantısının yapılacağı yerin seçim kurulu başkanı olan hakimdir. Süresi içinde yapılan itirazları inceledikten sonra en geç iki gün içinde kesin olarak karara bağlar. (Sen. K. Md. 14/V). Bu şekilde seçime katılacak delege listesi kesinlik kazanır.

b) Seçim Sonuçlarına İtiraz Hakkı

Genel kurul toplantısında yapılan seçimler sırasında yapılan işlemler ve seçim sırasında sandık kurulunun tutanaklarını düzenlemesinden hemen sonraki iki gün içinde seçim sonuçlarına yapılacak itirazlar hakim tarafından aynı gün incelenir ve kesin olarak karara bağlanır. (Sen. K. Md. 14/X-XI). Kesinleşen seçim sonuçlarına karşı hiçbir mercie başvurulamaz.¹⁶⁶ Yapılan

¹⁶⁶ Berksun-Eşmelioglu, s.304.

itirazı hakim haklı bularak seçimleri iptal ederse, 52. Maddeye göre iki günden az yedi günden fazla bir sürede olmamak üzere yine aynı hakim tarafından bir süre tesbit edilerek ilgili kuruluşa bildirilir. Belirlenen günde yalnız seçim yapılır. (Sen. K. Md. 52).¹⁶⁷ Görüldüğü gibi seçimlerin iptali istemi ile ilgili bir dava açılmayacak, seçimlerin yargısal gözetimi ile ilgili hakime itiraz yeterli olacaktır.¹⁶⁸

J- Yargıya Başvurma Hakkı

Sendika veya konfederasyon genel kurul toplantısında yapılan seçimlerle ilgili olarak delegelerin veya üyelerin itirazları kanunun 14 ve 52.

Maddelerinde düzenlenmiştir. Ancak yapılan genel kurulların kanun ve tüzük hükümlerine aykırı olarak yapılmış olması halinde delegeler tarafından dava yoluyla iptalinin istenebilmesine ilişkin sendikalar ve dernekler kanununda bir kural bulunmamaktadır. Fakat uygulamada MK. Md. 68'e dayanılarak genel kurul toplantılarının iptaline ilişkin davalar açılmaktadır.¹⁶⁹ Aslında MK. 68'deki durum genel kurul toplantılarında alınan kararın kanuna veya tüzüğe aykırılığı halinde açılacak davaları düzenlemiştir. Ancak genel kurul iptali istemi ile ilgili uygulamayı Yargıtay da kabul etmektedir.¹⁷⁰

MK. 68 maddesine dayanarak genel kurulun veya bir genel kurul kararının iptalinin istenebilmesi için şu şartların varlığı gereklidir: 1) Genel kurul kararının bulunması gereklidir. Sendikanın diğer organlarının kararlarına karşı genel kurulda itiraz edilebileceğinden, iç hukuk yolları tüketilmeden mahkemeye başvurulamaz. 2) Genel kurul kararının kanun ya

¹⁶⁷ Çelik, s.387, Şahlanan, s.104,

¹⁶⁸ Eyrenci, s.82.

¹⁶⁹ Çelik, s.337, Şahlanan, s.95, Eyrenci, s.83.

da tüzük hükmüne aykırı olması gerekir. 3) genel kurul kararına itiraz eden dava açan üyenin alınan karara katılmamış olması gerekir. 4) Davacı delegenin katılmadığı ve iptalini istediği genel kurul kararı için MK. Md. 68'e göre bir ay içerisinde mahkemede dava açması gerekmektedir. Sürenin başlangıcı kararı öğrendiği tarihtir ve süre hak düşürücü bir süredir.¹⁷¹

2- Delegenin Korunmasına İlişkin Hakları

Her sendika üyesinin, üyelik sebebiyle sendikadan hukuk düzenince sağlanmış olan haklara uyulmasını isteme hak ve yetkisi vardır.¹⁷² Delege sıfatını kazanmış olan her sendika üyesi de bu haklara sendika üyeliği devam ettiği sürece sahiptir. Bu haklar, yukarıda ele aldığımız “yargı organına başvurma hakkı” “tüzüğün kanuna uygunluğunu koruma hakkı” ve “eşit işlem görmeyi isteyebilme haklarıdır.”

A- Tüzüğün Hukuk Düzenine Uygunluğunu Koruma Hakkı

Sendikalar Kanunu, sendikanın kuruluş sırasında (md. 54) ve tüzük değişikliğinde (md. 55) belgelerde eksiklik veya kanuna aykırılık sebebiyle Valilik, Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığına mahalli iş mahkemesine başvurarak gerekli düzeltmelerin yapılması hususunda idareye yetki tanıyıcı biçimde düzenlenmiştir. Burada önemli bir boşluk vardır.

¹⁷⁰ Y. 9.HD. 1.6.1988 tarih ve E. 6236. K. 6190. Y. 9.HD. 27.1.1987 tarih ve E. 703.K.716, Berksun-Eşmelioğlu, s.339 ve 909. Y. 4.HD. E. 3353.K.4332, T. 8.9.1953, Ballar, s.121.

¹⁷¹ Özsunay, s.207-208, Şahlanan, s.99. Eyrenci, s.83., Serozan, s.65.

¹⁷² Çelik, Sendikalar, s.254.

Kanunda idareye tanınan bu hakkın üyeler içinde geçerli olması gerekmektedir. Üyede tüzükteki değişikliğin kanuna aykırılığını her zaman ileri sürebilmelidir.¹⁷³

B- Eşit İşlem Görmeyi İsteyebilme Hakkı

Sen. K. Md. 33/son fıkrasında “sendika ve konfederasyonlar faaliyetlerinden yararlandırmada, üyeleri arasında eşitliğe uymak zorundadır” kuralına yer vermiştir. Sendikalar kanunundan daha geniş ve kapsamlı bir düzenleme de Der. K. Md. 18/II de yapılmıştır. “Dernek üyeleri eşit haklara sahiptir. Dernek tüzüklerinde, üyeler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet din ve mezhep, aile zümre sınıf farkı gözetken hükümler bulunamaz ve tüzüğe eşitliği bozan veya bazı üyelere ayrıcalık tanıyan hükümler konulamaz” şeklindeki dernekler kanununda yer alan bu hüküm işleyiş ve faaliyetleri göz önüne alındığında sendikalar içinde uygulanabilecektir. ¹⁷⁴

Sendika içi demokrasinin kurulabilmesi ve yaşatılabilmesi açısından sendikanın işleyiş ve faaliyetine katılan delegeler arasında farklılığa yer vermeden bütün delegelere eşit davranılmak zorunluluğu vardır. Gerek Anayasa (md. 10) gerek sendikalar kanunu eşitsizliğe yol açacak her türlü düzenlemeyi yasaklamıştır. Eşitsizliğe yol açabilecek bir durumun varlığı halinde delegeler kendilerine eşit muamele yapılmasını isteyebilme haklarına sahiptirler.¹⁷⁵

¹⁷³ Şahlanan, Tüzüğün yasaya uygunluğunu koruma ve kollama konusu bizce önemli üyelik hakları arasında yer alır ve üyenin gerektiğinde tüzüğün yasaya aykırılığını ileri sürebilmesi demokratik sendika kavramının da bir gereğidir. s.294.

¹⁷⁴ Şahlanan, s.171.

¹⁷⁵ Berksun-Eşmelioğlu, s.648.

III- DELEGENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Delege ile sendika arasında üyelik ilişkisinden türeyen ve üye olması nedeniyle, delege sıfatını kazanmış olsa da sendikaya karşı belirli edimleri (vermek, yapmak, yapmamak) yine de yerine getirmek zorundadır. Delegenin yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülüklerinin bazıları üyelik ilişkisi devam ettiği sürece yapmak zorunda olduğu borçlardır. Mesela aidat ödeme borcu, sendika düzenine uyma borcu gibi. Bir kısım yükümlülükler ise sadece delegelerle toplanan genel kurullarda üyelere farklı olarak delegelerin uymak ve yerine getirmek zorunda oldukları yükümlülüklerdir. Mesela genel kurul düzenine uyma borcu, seçildikleri komisyona katılma borcu, genel kurul düzenine uyma borcu gibi.

1- Delegenin Üyelik İlişkisi Nedeniyle Devam Eden Yükümlülükleri

A- Sendika Düzenine Uyma Borcu

Sendikalar tüzüklerinde belirtilen amaçlarına ulaşabilmek için yaptıkları faaliyetlerinin sonucu olarak üyelerine bir kısım haklar sağlarken bunun karşılığı olarak üyelere de sendikanın düzenine uyma yükümlülüğünü getirir. Bunun somut örneği tüzüklerdeki disiplin hükümleridir.

Sendikalar, genel kurullarında alacakları kararlarla veya tüzük değişiklikleriyle objektif hukuk kuralı niteliğinde kurallar koyma gücüne sahiptirler. Konulmuş olan bu kuralları yetkili organlar eliyle kullanırlar. Bütün üyeler bu kurallara ve emirlere uymak zorundadırlar.¹⁷⁶ Sendikalar kural koyma gücüne dayanarak üyelerin yükümlülüklerini artırabilme

¹⁷⁶ Şahlanan, s.172. Eyrenci, s.117.

imkanına sahiptirler. Ancak üyelik yükümlülüklerinin belirlenmesi kamu düzeni ve kişisel özgürlüklerle sınırlıdır.¹⁷⁷

Delegeler sendikanın kural koyma gücüne dayanarak çıkardığı yönetmeliklere ve yetkili organların verdikleri emirlere uymak zorundadırlar.¹⁷⁸ Ayrıca bu yükümlülük sendikanın faaliyetlerini engellemek bir yana sendikal amacın gerçekleştirilmesine aktif olarak katılmayı da gerektirir.¹⁷⁹

Sendika düzenine uymayan üyelere tüzüklerle belirlenmiş olan disiplin hükümleri uygulanabilecektir. Bu hükümler üyeyi uyarma, kınama, para cezası ve sendikadan çıkarmadır.¹⁸⁰

B- Aidat Ödeme Borcu

Delege, üye olarak faaliyetlerinden yararlandığı sendikaya yararlanma karşılığı olarak bir aidat ödeme borcu altına girer. Aidat borcu üyelik borçlarının en önemlisidir. Üyenin ödeyeceği aidat miktarı ilgili olarak kanunun 23. maddesinde düzenleme yapılmıştır. bunlardan birincisi ödenecek aidatın miktarının tüzüklerinde belirtilmesi, ikincisi ise sendikanın faaliyetinin devamı süresince bu borcun yerine getirilmesidir.¹⁸¹

Senk. K. Md. 23/IV de “Sendika tüzüklerine, üyelik aidatı dışında , üyelere başka bir aidatın alınacağına ilişkin hükümler konamaz” denilerek, üyelik aidatı dışında bir aidat ödenmesini ortadan kaldırmış aynı maddenin 2. fıkrasında da bu aidatın bir günlük çıplak ücreti geçemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

¹⁷⁷ Özsunay, s.270.

¹⁷⁸ Çelik, sendikalar, s.259.

¹⁷⁹ Şahlanan, s.173.

¹⁸⁰ Çelik, s.322.

¹⁸¹ Çelik, s.322.

2- Delegelik Sifatından Doğan Yükümlülükler

A- Temsil Görevini Yerine Getirme Borcu

Sendikanın her kademesindeki genel kurulunun üyelerden oluşması genel kuraldır (Sen. K. md.10). Ancak fiili imkansızlık nedeniyle temsili demokrasilerde olduğu gibi genel kurul üyelerin seçtiği delege dediğimiz temsilcilerden oluşur. Delegeler katıldıkları genel kurulda sadece kayıtlı üyeleri temsil etmezler. Katılmış oldukları genel kurulun asil üyelerini temsil ederler. Bu aynen klasik demokrasilerdeki temsili rejimin bir yansıması gibidir. Anayasamızda belirtildiği üzere milletvekillerinin kendilerini seçenleri değil bütün milleti temsil ettikleri gibi (md.80) sendikalarda genel kurullara katılan delegelerde o genel kurulun bütün asil üyelerini temsil ederler. Dolayısıyla bütün delegelerin asil üyeler adına genel kurula katılma ve üyeleri temsil etme yükümlülüğü vardır.

B- Genel Kurul Çalışmalarını Takip Borcu

Daha önce belirttiğimiz gibi üyenin olduğu gibi delegenin de yükümlülüklerinin neler olduğu kanunda özel olarak düzenlenmemiştir. Bazı tüzük ve delege seçim yönetmeliklerinde delegelerin yükümlülükleriyle ilgili düzenlemeler yer almıştır.¹⁸² Yazılı olmamakla birlikte delegenin de her üye gibi sendikanın amacını gerçekleştirme yolunda sadakat yükümlülüğü vardır.¹⁸³ Bu yükümlülüğünü de genel kurula katılarak yerine getirir. Genel kurulda çalışmaları takip etmesi, seçilmesi halinde kurulan komisyonlara katılması , gerekirse çalışmaları eleştirmesi onun asli görevidir. Delegenin sendikanın bir üyesi olarak sahip olduğu genel kurula katılma hakkı aynı zamanda seçilmiş bir temsilci olarak ham hakkı hem de görevidir.

¹⁸² Teksif Sendikası Delege Seçim Yönetmeliği, madde 8,

¹⁸³ Özsunay, s.271, Öztan, s.95.

C- Genel Kurul Düzenine Uyma Borcu

Bir kısım sendika yönetmeliklerinde yer almış olmakla birlikte¹⁸⁴ daha ziyade yazılı olmayıp da genel kurula katılanların uymak zorunda olduğu kurallar vardır. Bunlar genel kurul çalışmaları sırasında delegelerin sessiz bir biçimde gerekli özeni ve nezaketi göstermeleri, konuşmacının sözünün kesilmemesi, eğer delege söz almışsa konuşma sırasında divan başkanının ikazlarına uyması, başkanlık divanının çalışmalarını engellememesi ve üyelerce kendilerine verilen temsil görevini yerine getirmesi şeklindeki kurallardır. Delege bu kurallara uymak zorundadır. Uymamanın cezası ise çoğunlukla önce ihtar, ikinci kez ihlal edilmesi halinde genel kurul toplantısından çıkarılmadır.

¹⁸⁴ Teksif Sendikası Delege Seçim Yönetmeliği, madde 8,

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

I. GENEL OLARAK

Serbestçe sendika kurma, sendikaya üye olma, sendikal faaliyetlere katılma, seçimlere katılarak delege veya yönetici seçilmek Anayasanın 51. Maddesinde ve sendikalar kanununun 22 ila 25. Maddelerinde düzenlenmiş olan bireysel sendika özgürlüğünün sonucudur. Anayasada da teminat altına alınan bu hakkı kullanarak sendikaya katılan sendikal demokrasinin işlemesiyle de delegelik sıfatını kazanan üye, kazandığı bu sıfatı farklı sebeplerle kaybedebilir.

Üye, kazanmış olduğu delege sıfatına kendi iradesiyle son verebileceği gibi sendikanın yetkili organlarıyla da son verebilir. Ayrıca delegenin kendi veya sendika organlarının iradeleri dışındaki sebeplerle de sona erebilir. İşte çalışmamızın son bölümünde seçimle veya kanunun bir hükmü ile kazanılmış olan delegeliğin sona erme sebeplerini ve sendika üyeliğinin kaybedilmesinin delegelik sıfatını da sona erdirip erdirmedigine cevap bulmaya çalıştık.

II. DOĞAL SEBEPLERLE SONA ERMESİ

1- Ölüm

Delegelik sıfatı üyenin kişiliğine sıkı sıkıya bağlı bir hak olması nedeniyle üyenin ölümüne karar verilmesi halinde kendiliğinden son bulur.¹⁸⁵

Medeni kanununun 27. Maddesinin 1. Fıkrasında “şahsiyet ... ölüm ile nihayet bulur” hükmüyle üyenin ölmesi halinde ona bağlı haklardan olan delegelikte sona erer. Üyelik sıfatının mirasçılara geçmemesi nedeniyle delegelik sıfatı da mirasçılara intikal etmez.¹⁸⁶ Bunun için ayrıca karar verilmesi gerekmez.¹⁸⁷ Ölüm hali delegelikten doğal bir çıkma kabul edilebilir.¹⁸⁸

2-Temyiz Kudretinin Devamlı Kaybı

Medeni kanunumuz 13. Maddesinde “...makul surette hareket etmek ihtiyacından mahrum olmayan her şahıs, kanunu medenice mümeyyizdir.” diyerek kişilerin fiil ehliyetine sahip olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁹ Nasıl ki sendika üyeliğine kabul edilebilmek için temyiz kudretine sahip olmak gerekiyorsa yine bu ilişkiyi devam ettirebilmek içinde bu şartın varlığı gereklidir.¹⁹⁰ Delege seçilmiş kişinin bu şartı kaybetmesi halinde delege sıfatı da sona erecektir. Çünkü, medeni kanununun 15. maddesinde “Mümeyyiz olmayan şahsın tasarrufu, hukuki bir hüküm ifade etmez” hükmü

¹⁸⁵ Özsunay, s.242. Tuncay, A.Can, İşçi Sendikası Üyeliğinin Kazanılması ve Sona Ermesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975, s 253.

¹⁸⁶ Zevkliler, Aydın, Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, Ankara- 1981 s.383

¹⁸⁷ Tuncay, s.253. Demir , s.149

¹⁸⁸ Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, Beta Basım ve Yayımlar A.Ş. İstanbul-1988, s.146.

¹⁸⁹ Zevkliler, s.50 vd.

¹⁹⁰ Tuncay, s.117

delegenin üye olarak dahi hukuki işlemler yapmasına müsaade etmemektedir. Temyiz kudretinin geçici olarak kaybı halinde üyelik sona ermediği sürece buna bağlı olarak delegelikte sona ermeyecektir. Ancak delegelik sıfatından doğan hakları bu geçici olarak kayıp sırasında kullanamayacaktır.¹⁹¹

III- SENDİKA ÜYELİĞİNDEN ÇIKMA, ÇIKARILMA SONUCU KAYBEDİLMESİ İLE DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

1- Çıkma

Anayasanın 51/III ve IV'e göre "sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir." Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz". Anayasanın bu hükmüne uygun olarak Sendikalar Kanununda yapılan düzenlemede de "işçi veya işveren, sendikada üye kalmaya veya üyelikten ayrılmaya zorlanamaz" (Sen. K. Md. 25/I) hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemeler sendika özgürlüğünün bir sonucudur. Üye olmak sendika özgürlüğünün olumlu yanını sendikadan ayrılmak ise bu özgürlüğün olumsuz yanını oluşturur.

Sendikadan serbestçe ayrılan işçinin doğal olarak sendika ile üyelik ilişkisinden işçi lehine üyelikten doğan hakları da sona erecektir. Burada ortaya çıkan sorun delegelik sıfatının ne zaman sona ereceğidir. Çünkü delegenin kanunda "Her üye önceden bildirimde bulunmak suretiyle üyelikten çekilebilir.... Çekilme notere başvurma tarihinden itibaren bir ay sonra geçerlidir." (Sen. K. Md. 25/II) denilmektedir.¹⁹² Üyelikten istifa etmenin kanundaki düzenleniş biçimine göre başvurma tarihinden bir ay

¹⁹¹ Özsunay, s.243, Tuncay s.253 karş. görüş Velidedeoğlu, H. Veldet-Ataay, Aytekin, ise sezginliğin yitirilmesi ile üyeliğin kendiliğinden sona ereceği görüşündedirler. Türk Cemiyetler Hukuku İstanbul-1956, s.37

sonra kesinleşeceğine göre bu bir aylık süre doluncaya kadar işçinin sendikaya üyeliği devam edecektir. Bu süre içinde sendika ile üyenin karşılıklı hak ve yükümlülükleri devam eder.¹⁹³ Yargıtay da çeşitli tarihlerde notere başvurulmasından sonraki sürenin bitimine kadar üyeliğin devam edeceğine dair kararlar vermiştir.¹⁹⁴ Karşılıklı hak ve yükümlülükler devam ettiği için delegelik sıfatı da devam edecektir. Bu sürenin sonunda üyelikle beraber delegelik sıfatı da sona erecektir.

2- Üyelikten Çıkarılma (ihraç)

Sendika üyeliğinden çıkarılmanın şartları ve şekillerinin sendika tüzüklerinde belirtilmesi zorunlu hususlardan sayılmıştır. (Sen.K.Md.7/V) Her sendikanın tüzüğünde sendika üyesi kişinin hangi sebeplerle sendikadan çıkarılacağına (ihracına) dair hükümler mevcuttur. Gerçi sendika tüzüğünde çıkarmaya ilişkin hüküm bulunmasa dahi MK.md 65/II.deki “Nizamnamede ihraca dair bir hüküm mevcut değil ise, ihraç ancak cemiyet kararıyla muhik sebeplere müsteniden olabilir.” hükmüne göre genel kurul haklı sebebin varlığı halinde üyenin ihracına karar verebilir. Zaten çıkarma konusunu tüzükte düzenlemenin zorunluluğu nedeniyle MK’na müracaat söz konusu olmayacaktır.¹⁹⁵

¹⁹² Kanunun 25. Maddesinin 2. Fıkrasında 4101 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce “...çekilme notere başvurma tarihinden itibaren üç ay sonra geçerlidir” şeklinde idi.

¹⁹³ Berksun-Eşmelioğlu, s.448. Şahlanan s.192 vd. Tunçomağ, s.129. Çelik, s.327. Eyrenci, s.123 vd.

¹⁹⁴ Y.9.HD. E:1984/12250 K: 1984/12045 T:26.12.1984. Y.9.HD. E 1985/3346 K.1995/3225 T.26.3.1985 Hak-İş, İş Mevzuatı, s.75. Y.9.HD. 20.8.1985 T.E. 9065, K.7614. Berksun-Eşmelioğlu. s.467.

¹⁹⁵ Hemen bütün sendika tüzüklerinde “üyelikten çıkarılma” başlığı altında düzenleme yapılmış, bir kısmında çıkarılma halinde izlenecek yol belirtilmiş çıkarılma sebepleri sayılmamıştır. Mesela Tarım-İş sendikası Ana Tüzüğü md. 10; Petrol İş Sendikası Ana Tüzüğü, md. 10; Türkiye Yol-İş Sendikası Tüzüğü. Bir kısım sendika tüzüğünde çıkarılma sebepleri sayılmış ancak genel kurula tebliği

Her ne sebeple olursa olsun üye hakkında çıkarma kararını verecek olan organ genel kuruldur. (Sen. K. Md.25/III). Genel kurulun çıkarma kararı hemen kesinleşmez. Genel kurul kararının tebliğinden sonra üyenin ve işyerinin bağlı bulunduğu bölge çalışma müdürlüğünün otuz gün içerisinde mahalli iş mahkemesine itiraz hakları vardır. Mahkeme iki ay içinde kesin olarak kararını verir. Üyelik çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar devam eder. (Sen. K. Md. 25/III).

Delegelik sıfatı üyeye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğuna göre genel kurulun ihraç kararı ile delegelik sıfatı sona erecek midir? Kanunun düzenleniş biçimine göre ihraç kararı kesinleşinceye kadar üyelik devam edecektir. (Sen. K. Md. 25/III) Üyelik devam ettiği sürece üyeliğe bağlı olarak delegelik sıfatı da devam edecektir. Eğer üye otuz gün içinde bu hakkını kullanmaz ise otuz gün sonra, mahkemenin iki ay içinde verdiği kararda sendikayı haklı bulması halinde kararın tebliği ile üyelik ve bağlı olarak delegelik sıfatı da sona erer. Eğer mahkeme üyeyi haklı bulursa üyelik ve delegelik sıfatı devam eder.

IV- İŞÇİ SENDİKASINA ÜYE OLMA NİTELİĞİNİN KAYBEDİLMESİ İLE DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

1) Askerlik Görevi Nedeniyle Kaybı

“Askerliği meslek edinmemiş bulunan askeri şahısların bu kanuna göre sahip bulundukları hak ve yükümlülükler silah altında bulundukları süre için askıda kalır.”. (Sen. K. Md. 24/III). Kanunun bu hükmü ile üyelik ilişkisi askıda olduğu için delegelik sıfatı da düşmemiş olacaktır. Ancak askerlik hizmetinin uzun süreli bir görev olması nedeniyle bu süre içinde üyenin bağlı

yapacak organlar belirtilmemiştir. Mesela Basisen Ana Tüzüğü Teksif Sendikası Tüzüğü. Bazı sendika tüzüklerinde ise çıkarılma sebepleri sayılmış teklifi yapacak

bulunduğu sendika, şube veya işyerinde delege seçimleri yapılacak olursa doğal olarak süresi sona ereceği için delegelik sıfatı da sona erecektir.

2) Üyenin, İşveren veya İşveren vekili Sıfatını Kazanması

Kanunumuzun düzenlemesine göre işçiler işveren sendikalarına, işverenler de işçi sendikalarına üye olamazlar (sen. K. Md. 38/I). “İşveren sayılan gerçek ve tüzel kişiler ve tüzel kişiliği olmayan kamu kuruluşları adına işletmenin bütününe sevk ve idareye yetkili olan” ve sendikalar kanununa göre işveren sayılan bu kişiler işçi sendikalarına üye olamazlar. (Sen. K. Md. 2/VI,VII). Bu düzenlemeye göre delege sıfatına sahip üyenin çalıştığı işyerinde işveren vekili olduğu andan itibaren herhangi bir organın kararına gerek kalmaksızın üyelik sıfatını buna bağlı olarak da delege sıfatını kaybeder. Yargıtay da yıllar önce verdiği bir kararda da işverenin vekili sıfatını kazanan üyenin sendika üyeliğinden çıkarılmasını doğru bulmuştur.¹⁹⁶

V- İŞYERİNİN İŞ KOLUNUN DEĞİŞMESİ İLE DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

Kanun sendikaların kurulması ve faaliyetlerinde işkolu esasına uymayı zorunluluk olarak düzenlemiştir. Bu esas üyeliğin kazanılmasında da geçerlidir. (Sen. K. Md. 3, 7/III, 22/II). Delege sıfatını taşıyan üyenin çalıştığı işyeri ile üyesi bulunduğu sendikanın iş kollarının aynı olması gerekmektedir.

Hangi sebeple olursa olsun işyerinin faaliyet gösterdiği işi değiştirip başka bir iş koluna giren bir iş alanında faaliyete başlaması halinde işyerinin

organda belirtilmiştir. Mesela Öz Gıda - İş Sendikası Ana Tüzüğü md.10-11.

¹⁹⁶ Y. 9. HD. 1.2.1966 E.404 K.696. Cebeci, Nizamettin, İş Hukuku ve Sosyal Sigortalar Mevzuatı, İstanbul-1968, s.186.

işkolu ile sendikanın işkolunun değişeceğinden üyelik de kendilinden sona erecektir. Buna bağlı olarak delegelik sıfatı da sona erecektir.

VI- İŞÇİLİK SIFATININ KAYBEDİLMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

1- İşçilik Sıfatının Kesin Olarak Kaybı

İşçi sendikasına üye olma yasaklarının dışında başka sebeplerle işçinin sendikaya üyeliği kesin şekilde ortadan kalkarsa üyelikte sona erecektir. Artık üyelik sıfatına sahip olmayan kişinin delegelik sıfatı da sona erecektir. Ancak

Sen K. Md. 24/IV'e göre "işçi sendikası üyesi işçinin geçici olarak işsiz kalması veya sendikanın faaliyet alanı içinde kalmak şartı ile başka bir işe geçmesi sendika üyeliğini etkilemez." Bu durumda geçici olarak işçinin işini kaybetmesi halinde üyelik sıfatını kaybetmediği için delegelik sıfatı da sona ermeyecektir. Fakat işçilik sıfatının kesin kaybı halinde doğal olarak üyelik ve delegelikte sona erecektir. Yalnız 2821 sayılı kanun işyeri sendika temsilcisinin hizmet akdinin sona erdirilmesini diğer işçilerden farklı düzenlemiştir. O nedenle delege sıfatına sahip işyeri sendika temsilcisinin durumunu ayrıca incelemek gerekir.

İşyeri sendika temsilcisinin hizmet akdinin işveren tarafından feshedilmesi halinde ne olacaktır? İşsiz kalan temsilci delegelik sıfatını yitirecek midir? Öncelikle şu bilinmelidir ki, Sendikalar Kanunu 30. Maddede işyeri sendika temsilcilerinin durumunu özel olarak düzenlemiş iş ve "işveren işyeri sendika temsilcilerinin hizmet akitlerini haklı bir sebep olmadıkça ve sebebini açık ve kesin şekilde belirtmedikçe feshedemez." demiştir. (Sen. K. Md. 30/I) Buna rağmen temsilcinin hizmet akdi feshedilirse yine aynı fıkra hükmüne göre işçi otuz gün içerisinde iş mahkemesinde dava açma hakkı vardır. Mahkeme kararını iki ay içinde verir. Kanun diğer

işçilerden farklı olarak temsilcinin “işe iade” sine imkan tanımıştır. Mahkeme temsilcinin işe iadesine karar verirse fesih geçersiz sayılacak iş görülmemiş olsa bile işten çıkarıldığı günden itibaren bütün hakları işveren tarafından ödenecektir. Ancak işçi mahkemenin işe iade kararından itibaren 6 işgünü içinde işe başlamak zorundadır. İşe başlamaz ise işçiye tazminat ödenmez. (Sen. K. Md. 30/I)

Bu durumda hizmet akdi feshedilen temsilcinin otuz günün sonunda mahkemeye başvurduğu, mahkemenin de iki ay sonra karar verdiği işçinin de 6. işgününde işe başladığı düşünülürse temsilcinin bu süre içinde üyelik ilişkisi devam ettiği için delegelik sıfatı devam edecektir. Ayrıca işveren temsilciyi “işe iade” kararına rağmen işe başlatmazsa temsilci doğal olarak işsiz kalacaktır. Bu takdirde de aşağıda inceleyeceğimiz “geçici işsiz” olarak sendika üyeliğinin devam edeceğini ve delegelik sıfatının da düşmeyeceğini söyleyebiliriz.

2- İşçilik Sıfatının Geçici Olarak Kaybı

İşçilik sıfatının kesin kaybı halinde delegelikte sona erecektir. Fakat işçilik sıfatının geçici olarak kaybı halinde durum ne olacaktır? Delegelikte kaybedilecek midir? Sendikalar kanununun düzenlemesine göre “işçi sendikası üyesi işçinin geçici olarak işsiz kalması veya sendikanın faaliyet alanı içinde kalmak şartı ile başka bir işe geçmesi sendika üyeliğini etkilemez. (Sen K. Md. 24/IV) Görüldüğü gibi işini kaybeden işçi sendika üyeliğini kaybetmemektedir. İşini kaybeden işçinin hayatını devam ettirebilmesi, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için yeni iş imkanları arayacağına göre bu durumda işçinin işsizliği kesin olmayıp “geçici bir işsizlik durumudur. Bu halde sendikaya üyeliği sona ermeyecektir. Dolayısıyla

delegelik sıfatı da devam edecektir.¹⁹⁷ Bu hususta Yargıtay'da mevsimlik işçilerin durumu ile ilgili olarak "...Kanunun 20. maddesine göre sendikaya üye olmaları mümkündür. Aynı kanunun 24. maddesinin son fıkrasına göre de işçinin geçici olarak işsiz kalması sendika üyeliğini etkilemez..." görüşündedir.¹⁹⁸

3- Aylık veya Toptan Ödeme Almak Amacıyla İşten Ayrılma

Sen. K. Md. 25/V'e göre bağlı bulundukları, kanunla kurum ve sendikalardan yaşlılık emeklilik veya malullük aylığı veya toptan ödeme almak amacıyla işten ayrılan işçilerin sendika üyeliği sona erer. Bu takdirde kesin olarak üyelik sıfatı sona eren delegenin üyelik haklarından olan bu sıfatı da sona erer. Eğer işçi çalışmaya devam ederse üyelik sıfatı devam ettiği için delegelik sıfatı da devam eder.

VII- SENDİKA YÖNETİCİLİĞİNİN SONA ERMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

"Konfederasyon, sendika ve sendika şubesi yönetim ve denetleme kurulu üyeleri bu sıfatla kendi genel kurullarına delege olarak katılırlar." (Sen. K. Md. 10/VI) kanunun bu hükmüne göre sendikada yöneticilik görevine seçilmiş olan üyelerin doğal delegeliği yöneticilik görevini

¹⁹⁷ Şahlanan, "Yasadaki işsiz kalmanın geçici olması koşulunu dar yorumlamamak ve işsiz kalan işçi yeni bir iş buluncaya kadar geçecek süre ne olursa olsun işsiz kalmanın geçici olduğunu kabul etmek gerekir. Başka bir anlatımla, işsiz kalan işçi üye olabilme niteliğini yitirici bir hukuki statüye girmedikçe (memur yada bağımsız çalışma gibi) veya sendikanın kurulu bulunduğu iş kolundan başka bir işkolunda iş bulmadıkça geçici işsizlik durumunun ve dolayısıyla üyeliğinin devamı kabul edilmelidir." s.186. Eyrenci "işsizliğin geçici sayılması için her şeyden önce işsiz kalan işçinin iş bulmak için çaba harcaması örneğin İş ve İşçi Bulma Kurumuna başvurması gereklidir." s.121.

¹⁹⁸ Y.9.HD. 17.1.1992, E.1991/17528 K. 1992/284, Y.9.HD. E.1992/4433 K. 1992/4631, 24.04.1992. Kamu-İş, Çalışma Hayatı İlgili Yargıtay Kararları, Ankara-1995, s.430-431.

sürdürdükleri sürece geçerli olacaktır. Yapılan seçim sonucu yöneticilik sıfatını kaybedenlerin delegelik sıfatı da sona erecektir.¹⁹⁹

Sen. K. Md. 12'de belirlenmiş olan sürede olağan genel kurul toplantısını yapmayan yöneticilerin 53.maddeye göre işten el çektilerik sendikaya kayyım tayin yoluna gidilir. Yöneticilerin normal sürede yapılmamış olan genel kurula kadar süren doğal delegelik sıfatı da sona erer. Yapılacak genel kurula doğal delege sıfatı ile katılamazlar.²⁰⁰

VIII- DELEGELİK SÜRESİNİN SONA ERMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

Sendikanın hangi kademesinde olursa olsun delegelerle toplanan genel kurullarına katılacak delegelerin seçimle belirlenmeleri esastır. (Sen. K. Md. 10) Delege seçilen üyenin bu sıfatının ne kadar süreceğı de yine kanunda belirlenmiştir. Bu süre müteakip olağan genel kurul için yapılacak delege seçim tarihidir. (Sen. K. Md. 10/VII) Kanunun 12. maddesinin 2. fıkrasında 4101 sayılı kanunla yapılan değışiklik olağan genel kurul süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Eğer tüzükte daha kısa bir sürede toplanması öngörölmemişse delegelik süresi 4 yıldır. Bu sürenin sonunda üye tekrar delege adayı olmazsa veya seçime katılıp seçilemezse delege sıfatı sona erer.

IX- SENDİKA TÜZEL KİŞİLİĞİNİN SONA ERMESİ SONUCU DELEGELİĞİN SONA ERMESİ

Sendika tüzel kişiliğı, genel kurul kararı ile (MK. Md. 69 ve Sen. K. Md.11/11), tüzel kişiliğinin dağılmasıyla (MK. Md. 70), süresi içinde genel kurul yapılmamasıyla (Sen. K. Md. 11/1) veya zorunlu organların

¹⁹⁹ Şahlanan, s.54.

²⁰⁰ Şahlanan, s.54.

seçilmemesiyle (Der. K. Md. 50/II) sona erer. Ayrıca Sen. K. Md. 54 ve 58/I'e göre mahkeme kararı ile sendikanın kapatılmasıyla tüzel kişilik sona erecektir. Bu durumda sendika ilişkisinden doğan bütün üyelikler ve bağlı olarak delegelik sıfatı da sona erecektir.

SONUÇ

Bütün tüzel kişilerde olduğu gibi sendikalarda da genel kurul tüm üyelere oluşur. Ancak 2821 sayılı Sendikalar Kanunundaki, sendikaların iş kolunda ve Türkiye çapında faaliyette bulunma amacıyla kurulma zorunluluğunun sonucu olarak işçi sendikalarındaki üye sayısının binlerle ifade edilmesi genel kurulların tüm üyelerin katılımı ile gerçekleştirilmesini imkansızlaştırmıştır. Bu fiili imkansızlık genel kurulların üyelerin seçtiği delegelerle oluşturulmasını gerekli kılmıştır. İşkoluna göre sendikalaşmada sendika içi demokrasinin gerçekleşebilmesi delege sisteminin sağlıklı işlemesine bağlıdır. 274 sayılı kanun dönemindeki uygulamalar göz önüne alınırsa 2821 sayılı sendikalar kanunu bunu büyük ölçüde gerçekleştirmiştir.

2821 sayılı sendikalar kanununun çıkarılmasından kısa bir süre sonra sendika içi demokrasinin çıkış noktası sayılan sendika şubesi genel kuruluna katılacak delege seçimlerini düzenleyen 10. maddenin 2. fıkrasında değişiklik yapılarak bu seçimler yargı gözetimi dışına çıkarılmış, yargı denetimi konusunda belirsizlik yaratılmış ve eskiden olduğu gibi sendika tüzüklerine terkedilmiştir. Yargı denetimi konusundaki belirsizlik yargıtaın ancak isabetli olarak görüşünü değiştirmesi ile değişebilmiştir. Doktrindeki haklı eleştiriler karşısında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca 10. maddenin 2. fıkrasında değişiklik yapan kanun teklifi T.B.M.M. den hiçbir değişiklik yapmadan çıkmıştır. Sendika şubesi genel kuruluna delege seçimini düzenleyen maddede yeniden düzenleme yapılarak şube genel kuruluna katılacak delegelerin seçimi yargı gözetimine alınmalıdır.

Sendikaların işleyişlerinin demokratik kurallara uygunluğu bakımından en önemli husus genel kurulun oluşum biçimidir. Genel kurulun bütün üyelere oluşması kural olmakla birlikte delegelerle toplanan genel

kurula katılacak olanların seçimle belirlenmesi esasına titizlikle uyulmalıdır. Kanunun bu konudaki düzenlemesine, doğal delege usulünün sınırlı tutulmasına rağmen bu esaslara aykırı tüzük hükümlerine rastlanmıştır. Kanuna aykırı hükümler taşıyan tüzüklerdeki aykırılıkların düzeltilmesi için incelemeler daha etkin yapılmalıdır.

Sendika tüzüklerinin kuruluş sırasında veya değişiklik yapılması halinde kanuna aykırılığı sebebiyle yargıya başvurabilme, İçişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Valiliğe yetki tanıyıcı biçimde düzenlenmiştir. Oysa bir üye olarak delegenin de tüzüğün kanuna uygunluğunu koruma ve kollamaya hakkı vardır. Kanundaki bu boşluk üyelere de yetki tanıyıcı bir biçimde yeniden düzenlenmelidir.

2821 sayılı kanun hazırlanırken geçmişteki yetki uyuşmazlıklarını ortadan kaldırmak amacıyla konulmuş olan aynı zamanda aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz hükmüne uygun olarak farklı iş kollarına giren işlerde çalışan kişilerin birden fazla sendikaya üye olup delege seçilebilmesi mümkündür. Kanunun bu düzenlemesi yerindedir. Fakat yargıtay isabetsiz bir görüşle birden fazla sendikaya üye olan işçilerin üyeliklerini, dolayısıyla delegeliklerini ve yöneticiliklerini geçersiz saymaktadır.

Delegelik süresi kanunumuzda bu sıfatın kazanıldığı genel kurulu takip eden olağan genel kurul için yapılacak delege seçimine kadar devam edeceği şeklindedir. 274 sayılı kanun döneminde iki yıl olan bu sürenin üç yıla çıkarılması eleştiriler almışken 2821 sayılı kanun çıkarılırken bu süre korunmuş, daha sonra yapılan değişiklikle de dört yıla çıkarılmıştı. Bu sürenin uzatılması delegelerin sendikal hayata aktif olarak katılmalarını, sendika yönetiminin çalışmalarından haberdar olmalarını engellemektedir. Bu uzun sürede genel kurulun toplanmaması sendika yöneticilerinden hesap

sorulmasını, sendika içi denetimi zayıflatmaktadır. Bu nedenle genel kurulların toplanma süresi daha kısa tutulmalıdır. Bunun yanında zamanında olağan genel kurul toplantısının yapılmaması halinde delegenin 53. maddeye göre görevli mahkemeye başvurarak kesintiye uğrayan demokratik süreci tekrar başlatabilmesi yönündeki düzenleme yerindedir.

KAYNAKÇA

- AKTAY, A.Nizamettin: Sendika Hakkı (Uluslar arası Dayanakları Bakımından Eleştirel Bir Yaklaşımla Türk Hukukunda Sendika Hakkı Ve İlgili Belgeler. Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1993
- AKÜNAL, Teoman: “Yeni Yasal Düzenlemede Türk İşveren ve İşçi Sendikalarının Statüsü”, İşveren Dergisi, cilt XXIII. Sayı 3. Aralık 1984.
- AKÜNAL, Teoman: Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1995.
- BERKSUN, Abdullah-EŞMELİOĞLU, İbrahim: Açıklamalı Gerekçeli-Sendikalar Kanunu, Ankara, 1989.
- BALLAR, Suat: Türk Dernekler Hukuku, İstanbul, 1987.
- CEBECİ, Nizamettin: İş Hukuku ve Sosyal Sigortalar Mevzuatı, İstanbul, 1968.
- ÇELİK, Nuri: İş Hukuku II, Kollektif İş Hukuku 1. Sendikalar, 2. Bası, İstanbul, 1979.
- ÇELİK, Nuri: İş Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 13. Bası, İstanbul, 1998.
- DEMİR, Fevzi: Sendikalar Hukuku, Belediye-İş Eğitim Dizisi, İstanbul, 1989.
- DEMİRCİOĞLU, A. Murat-CENTEL, Tankut: İş Hukuku İstanbul 1991.
- DERELİ, Bengü: Teori ve Uygulama Yönüyle Türkiye’de Sendika İçi Demokrasi Sorunu, İstanbul, 1971.

- DEVELİOĞLU, Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara 1978.
- EKONOMİ, Münir: “Sendikaların Oluşturulmasında Yeterli Üye Sayısı”, İşveren Dergisi, Ocak 1987.
- EREN, Fikret: Sendikalar Hukuku, Yol İş Dergisi Armağanı, Ankara, 1971.
- ERKUL, İhsan: Türk İş Hukuku, İkinci Cilt, 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ve Uygulaması, Eskişehir, 1984.
- ESENER, Turhan: İş Hukuku 3. Bası, Ankara 1978.
- EYRENCİ, Öner: Sendikalar Hukuku, Banksis Yayınları, İstanbul 1984.
- EYRENCİ, Öner-SAĞLAM, Fazıl-ULUCAN, Devrim: Çalışma Hayatımızın Güncel Sorunları, İstanbul, 1987.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Nazif: “Azınlığın Dernek Genel Kurulunun Olağanüstü Toplantıya Çağrılmasını İsteme Hakkının Kötüye Kullanılması” Hıfzı Timur’un Anısına Armağan, İstanbul, 1979.
- KAPLAN, E. Tuncay: “Sendika Genel Kurul Toplantıları ve Genel Kurul Kararlarının İptali İle İlgili Sorunlar”, TÜHİS, Mayıs, 1992.
- KUTAL, Metin, “Sendika İçi Demokrasi ve Sendikaların Denetimi”, İktisat ve Maliye Dergisi, Kasım 1981, Cilt XXVII, Sayı 8, s.357.
- OĞUZMAN, Kemal: Toplu İlişkiler Açısından Yargıtayın 1985 yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, İstanbul, 1987.
- OLCAY, Mis-ÖZSOY, Erbaşar: Sendikalar Kanunu, Ankara, 1983.
- ÖZBEK, Oğuz: Açıklamalı-İçtihatlı Sendikacılık ve Toplu Sözleşme Mevzuatı, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1986.

ÖZSUNAY, Ergun, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, 3. Bası, İstanbul, 1982.

ÖZTAN, Bilge: Tüzel Kişiler, Ankara, 1994.

POROY, Reha- TEKİNALP, Ünal-ÇAMOĞLU, Ersin: Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 4. Bası, İstanbul, 1985.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: Türkçe-Sözlük, Yapı Kredi Yayınları İstanbul, 1995.

SAKA, Zafer: Uygulamada Sendikalar Hukuku, Adana, 1979.

SEROZAN, Rona: Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar, 2. Bası, İstanbul 1994.

ŞAHLANAN, Fevzi: Sendikaların İşleyişinin Demokratik İlkelere Uygunluğu, İstanbul, 1980.

ŞAHLANAN, Fevzi: Sendikalar Hukuku, İstanbul, 1995.

ŞAHLANAN, Fevzi: “Değişen Anlayışla Yeni Yüzyılda Sendikalar” Çalışma Hayatında 21. Yüzyılın Yeni Ufukları, MESS Yayını, 1995.

TAŞKENT, Savaş: “Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklikler”, Basisen İşyeri Sendika Temsilcileri Eğitim Semineri, Yalova, 1996.

TUNCAY, A. Can: “Dernekler Kanunu ve Sendikalar Üzerine” İktisat ve Maliye Dergisi, Cilt XIX. Mart 1973.

TUNCAY, A. Can: “Azınlığın Sendika Genel Kurulunu Olağanüstü Toplantıya Çağırma Hakkı Sınırsız mıdır?”, Metin Kutsal’a Armağan, TÜHİS, Ankara, 1998.

ÖZSUNAY, Ergun, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, 3. Bası, İstanbul, 1982.

ÖZTAN, Bilge: Tüzel Kişiler, Ankara, 1994.

POROY, Reha- TEKİNALP, Ünal-ÇAMOĞLU, Ersin: Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 4. Bası, İstanbul, 1985.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: Türkçe-Sözlük, Yapı Kredi Yayınları İstanbul, 1995.

SAKA, Zafer: Uygulamada Sendikalar Hukuku, Adana, 1979.

SEROZAN, Rona: Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar, 2. Bası, İstanbul 1994.

ŞAHLANAN, Fevzi: Sendikaların İşleyişinin Demokratik İlkelere Uygunluğu, İstanbul, 1980.

ŞAHLANAN, Fevzi: Sendikalar Hukuku, İstanbul, 1995.

ŞAHLANAN, Fevzi: “Değişen Anlayışla Yeni Yüzyılda Sendikalar” Çalışma Hayatında 21. Yüzyılın Yeni Ufukları, MESS Yayını, 1995.

TAŞKENT, Savaş: “Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklikler”, Basisen İşyeri Sendika Temsilcileri Eğitim Semineri, Yalova, 1996.

TUNCAY, A. Can: “Dernekler Kanunu ve Sendikalar Üzerine” İktisat ve Maliye Dergisi, Cilt XIX. Mart 1973.

TUNCAY, A. Can: “Azınlığın Sendika Genel Kurulunu Olağanüstü Toplantıya Çağırma Hakkı Sınırsız mıdır?”, Metin Kutal’a Armağan, TÜHİS, Ankara, 1998.

TUNCAY, A.Can: İşçi Sendikası Üyeliğinin Kazanılması ve Sona Ermesi, İstanbul, 1975.

TÜRK-İŞ: Belgelerle Türk-İş Tarihi I. (1952-1963) Ankara, 1995.

TUNÇOMAĞ, Kenan: İşletme Hukuku, Cilt 1, İstanbul, 1970.

TUNÇOMAĞ, Kenan: İş Hukuku, Cilt II, İkinci Bası, İstanbul-1995.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı: Osmanlı Tarihi III cilt, I. Kısım 2. Baskı, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara, 1973.

VELİDEDEOĞLU, H. Veldet-ATAAY, Aytekin: Türk Cemiyetler Hukuku, İstanbul, 1956.

YAVUZ, Nihat: Seçim Kanunları (Açıklamalar, Yasalar, Kararlar) Ankara, 1994.

YILMAZ, Ejder: Hukuk Sözlüğü, 4. Bası, Ankara, 1992.

ZEVLİLER, Aydın: Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, Ankara, 1981.

Ankara Noter ve Büro İşçileri sendikası Ana Nizamnamesi.

Basın-İş Ana Tüzüğü.

Deniz-İş Sendikası İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Deri-İş Sendikası İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Devlet Demiryolları Sanayii İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

Disk/Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Diyarbakır Bayındırlık ve Karayolları İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

TUNCAY, A.Can: İşçi Sendikası Üyeliğinin Kazanılması ve Sona Ermesi, İstanbul, 1975.

TÜRK-İŞ: Belgelerle Türk-İş Tarihi I. (1952-1963) Ankara, 1995.

TUNÇOMAĞ, Kenan: İşletme Hukuku, Cilt 1, İstanbul, 1970.

TUNÇOMAĞ, Kenan: İş Hukuku, Cilt II, İkinci Bası, İstanbul-1995.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı: Osmanlı Tarihi III cilt, I. Kısım 2. Baskı, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara, 1973.

VELİDEDEOĞLU, H. Veldet-ATAAY, Aytekin: Türk Cemiyetler Hukuku, İstanbul, 1956.

YAVUZ, Nihat: Seçim Kanunları (Açıklamalar, Yasalar, Kararlar) Ankara, 1994.

YILMAZ, Ejder: Hukuk Sözlüğü, 4. Bası, Ankara, 1992.

ZEVKLİLER, Aydın: Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, Ankara, 1981.

Ankara Noter ve Büro İşçileri sendikası Ana Nizamnamesi.

Basın-İş Ana Tüzüğü.

Deniz-İş Sendikası İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Deri-İş Sendikası İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Devlet Demiryolları Sanayii İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

Disk/Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Diyarbakır Bayındırlık ve Karayolları İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

Genel-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Hak-İş Konfederasyonu Ana Tüzüğü.

Koop-İş Tüzüğü.

Las-Petkim-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Öz-Gıda-İş Sendikası Tüzüğü.

Petrol-İş Ana Tüzüğü.

Petrol-İş, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

Şeker-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Teksif Sendikası Tüzüğü.

Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Tes-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Türk-İş Konfederasyonu Ana Tüzüğü.

Türkiye Ayakkabı İşverenler Sendikası Ana Nizamnamesi.

Türkiye Denizciler Sendikası Sendikası Ana Tüzüğü.

Türkiye, Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Gazeteciler Sendikası Ana Tüzüğü.

Türkiye Gemi Adamları Sendikası Nizamnamesi.

Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü. Genel-İş Yayınları, Ankara, 1967.

Genel-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Hak-İş Konfederasyonu Ana Tüzüğü.

Koop-İş Tüzüğü.

Las-Petkim-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Öz-Gıda-İş Sendikası Tüzüğü.

Petrol-İş Ana Tüzüğü.

Petrol-İş, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

Şeker-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Teksif Sendikası Tüzüğü.

Tekstil İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Tes-İş Sendikası Ana Tüzüğü.

Türk-İş Konfederasyonu Ana Tüzüğü.

Türkiye Ayakkabı İşverenler Sendikası Ana Nizamnamesi.

Türkiye Denizciler Sendikası Sendikası Ana Tüzüğü.

Türkiye, Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Gazeteciler Sendikası Ana Tüzüğü.

Türkiye Gemi Adamları Sendikası Nizamnamesi.

Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü. Genel-İş Yayınları, Ankara, 1967.

Türkiye Haber-İş Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Maden Sanayii İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

Türk Metal Sendikası Ana Tüzüğü.

Türkiye-Orman-Topraksu-Tarım ve Tarım Sanayi İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Tekstil, Örne ve Giyim Sanayi İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Yol-İş Sendikası Tüzüğü.

Türk Metal Sendikası Ana Tüzüğü.

Tarım-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği.

Teksif Sendikası Delege Yönetmeliği.

Tes-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği.

Deri-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği.

Türkiye Haber-İş Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Maden Sanayii İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü.

Türk Metal Sendikası Ana Tüzüğü.

Türkiye-Orman-Topraksu-Tarım ve Tarım Sanayi İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Tekstil, Örne ve Giyim Sanayi İşçileri Sendikası Tüzüğü.

Türkiye Yol-İş Sendikası Tüzüğü.

Türk Metal Sendikası Ana Tüzüğü.

Tarım-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği.

Teksif Sendikası Delege Yönetmeliği.

Tes-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği.

Deri-İş Sendikası Seçim Yönetmeliği.